

ของขวัญแห่งมิตรภาพ :

สองศตวรรษแห่งความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับราชอาณาจักรไทย

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

และสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำราชอาณาจักรไทย

8 พฤศจิกายน 2561

เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ

เพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสครบรอบ 200 ปี

แห่งความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและราชอาณาจักรไทย

เรื่อง

“ของขวัญแห่งมิตรภาพ :

สองศตวรรษแห่งความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับราชอาณาจักรไทย

และแนะนำโครงการหอจดหมายเหตุกองวิชาประวัติศาสตร์

ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ในพระราชดำริของ

พลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี”

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

และสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำราชอาณาจักรไทย

8 พฤศจิกายน 2561

ข้อมูลบรรณานุกรม

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำราชอาณาจักรไทย. **เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสครบรอบ 200 ปี แห่งความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและราชอาณาจักรไทยเรื่อง "ของขวัญแห่งมิตรภาพ : สองศตวรรษแห่งความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับราชอาณาจักรไทย และแนะนำโครงการหอจดหมายเหตุกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ในพระราชดำริของพลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี".** นครนายก : โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า กองวิชาประวัติศาสตร์, 2561.

คำนำ

สหรัฐอเมริกาและราชอาณาจักรไทยได้สถาปนาสัมพันธไมตรีระหว่างกันมาเป็นเวลาถึง 2 ศตวรรษ ตลอดระยะเวลาอันยาวนานนั้น ทั้ง 2 ประเทศมีความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างใกล้ชิด ทั้งระดับรัฐบาลและเอกชน ในวาระอันสำคัญนี้ โรงเรียน นายร้อยพระจุลจอมเกล้า ร่วมกับสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำ ราชอาณาจักรไทย จึงเห็นสมควรให้จัดการสัมมนาวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 200 ปีแห่งความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับราชอาณาจักรไทยขึ้น เพื่อเป็นการทบทวนความรู้ในเรื่องความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ การนำเสนอเอกสารและแหล่งข้อมูลใหม่สำหรับการศึกษา รวมไปถึงการเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำราชอาณาจักรไทยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การสัมมนาทางวิชาการในครั้งนี้ จะเป็นเวทีที่สามารถเผยแพร่ความรู้ ก่อให้เกิดความเข้าใจ อีกทั้งเป็นเครื่องแสดงสัมพันธไมตรีอันยาวนานถึง 2 ศตวรรษระหว่างสหรัฐอเมริกากับราชอาณาจักรไทย

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
และสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำราชอาณาจักรไทย
8 พฤศจิกายน 2561

สารบัญ

คำนำ

สารบัญ

The Queen and the White City : สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ากับนครสีขาว 1

พลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ากับนครสีขาว (The White City) 5

กรรภิรมย์ กังสนันท์

ความสัมพันธ์ยุคสงครามเย็นไทย-สหรัฐอเมริกา 30

พลเอกสายหยุด เกิดผล

บทเรียนจากการทำงานพัฒนาของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยในสมัยสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1961 - 1973) 38

พันเอกหญิง รองศาสตราจารย์ชมนาด เทียมพิภพ

แนะนำเอกสารจดหมายเหตุจากต่างประเทศเกี่ยวกับประเทศไทยชุดสำคัญ ณ หอจดหมายเหตุ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า 71

พลตรี ศาสตราจารย์ ดร.ศรศักร ชูสวัสดิ์

แหล่งข้อมูลออนไลน์สำหรับค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย 90

พลตรี ศาสตราจารย์ ดร.ศรศักร ชูสวัสดิ์

เอกสารจดหมายเหตุเกี่ยวกับสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกในหอจดหมายเหตุศิริราช 96

วิกัลย์ พงศ์พนิตานนท์

หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ 107

ผู้ปกครองชยันต์ หิรัญพันธุ์

ภาคผนวก 118

ร่างกำหนดการ ฯ 119

The Queen and the White City :
สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ากับนครสีขาว

พลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ

สยามบรมราชกุมารี

8 พฤศจิกายน 2561

เรื่องนี้เป็นบทความที่กรรภิรมย์ กังสนันท์ รวบรวม เรียบเรียง ข้าพเจ้าจะเก็บความจากบทความนี้มาเล่าให้ท่านฟัง อาจจะขยายความบางส่วน

ตอนต้นขอกล่าวถึง The Queen ก่อน

สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงเป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 สมัยนั้นเป็นยุคสมัยที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงเปิดกว้างสู่ตะวันตก สมัยรัชกาลที่ 3 เริ่มมีหมอสอนศาสนา มิชชันนารี เข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น นอกจากสอนศาสนาคริสต์แล้วยังนำวิชาการต่าง ๆ มาเผยแพร่ เช่น การแพทย์ การพิมพ์ การศึกษา (ตั้งโรงเรียน เช่น กรุงเทพคริสเตียน กุลสตรีวังหลัง หรือโรงเรียนแหม่มโคล ซึ่งต่อมาคือวัฒนาวิทยาลัย เย็นเฮส์เมม-โมเรียล และอรุณประดิษฐ์ที่เพชรบุรี) การทหาร การต่อเรือ ที่สำคัญคือ ชนชั้นนำชาวไทยนิยมเรียนภาษาอังกฤษ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียนภาษาอังกฤษ และพระราชโอรส พระราชธิดาก็ทรงมีโอกาสศึกษาภาษาอังกฤษด้วย

เมื่อเปลี่ยนรัชกาล สมเด็จพระพันวัสสาฯ เป็นเจ้านายฝ่ายใน (สตรี) รุ่นแรกที่โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศในแหลมมลายู สมัยนั้นเท่ากับเป็นเมืองฝรั่ง และได้เสด็จออกรับพระราชอาคันตุกะ เช่น พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 แห่งรัสเซียเมื่อครั้งทรงเป็นมกุฎราชกุมาร เจ้าชายออสคาร์ แห่งก๊อตแลนด์ (เกาะในสวีเดน) เจ้าสวีเดนตระกูลเบอร์นาดอตต์ อาร์ชดยุกเลียวโอโปลด์ เฟอร์ดินานด์ (Archduke Leopold Ferdinand) แห่งออสเตรีย ดยุกแห่งเจนัว (Prince Tommaso Alberto of Savoy-Genoa, Duke of Genoa) เจ้าชายเฮนรี แห่งบูร์บอง-ปาร์มา (Prince Henry of Bourbon-Parma, Count of Bardi)

นอกจากจะทรงมีความรู้ด้านภาษาและวิชาการต่าง ๆ แล้วทรงมีความรู้ด้านการบริหารจัดการสมัยก่อนที่วังสระปทุมมีการทำโรงสี เรื่องการพัฒนาการเกษตรทรงมีส่วนร่วมสนองพระเดชพระคุณเรื่องการทำนา ที่ทรงมีชื่อเสียงคือ เรื่องงานหัตถศิลป์แบบในวัง เช่น งานร้อยดอกไม้ เครื่องใบตอง การปรุงและถนอมอาหาร งานเย็บปักถักร้อย และถักกรองทอง ทรงส่งเสริมข้าราชบริพารให้ฝึกหัดทอผ้าและเย็บปักถักร้อย บริเวณวังเคยมีโรงทอผ้า แต่อยู่ไหนไม่ทราบ ทราบแต่ว่ามีโรงทอผ้าในพระบรมมหาราชวัง บริเวณสวนศิวาลัย และพระตำหนักสวนหงส์ พระราชวังดุสิต เมื่อตอนที่เสด็จไปประทับที่ศรีราชาก็ไปทรงส่งเสริมการทอผ้าอ่างศิลา ข้าราชบริพารสมเด็จพระพันวัสสาฯ ยังได้ช่วยแนะนำงานของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษด้วย เช่น คุณย่าทองพูน ชุดที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและ

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีทรงตอนบรมราชาภิเษก ก็เป็นผ้าจากโรงทอที่สวนหงส์ พัดรองที่ระลึกงานพระบรมศพสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงออกแบบ สมเด็จพระพันวัสสาฯ ทรงเลือกผ้า สั่งซื้อไหม และอำนวยการปัก

ในเรื่องการฝีมือมีพระดำริว่า

“...ทั้งบรรดากุลสตรีที่มาเล่าเรียน จงอย่าเรียนแต่หนังสือ ให้เรียนทั้งการเย็บปักถักร้อย และการบ้านการเรือน ตลอดจนการสุขวิทยา เพื่อพยาบาลครอบครัวและผู้อื่นด้วย”

ทรงส่งเสริมให้ข้าราชบริพาร บุตรหลานข้าราชบริพาร และบุคคลที่ทรงรู้จักให้เล่าเรียนสูง ได้เปิดหูเปิดตาเห็นโลกกว้าง ทรงส่งไปเรียนต่างประเทศ กลับมาทำคุณประโยชน์ให้ประเทศไทย เช่น ท่านผู้หญิงอนุรักษ์ราชมณเฑียร (พัว สุจริตกุล วัชโรทัย) ไปเรียนการพยาบาลที่อังกฤษ และแต่งตำราคู่มือมารดาและการบริบาลทารก คุณหญิงพิณพากย์พิทยาเภท (จำนง วีระไวทยะ เมืองแมน) ไปเรียนการพยาบาลที่สหรัฐอเมริกา เป็นครูใหญ่คนไทยคนแรกของโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์ ศิริราช นอกจากพระราชทานทุนให้เล่าเรียน ผู้รับพระราชทานทุนเคยเล่าว่า ทรงอบรมให้คิดถึงชาติบ้านเมือง มีนิสัยที่ดี เช่น ประหยัด ด้วย ทรงดูแลเรื่องการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาสตรี ให้เด็กนักเรียนมีความรู้ ได้แสดงออก เช่น เล่นละคร โต้วาที เป็นต้น

เนื่องจากทรงมีพระปรีชาสามารถในทางศิลปหัตถกรรม และพระอิสริยยศในขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงไว้วางพระราชหฤทัย ให้ทรงบริหารการจัดงานหัตถกรรมสตรีในงานนิทรรศการสินค้าแห่งสยาม (National Exhibition) ในโอกาสฉลองพระนครครบ 100 ปี พ.ศ. 2425 จัดที่ท้องสนามหลวง เป็นเวลา 3 เดือน ในร้านที่ทรงจัดการมีงานหัตถกรรมสตรี เครื่องอุปโภคบริโภค เป็นที่นิยมของผู้ที่มาร่วมงานมาก

ใน พ.ศ. 2436 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงรับผิดชอบงานระดับนานาชาติ เป็นเหตุการณ์สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรสยามกับนครชิคาโก เป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

The White City นครสีขาว หรือ “เศวตนคร”

นครชิคาโก (Chicago City) อยู่ในมลรัฐอิลลินอยส์ มีประชากรมากเป็นอันดับที่ 3 ของสหรัฐอเมริกา รองจากมหานครนิวยอร์ก และนครลอสแอนเจลิส เป็นนครที่มีการจัดงานสำคัญคืองาน World's Columbian Exposition 1893 หรือ Chicago World's Fair 1893 สหรัฐอเมริกาเป็นเจ้าภาพเมื่อฉลอง 400 ปี ที่คริสโตเฟอร์ โคลัมบัสพบทวีปอเมริกา

ความเป็นมาของงาน สืบเนื่องจากใน ค.ศ. 1871 (พ.ศ. 2414) เกิดไฟไหม้ใหญ่ที่นครชิคาโก หลังจากนั้นเป็นโอกาสให้สร้างนครชิคาโกใหม่ วางระบบผังเมือง ระบบการคมนาคมสื่อสารให้เป็นศูนย์การค้า การเดินทาง และเพื่อแสดงว่านครนี้ฟื้นตัวแล้ว จึงเสนอเป็นเจ้าภาพจัดงานนิทรรศการสินค้าโลกใน ค.ศ. 1893 (พ.ศ. 2436)

งานนิทรรศการสินค้าโลก เริ่มจัดครั้งแรก ค.ศ. 1851 (พ.ศ. 2394) ที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ และหมุนเวียนจัดที่นครใหญ่ต่าง ๆ ระยะแรกเน้นการแสดงความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม

เทคโนโลยีของประเทศตะวันตก และจัดแสดงสินค้าสิ่งของและวัฒนธรรมจากอาณานิคม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเปลี่ยนไปเน้นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อมนุษยชาติ และความร่วมมือของนานาชาติ

สหรัฐอเมริกาได้เป็นเจ้าภาพจัดงานนิทรรศการสินค้าโลกเป็นครั้งแรกที่นครฟิลาเดลเฟีย (Philadelphia) เมื่อ ค.ศ. 1876 (พ.ศ. 2419) ในโอกาสฉลองครบรอบร้อยปีแห่งการประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา การจัดงานที่นครชิคาโก ใน ค.ศ. 1893 (พ.ศ. 2436) นี้เป็นครั้งที่สองที่นครในสหรัฐอเมริกา ได้เป็นเจ้าภาพ เป็นงานใหญ่ที่ใช้เวลาเตรียมการนานหลายปี

ทางการสหรัฐอเมริกาได้เชิญไทยเข้าร่วมงานนี้ด้วยตั้งแต่ พ.ศ. 2433 สองปีต่อมา (พ.ศ. 2435) มิสซิสพาล์เมอร์ ประธานกรรมการผู้จัดงานฝ่ายสตรีเชิญเสด็จสมเด็จพระพันวัสสาฯ ให้ทรงอุดหนุนสตรีไทยไปร่วมมือจัดแสดงผลงานของสตรีไทยในงานนิทรรศการสินค้าโลกที่ชิคาโกด้วย

การเตรียมงาน การเข้าร่วมงาน World's Columbian Exposition นี้ โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุริยานุวัตร อุปทูตที่กรุงเบอร์ลินจัดการ พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุนนาค) เป็นผู้มีชื่อเสียง ประพันธ์เรื่อง **ทรัพยศาสตร์** ถือเป็นหนังสือด้านเศรษฐศาสตร์ของไทยเล่มแรก ส่วนการดูแลจัดหาและส่งสิ่งของต่าง ๆ ไปจัดแสดงนั้น ให้กระทรวงเกษตรพนิชการรับผิดชอบ และให้ปรึกษากับสมเด็จพระพันวัสสาฯ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ทรงจัดการเรื่องศิลปหัตถกรรมฝ่ายสตรีที่จะไปจัดแสดง สิ่งของที่กระทรวงเกษตรฯ จะนำไปจัดแสดงได้แก่ ผลิตผลจากการเพาะปลูก เช่น ข้าว ผลิตผลจากป่าไม้ เช่น ตัวอย่างไม้ต่าง ๆ ยางไม้ งาช้าง และงานฝีมือเช่น เครื่องประดับมุก เครื่องถม ยานพาหนะแบบต่าง ๆ

สมเด็จพระพันวัสสาฯ ทรงดำเนินการอย่างทันสมัยในการเตรียมการ มีการประชุมกรรมการฝ่ายสตรีเพื่อระดมความคิดและแบ่งงานกันไปทำ กรรมการรวม 16 ท่าน เป็นชายาของเจ้านาย ภริยาของขุนนางข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ที่มีฝีมือในด้านศิลปหัตถกรรม เมื่อประชุมแล้วก็มอบหมายแบ่งงานกันไปเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ตามความถนัด เช่น สมเด็จพระพันวัสสาฯ ทรงรับงานปักต่างๆ งานร้อยดอกไม้แห้งและเครื่องชุน ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภริยาพระยาภาสกรวงษ์ ผู้แต่งตำราทำกับข้าวและจัดพิมพ์เป็นครั้งแรกในเมืองไทย คือ **ตำราแม่ครัวหัวป่าก์** รับทำเยลลี่ แยม น้ำพริก แป้งต่าง ๆ และการปักไหม หม่อมเฉื่อยในกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (พระยศในเวลานั้น) รับทำเครื่องหอม สิ่งของที่สตรีไทยเตรียมจะนำไปจัดแสดง นอกจากของกินที่เก็บได้นาน เช่น เครื่องแช่อิ่ม เครื่องหยอง เครื่องฉาบ เครื่องกวน ผลไม้ดองแล้วยังมีหัตถกรรมอื่น ๆ เช่น เครื่องเสื่อ เครื่องทอ เครื่องลูกปัด เครื่องปั้น เครื่องขี้ผึ้ง เครื่องย้อมสี และเครื่องบุหรี่อีกด้วย

งาน World's Columbian Exposition จัดระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม ถึง 30 ตุลาคม พ.ศ. 2436 รวม 6 เดือน มีผู้เข้าชมงานถึง 26 ล้านคน พื้นที่จัดงานรวม 2.4 ตารางกิโลเมตร อยู่ริมทะเลสาบมิชิแกน อาคารนิทรรศการที่สร้างในงานนี้ส่วนใหญ่เป็นศิลปะ Beaux Arts แบบฝรั่งเศส สีขาวทำด้วยปูนปนหินอ่อน ติดไฟฟ้าในอาคารและตามถนนสว่างไสว คนจึงพร้อมใจกันเรียกว่านครขาว (White City) งานนี้เป็นครั้งแรกที่จัดทำหอหรือศาลาของชาติต่าง ๆ ที่ไปร่วมงาน มีทั้งหมด 46 ประเทศ รวมทั้งของไทยด้วย พลับพลาไทยจัดแสดงประดิษฐกรรมและงานวิจิตรศิลป์ต่าง ๆ ของไทย ส่วนศิลปหัตถกรรมสตรีไทยจัดแสดงในอาคารแสดงศิลปหัตถกรรมสตรี

พิธีเปิดงานวันที่ 1 พฤษภาคม พระยาสุริยานุวัตรป่วยไปไม่ได้ มีผู้อื่นไปแทน รายงานของผู้แทนไทยว่ามีคนมาร่วมงานจากนานาประเทศและคนอเมริกันเองไม่ต่ำกว่าห้าแสนคน "ดูเมื่อเวลาเบียดกัน

เสมอคลื่นในทเล” ความสำเร็จของงานเอ็กซ์โปครั้งนี้ ทำให้นครชิคาโกกำหนดให้ดาวดวงที่สามในธงสัญลักษณ์นครชิคาโก เป็นที่ระลึกถึงงานนิทรรศการ World’s Columbian Exposition 1893

วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2436 มีงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ครบ 25 ปี จัดที่อาคารแสดงศิลปหัตถกรรมของสตรีนานาชาติในงานเอ็กซ์โป ในงานนี้มีการมอบสมุดภาพประเทศไทย ปกสมุดเป็นฝีพระหัตถ์ทรงปักของสมเด็จพระพันวัสสาฯ พระราชทานมิสซิสพาล์เมอร์ ปัจจุบันสมุดนี้อยู่ที่พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งนครชิคาโก มิสซิสพาล์เมอร์ได้กล่าวว่าแต่ก่อนนี้ไม่ค่อยรู้เรื่องราวเกี่ยวกับหญิงในเมืองไทย เมื่อได้เห็นผลงานต่าง ๆ ของสตรีไทย ก็นิยมชมชื่น ไม่คาดเลยว่า

“ฝีมือช่างของหญิงสยามแลความฉลาดความรู้จะดีมากเสมอกับที่ได้เห็นปรากฏอยู่ในโรงพิพิธภัณฑ์นี้ ของเหล่านี้ดีเสมอกับของฝีมือหญิงอเมรีกันทุกอย่าง และสิ่งที่หญิงอเมรีกันควรจะเรียนเอาไว้ได้ก็มีเป็นอันมาก เช่นฝีมือปักไหมปักทองแลฝีมือทออย่างระเบียบเรียบร้อย”

มิสซิสพาล์เมอร์ยังได้มีจดหมายลงวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1893 (พ.ศ. 2436) กราบทูลถึงความชื่นชมของหญิงอเมริกันที่มีต่องานปักฝีพระหัตถ์สมเด็จพระพันวัสสาฯ ว่า

“ความนิยมพิศวงในสมุดรูปอันงามวิจิตรบรรจงนี้ มีปรากฏทั่วไป แลความรู้ในการเย็บปักด้วยไหมแลทองคำอันน่าเอนดูที่บนหลังสมุด ซึ่งทำสำเร็จไปโดยฝีพระหัตถ์นั้น ทำให้มีราคาทวียิ่งขึ้นเหลือประมาณแลเปนที่น่าชมในสมุดนั้นด้วย”

ในงานเอ็กซ์โป มีการประกวดผลผลิต ประดิษฐกรรม และผลิตภัณฑ์ ที่นานาประเทศนำไปจัดแสดง ผู้เป็นเจ้าของผลงานจะได้เหรียญรางวัลเป็นแผ่นทองแดงจารึกชื่อพร้อมประกาศนียบัตร ประเทศไทยได้รับรางวัล 101 รายการ ในจำนวนนี้มีผลงานฝีพระหัตถ์และสิ่งของในพระนามสมเด็จพระพันวัสสาฯ 22 รายการ เช่น ลับแลปักทองลายกุหลาบ ลายบัวหลวง ลายซ่อนกลิ่น รูปปักสำหรับติดหลังสมุดรูป ฉากพับปักไหม ผ้ากรองทอง ผ้าลายเขียนทองและขัดเงา

ปี พ.ศ. 2556 มีงานฉลองครบ 120 ปี งาน World’s Columbian Exposition ที่นครชิคาโก ข้าพเจ้าได้นำนิทรรศการ “Siam: The Queen and the White City” ไปจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งชิคาโก นครชิคาโก วันที่ 15-17 และ 21 กันยายน พ.ศ. 2556

นอกจากนิทรรศการที่ไปจัดแสดงแล้ว มีคณะนักดนตรีและนักแสดงนาฏศิลป์กรมศิลปากรไปแสดงด้วย ข้าพเจ้าได้เล่นดนตรีประกอบการแสดงโขนด้วย เป็นผู้ร้องเพลง และตีระนาด ในงานยังมีสาธิตงานศิลปวัฒนธรรมไทย โดยโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง)

ข้าพเจ้าผู้เป็นเหลนสมเด็จพระพันวัสสาฯ ได้ถ่ายภาพร่วมกับเหลนของมิสซิสพาล์เมอร์ ชื่อ นาย พอตเตอร์ พาล์เมอร์ ที่สี่ (Potter Palmer IV) ซึ่งขณะนี้เสียชีวิตไปแล้ว และได้บรรยายพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระพันวัสสาฯ ที่ห้องประชุม Rubloff

นิทรรศการ “Siam: The Queen and the White City” เปิดให้คนทั่วไปเข้าชมตั้งแต่ วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2556 ถึง 2 มีนาคม พ.ศ. 2557 เป็นการย้อนระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในความ สัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรสยามกับนครชิคาโก และเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาที่สืบเนื่องมายาวนาน

สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ากับนครสีขาว (The White City)

กรรภิรมย์ กังสนันท์[1]

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

ตอนที่ 1 : สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ากับความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกาในสมัยรัชกาลที่ 4

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงเป็นพระราชวงศ์ฝ่ายในที่มีพระชนมายุยืนยาวถึง 6 รัชกาล เสด็จพระราชสมภพเมื่อ พ.ศ. 2405 มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา ทรงเป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ (พ.ศ.2394 - 2411) และสมเด็จพระปิยมาวดี ศรีพัชรินทรมาตา (เจ้าจอมมารดาเปี่ยม) เสด็จสวรรคตในรัชกาลของสมเด็จพระราชนัดดา คือพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เมื่อ พ.ศ. 2498

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นช่วงเวลาของการปรับเปลี่ยนประเทศไทยหรือราชอาณาจักรสยามให้ก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ตามแบบอารยประเทศตะวันตกเวลานั้น ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเปิดประเทศต้อนรับชาวตะวันตกครั้งยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ไทย

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา กล่าวได้ว่ามีพระราชไมตรีอย่างดียิ่งมาแต่ครั้งยังทรงพระผนวชในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367 - 2394) ตรงกับสมัยของประธานาธิบดีแอนดรูว์ แจ็คสัน (Andrew Jackson) แห่งสหรัฐอเมริกา

---

[1] ข้าราชการพลเรือนในพระองค์ ชั้นผู้ใหญ่ ระดับเชี่ยวชาญ ประจำกองราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายเมื่อ พ.ศ. 2411
ฉลองพระองค์อย่างเครื่องแบบนายทหารเรือสหรัฐอเมริกา พระแสงกระบี่ สันด้ามเป็นรูปนกอินทรี
ซึ่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาถวาย

การพระราชไมตรีในเวลานั้น ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของมิชชันนารีอเมริกันหรือที่เรียกว่าหมอสอนศาสนาที่เข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนท์ในประเทศไทย และถ่ายทอดความรู้ แนวคิดวิทยาการต่าง ๆ ให้แก่คนไทย เช่น การแพทย์ การศึกษา การทหาร การต่อเรือ ฯลฯ ช่วงเวลาดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีโอกาสศึกษาภาษาอังกฤษอย่างแตกฉาน รวมทั้งวิทยาการอื่น ๆ เช่น ดาราศาสตร์และวิทยาศาสตร์เบื้องต้นจากมิชชันนารีอเมริกัน ได้แก่ นายเจสซี คาสเวลล์ (Jesse Caswell) และนายแซมมวล เฮาส์ (Dr. Sammuel R. House)

สำเนาบางส่วนของพระราชสาส์นในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ประธานาธิบดีแฟรงกลิน เพียร์ซ เมื่อ พ.ศ. 2399

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯไปทอดพระเนตรสุริยุปราคา ณ ตำบลหว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2411 (ทรงมีพระปรีชาสามารถคำนวณวันเวลาการเกิดและสถานที่ที่จะเห็นได้อย่างแม่นยำ)

เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปรับเปลี่ยนขนบประเพณีของบ้านเมืองหลายประการตามแบบอย่างชาติตะวันตก ในด้านการศึกษา โปรดให้พระราชโอรสและพระราชธิดาได้ทรงศึกษาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษซึ่งทรงริเริ่มให้มีการเรียนการสอนขึ้นในพระบรมมหาราชวังนับแต่ปีแรกที่เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 2394 ครูรุ่นแรกเป็นสตรีในคณะมิชชันนารี ต่อมาตอนปลายรัชกาลซึ่งเป็นช่วงที่สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าเสด็จพระราชสมภพจนถึงพระชนมายุ 6 พรรษาในตอนสิ้นรัชกาลพระราชชนก (พ.ศ. 2405 - 2411) ครูผู้ถวายพระอักษรภาษาอังกฤษเจ้านาย คือ นางแอนนา เลียวโนเวนส์ (Anna Leonowens) ชาวอังกฤษจากสิงคโปร์ (พ.ศ.2405 - 2408) และมิชชันนารีอเมริกันชื่อ นายจอห์น ฮัตเซต ชันดเลอร์ (Rev.J.H. Chandler) คนไทยเวลานั้นมักเรียกกันว่าหมอจันดเล (พ.ศ. 2408 - 2411)

พระฉายาลักษณ์สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เมื่อทรงพระเยาว์ ดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าลูกพระองค์เจ้าสว่างวัฒนา

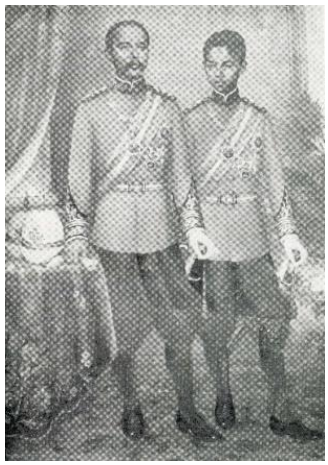

พระฉายาลักษณ์สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ขณะทรงเป็นพระองค์เจ้าสว่างวัฒนา ทรงฉายกับพระองค์เจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี (พระอิสริยยศขณะนั้น)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติสืบต่อมาเป็นรัชกาลที่ 5 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ (พ.ศ. 2411 - 2453) สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงดำรงพระอิสริยศักดิ์เป็น พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา ต่อมามีพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระราชเทวี พระอัครมเหสี และสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี โดยลำดับ มีพระราชโอรสและพระราชธิดารวม 8 พระองค์ พระราชโอรสพระองค์ใหญ่คือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ โปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรกของไทย

พระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศ สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี
พิมพ์ในหนังสือ Le Petit Journal ฉบับวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1893 (พ.ศ. 2436)

พระบรมฉายาลักษณ์และพระฉายาลักษณ์ทรงฉายกับ
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร

สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงเป็นเจ้านายฝ่ายในรุ่นแรกที่โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปทรงเยือนต่างประเทศในโอกาสเสด็จประพาสแหลมมลายูฝั่งตะวันออกในพ.ศ. 2431 และแหลมมลายูฝั่งตะวันตกจนถึงสิงคโปร์ ในพ.ศ. 2433 ทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จออกรับพระราชอาคันตุกะที่เสด็จฯ เยือนประเทศไทย อาทิ สมเด็จพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 (Tsar Nicolas II) แห่งรัสเซีย ครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระยุพราช เจ้าชายออสคาร์ ดยุคแห่งก๊อตแลนด์ (Prince Oscar, Duke of Gotland) อาร์ชดยุคเลียวโอโปลด์ เฟอร์ดินานด์ (Archduke Leopold Ferdinand) แห่งออสเตรีย ดยุคแห่งเจนัว (Prince Tommaso Alberto, Duke of Genoa) เป็นต้น

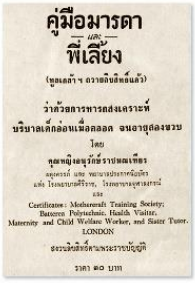

หนังสือเดินทาง (passport)
สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พ.ศ. 2481 – 2482
สำหรับทรงใช้ในการเสด็จประพาสต่างประเทศขณะมีพระชนมายุ 76 – 77 พรรษา

ตอนที่ 2 : สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ากับพระปรีชาสามารถด้านงานหัตถศิลป์ในสมัยรัชกาลที่ 5

สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงได้รับการฝึกอบรมงานศิลปหัตถกรรมตามราชประเพณีของเจ้านายฝ่ายในและสตรีในราชสำนัก เช่น งานร้อยดอกไม้ เครื่องใบตอง การปรุงและถนอมอาหาร งานเย็บปักถักร้อย เป็นที่ประจักษ์กันในราชสำนักว่า โปรดงานเกี่ยวกับผ้าและทรงเชี่ยวชาญด้านงานปัก - ถักกรอง ซึ่งเป็นศิลปะชั้นสูง ทรงส่งเสริมข้าราชบริพารให้ฝึกหัดทอผ้าและงานเย็บปักถักร้อย ทั้งนี้ สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ามีพระราชดำริหรือทัศนะเกี่ยวกับบทบาทสตรีไทยประการหนึ่งว่า

...ทั้งบรรดากุลสตรีที่มาเล่าเรียน จงอย่าเรียนแต่หนังสือ ให้เรียนทั้งการเย็บปักถักร้อย และการบ้านการเรือน ตลอดจนการสุขวิทยาเพื่อพยาบาลครอบครัวและผู้อื่นได้ด้วย...

หนังสือคู่มือมารดาและการบริบาลทารกเขียนโดยท่านผู้หญิงอนุรักษ์ราชมณเฑียร (พัว วัชโรทัย) อดีตเคยเป็นนักเรียนทุนพระราชทานไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษ

คุณหญิงหลุยส์ สมบัติศิริ อดีตข้าหลวงในสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ากับงานเย็บปักถักร้อย

ความสนพระราชหฤทัยเรื่องการทอผ้านำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อพัฒนาทักษะและสร้างอาชีพโดยทรงตั้งโรงทอผ้าขึ้น ณ พระที่นั่งทรงธรรมบริเวณสวนศิวาลัย ในพระบรมมหาราชวัง แม้ต่อมาเมื่อโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปประทับที่พระราชวังดุสิต ก็ยังโปรดให้ตั้ง “กองทอผ้า” ขึ้นดำเนินกิจการรับทอผ้า ณ พระตำหนักสวนหงส์ที่ประทับด้วย

พระตำหนักสวนหงส์ พระราชวังดุสิต

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก (ฉลองพระองค์และพระภูษาทรงเป็นผ้าทอจากโรงทอผ้าพระตำหนักสวนหงส์ซึ่งสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร (พระอิสริยยศขณะนั้น) ทูลเกล้าฯ ถวาย)

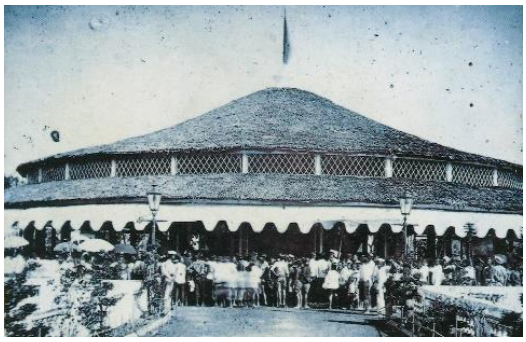
ผ้าทอพื้นบ้านอ่างศิลา ซึ่งสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าโปรดให้อนุรักษ์และส่งเสริมมาแต่ครั้งเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับที่ตำบลศรีราชา จังหวัดชลบุรี

พัดรองที่ระลึกงานพระบรมศพสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชชนนี พันปีหลวง สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงออกแบบ สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงอำนวยการด้านงานปักลวดลายตั้งแต่เริ่มการคัดเลือกผ้าแพรและสั่งซื้อด้ายไหม

ด้วยพระปรีชาสามารถในงานศิลปหัตถกรรม และด้วยพระราชภาระหน้าที่แห่งพระอิสริยยศ เป็นเหตุให้สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้ทรงบริหารจัดการงานหัตถกรรมสตรีซึ่งเป็นงานใหญ่และสำคัญระดับชาติและระดับนานาชาติสองงานเมื่อ 131 ปี และ 120 ปีที่ผ่านมา

งานสำคัญระดับประเทศงานหนึ่งที่จัดขึ้นเมื่อ 130 กว่าปีที่ผ่านมา คือ งานแสดงนิทรรศการสินค้าแห่งสยาม (National Exhibition) ในโอกาสพระราชพิธีสมโภชพระนครครบร้อยปี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้น ณ ท้องสนามหลวง เมื่อ พ.ศ. 2425 เป็นเวลา 3 เดือน มีผู้เข้าชมงานทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวนมาก สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงรับผิดชอบการออกร้านด้านเครื่องอุปโภค บริโภคซึ่งเป็นงานศิลปะหัตถกรรมสตรี เช่น งานเย็บปักถักทอ จัดแสดงในห้องลำดับที่ 8 ในจำนวน 55 ห้อง กล่าวกันว่าสินค้าของพระองค์จำหน่ายได้ดีเป็นที่นิยมชมชอบ

งานแสดงนิทรรศการสินค้าแห่งสยาม
ในโอกาสพระราชพิธีสมโภชพระนครครบ 100 ปี

ตอนที่ 3 : สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ากับงานเวิลด์ โคลัมเบียน เอ็กซ์โปซิชัน 1893 ณ นครชิคาโก

สิบปีต่อมา ใน พ.ศ. 2436 หลังจากงานนิทรรศการสมโภชพระนคร 100 ปี สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงรับผิดชอบในงานลักษณะเดียวกันอีกวาระหนึ่ง แต่ครั้งนี้เป็นงานสำคัญระดับนานาชาติ และเป็นเหตุการณ์

ประวัติศาสตร์แห่งความสัมพันธ์ระหว่างนครชิคาโกของสหรัฐอเมริกากับราชอาณาจักรสยามที่อนุชนรุ่นหลังได้รำลึกถึงในเวลา 120 กว่าปีต่อมา

นครชิคาโก (Chicago City) ตั้งอยู่ในมลรัฐอิลลินอยส์ (Illinois State) มีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับ 3 ของสหรัฐอเมริกา รองจากมหานครนิวยอร์กและนครลอสแองเจลิส เป็นเมืองสำคัญทางธุรกิจและเป็นที่ตั้งของศูนย์การประชุมและแสดงสินค้าที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกา ในอดีตชิคาโกเป็นเมืองที่มีศักยภาพในการเป็นเจ้าภาพจัดงานแสดงสินค้าครั้งสำคัญของสหรัฐและระดับนานาชาติมาแล้ว งานแสดงสินค้าครั้งใหญ่สองครั้งได้ปรากฏเป็นสัญลักษณ์บนธงประจำนครชิคาโก ซึ่งมีรูปดาวหกแฉกจำนวน 4 ดวง ทั้งนี้ ดาวดวงที่ 3 หมายถึงงานแสดงนิทรรศการสินค้าโลก ชื่องาน เวิลด์ โคลัมเบียน เอ็กซ์โปซิชัน 1893 (World's Columbian Exposition 1893) หรืองานชิคาโกเวิลด์แฟร์1893 (Chicago World's Fair 1893) ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้รับเป็นเจ้าภาพจัดขึ้นในโอกาสฉลอง 400 ปี ที่ คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Christopher Columbus) พบทวีปอเมริกา งานนี้มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์แห่งพระราชกรณียกิจและพระเกียรติคุณสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าที่เกิดขึ้นในพ.ศ. 2436

นครชิคาโกในปัจจุบัน

ธงสัญลักษณ์ของนครชิคาโก ประกอบด้วยแถบสีขาว 3 แถบสลับกับสีฟ้า และดาวหกแฉกสีแดง 4 ดวง

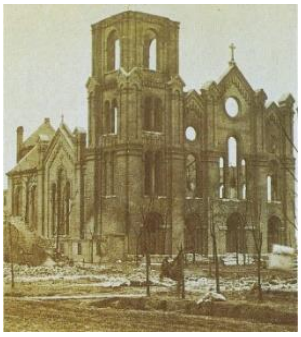
<u>ดาวดวงที่ 1</u> หมายถึงป้อมปราการเดียร์บอร์น (Fort Dearborn) ซึ่งเป็นป้อมที่สร้างขึ้นระหว่างการสำรวจอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1840 (พ.ศ. 2383)

<u>ดาวดวงที่ 2</u> หมายถึงเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ในนครชิคาโก ค.ศ.1871 (พ.ศ. 2414)

<u>ดาวดวงที่ 3</u> หมายถึงงานแสดงนิทรรศการ World's Columbian Exposition 1893 (พ.ศ. 2436)

<u>ดาวดวงที่ 4</u> หมายถึงงานแสดงนิทรรศการ Century of Progress Exposition 1933 (พ.ศ. 2476)

ความเป็นมาของงานดังกล่าวสืบเนื่องจากการเกิดอัคคีภัยครั้งใหญ่ในเมืองชิคาโก ค.ศ. 1871 (พ.ศ. 2414) ซึ่งตรงกับต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองมีลมพัดจัด (Windy City) ไฟจึงรุกโหมรวดเร็วด้วยแรงลม อาคารมากกว่า 18,000 แห่ง เสียหาย มีผู้เสียชีวิตกว่า 300 คน ประชากรมากกว่า 100,000 คน ไร้ที่อยู่ หลังจากเหตุการณ์ครั้งนั้น สถาปนิกและวิศวกรจากท้องถิ่นต่าง ๆ จึงร่วมกันออกแบบวางผังเมืองและสร้างนครชิคาโกใหม่ รวมถึงการวางระบบการคมนาคมจนเป็นศูนย์กลางการค้า การเดินทาง และการสื่อสารอย่างรวดเร็ว การเกิดอัคคีภัยครั้งนั้นเป็นแรงผลักดันให้นครชิคาโกต้องการแสดงตนว่าฟื้นตัวแล้ว จึงเสนอขอเป็นเจ้าภาพงานแสดงนิทรรศการสินค้าโลก ในพ.ศ. 2436 ชื่องาน “เวิลด์ โคลัมเบียน เอ็กซ์โปซิชัน 1893” (World’s Columbian Exposition 1893)

นครชิคาโกคราวเกิดอัคคีภัยครั้งใหญ่ เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2414 (ค.ศ. 1871)

นครชิคาโกในช่วงต้นทศวรรษ 1900 (ประมาณ พ.ศ. 2443-2453)

การเตรียมงาน “เวิลด์ โคลัมเบียน เอ็กซ์โปซิชัน 1893” เริ่มขึ้นล่วงหน้าอย่างน้อย 3 ปี ประเทศไทยหรือประเทศสยามในเวลานั้นได้รับการเชิญชวนเข้าร่วมงานใน พ.ศ. 2433 เมื่อสหรัฐอเมริกาได้ส่งแถลงการณ์ของประธานาธิบดีเบนจามิน แฮร์ริสัน (Benjamin Harrison) เรื่องงานดังกล่าวมากราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและมหาชนชาวสยามเข้าร่วมงานฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้รับเชิญและโปรดเกล้าฯ ให้พระยาภาสกรวงษ์ (บรรดาศักดิ์ขณะนั้น) ตำแหน่งเกษตราธิบดีพิจารณาดำเนินการ มีการตั้งคณะกรรมการอันประกอบด้วยเจ้านายเสนาบดีและข้าราชการระดับสูงร่วมกันพิจารณาสิ่งของต่าง ๆ ที่ประเทศไทยสมควรจัดส่งไปแสดงในงานดังกล่าว แบ่งได้เป็นกลุ่มใหญ่ 3 กลุ่ม คือ ผลิตผลจากการเพาะปลูก ผลิตผลจากป่าไม้ และงานฝีมือ นอกจากนี้มีสิ่งของเบ็ดเตล็ดอื่นอีกจำนวนมาก ได้แก่ ข้าวต่าง ๆ และพืชที่ใช้ทำแป้ง ยางไม้ ผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอ สรรพยาตัวอย่างไม้ต่าง ๆ ผลิตผลจากสัตว์ แร่ต่าง ๆ ทองคำเปลวรวมถึงงานฝีมือที่ทำด้วยทอง สิ่งทอ งานฝีมือปักเย็บ เครื่องเหล็ก เครื่องถมโบราณ เครื่องประดับมุก และยานพาหนะ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
(พระบรมฉายาลักษณ์ก่อนเดือนตุลาคม พ.ศ. 2436 ซึ่ง
มีพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 25 ปี)

ประธานาธิบดีเบนจามิน แฮร์ริสัน
(Benjamin Harrison)

เจ้าพระยาภาสกรวงษ์

อีก 2 ปีต่อมา ในพ.ศ. 2435 ระหว่างดำเนินการเตรียมจัดสิ่งของไปร่วมแสดงในงานเวิลด์โคลัมเบียนเอกซ์โปซิชัน 1893 นั้น มิสซิสเบอร์ธา พาล์เมอร์ (Mrs. Bertha Palmer) หรือมิสซิสพ็อตเตอร์ พาล์เมอร์ (Mrs. Potter Palmer) ได้มีหนังสือลงวันที่ 7 เมษายน ค.ศ. 1892 (พ.ศ. 2435) กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าขณะดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี ขอให้ทรงช่วยเหลืออุดหนุนสตรีไทยได้ร่วมมือกับสตรีนานาชาติจัดงานแสดงนิทรรศการ ซึ่งเอกสารทางราชการของไทยเวลานั้นมักเรียกว่า “งานแสดงพิพิธภัณฑ์เวิลด์โคลัมเบียนเอ็กซ์ฮิบิชัน” มีความดังปรากฏในสำเนาคำแปลหนังสือกราบบังคมทูลดังกล่าว ดังนี้

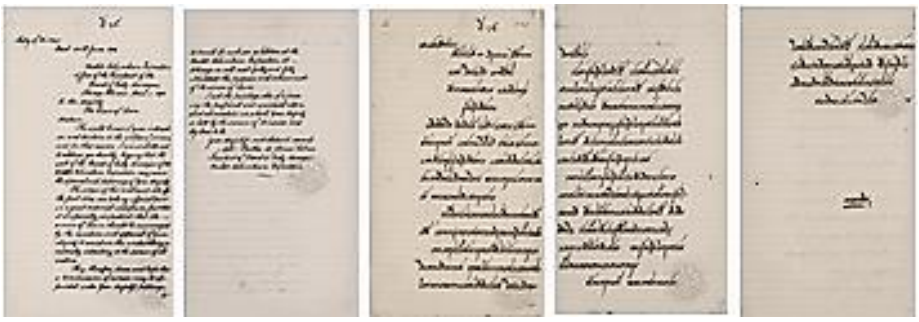

มิสซิสเบอร์ธา พาล์เมอร์
(มิสซิสพ็อตเตอร์ พาล์เมอร์)
ประธานกรรมการผู้จัดงานฝ่ายสตรี
ของงานเวิลด์โคลัมเบียนเอ็กซ์โปซิชัน 1893

...ด้วยโลกย์ย่อมทราบพระไทยที่พระองค์ทรงเอื้อเฟื้อ แลทรงมุ่งหมายต่อความเจริญของหญิงทั้งปวงแล้ว เพราะเหตุฉนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้กล้ากราบทูลมาโดยตรงถึงพระองค์ ทูลขอให้ทรงเหนชอบแลทรงช่วยในการงานของการแสดงพิพิธภัณฑ์โคลมเบียของโลกย์นี้ด้วย

บันดาผู้หญิงในทวีปนี้เปนครั้งแรก ได้เข้ารับทำการในการใหญ่ สำหรับประเทศที่ย่อมรู้สึกว่าเปนการสำคัญยิ่งนัก ที่พระองค์จะทรงเหนชอบแลทรงอนุญาตการที่ควรจะอุดหนุนผู้หญิงในกรุงสยามให้มาช่วยในการนี้ ที่เปนการย่อมเปนธรรมดาว่าเปนที่ชอบใจแลเปนที่เอื้อเฟื้อของผู้หญิงทุกประเทศ

เพราะฉนั้น พวกผู้หญิงทั้งปวงจึงมีความปรารถนาแลหวังใจว่าพระองค์จะโปรดช่วยบำรุง แต่งตั้งกองผู้หญิงกองหนึ่ง ซึ่งจะได้จัดการแสดงพิพิธภัณฑ์นี้ ที่เมืองชิคาโก กับทั้งจะได้เปนผู้ชี้แจงอธิบายความเจริญแลความที่ได้ทำดีแล้วมาของผู้หญิงในกรุงสยามนั้น โดยเหมาะเจาะแลเตมภาคภูม...

หนังสือมิสซิสพาล์มเมอร์ กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี (พระอิสริยยศขณะนั้น) ลงวันที่ 7 เมษายน ค.ศ. 1892 (พ.ศ. 2435)

การเข้าร่วมงานเวิลด์ โคลัมเบียน เอ็กซ์โปซิชัน 1893 ณ นครชิคาโก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุริยานุวัตร ครั้งเป็นพระสุริยานุวัตร ตำแหน่งอุปทูตสยาม ณ กรุงเบอร์ลิน เยอรมนี กับภริยาคือคุณหญิงลิ้นจี่ สุริยานุวัตร หรือนางสุริยานุวัตร ในเวลานั้น เป็นผู้แทนประเทศและสตรีไทยไปร่วมงาน และให้กระทรวงเกษตรพนิชการ ซึ่งมีเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ขณะเป็นพระยาสุรศักดิ์มนตรี เป็นเสนาบดี เป็นเจ้าของเรื่องดูแลการจัดส่งสิ่งของ อีกทั้งมีพระราชหัตถเลขาถึงพระยาสุรศักดิ์มนตรี ความตอนท้ายมีว่า “...เดี๋ยวนี้ขอหนีแต่เรื่องที่ต้องคิด เพราะไม่มีเวลาจะคิดจริง ๆ พระยาสุรศักดิ์จะปฤกษาหาฤาการทั้งนี้กับแม่กลาง [สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี] ก็ได้ให้พูดจากันเถิด...”

พระยาสุริยานุวัตร

เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี

เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าก็ได้ทรงรับเป็นพระธุระดำเนินการเตรียมงานนิทรรศการฯ อย่างเต็มพระกำลังสมความไว้วางพระราชหฤทัย เริ่มจากการมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดประชุมกรรมการฝ่ายสตรีเวลานั้นเรียกว่า “การประชุมกรรมสัมปาทิกาผู้หญิง” เมื่อวันที่ 26 กันยายน ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) ณ พระตำหนักในพระบรมมหาราชวัง ทรงเป็นประธานการประชุม เวลานั้นเรียกว่าทรงเป็น

“ประธานาธิปัตินี” ประกอบด้วยบรรดาสตรีที่เป็น ชายาเจ้านาย ภริยาขุนนาง - ข้าราชการซึ่งล้วนเป็นผู้มีฝีมือหรือความรู้ในงานศิลปหัตถกรรมให้ช่วยกันระดมความคิดและแบ่งงานกันไปตามความถนัดของแต่ละบุคคล มีผู้เข้าร่วมประชุม 16 ราย (ขาดประชุม 1 รายเนื่องจากป่วย)

พระตำหนักที่ประทับของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ในพระบรมมหาราชวัง ครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี มีพระราชพิธีขึ้นพระตำหนักเมื่อ พ.ศ. 2423
ข้าราชบริพารเวลานั้นจึงมักเรียกขานพระนามว่า “สมเด็จพระตำหนัก”

เมื่อเริ่มเปิดประชุมมีพระราชเสาวนีย์ให้ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงษ์ เป็นผู้อ่าน “พจนประพันธ์” ของพระองค์ ถึงความเป็นมาในการจัดการประชุมอีกทั้งความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการส่งงานศิลปหัตถกรรมของสตรีไทยไปจัดแสดงในงานดังกล่าว ความตอนหนึ่งว่า

...การที่แสดงพิพิธพัณฑ์ส่วนผู้หญิงนี้ ก็เปนสิ่งสำคัญที่จะแสดงความคิดอ่านและฝีมือการช่างซึ่งประกอบทำขึ้นในบ้านในเมืองได้เปนชนิดใดอย่างใด เปนการสำแดงชาติของตนที่มีความคิดอ่านเปนอย่างไร เพื่อที่จะได้ปรากฏว่าผู้หญิงไทยไม่ได้เลวทราม อาจที่จะประกอบกิจแลความคิดอ่านทำสิ่งของเปนฝีมือย่างช่างอย่างผู้หญิงสำหรับชาตินั้นขึ้นได้มีอยู่ ซึ่งจะได้เปนแบบอย่างให้คนทั้งพิภพที่จะไปดูได้เหนได้ชมว่าฝีมือการช่างหญิงชาวสยามนี้เปนอย่างไร พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวจึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบพระราชดำริหพระราชประสงค์ในส่วนที่คอเวอนเมนต์อเมริกาขอเข้ามานี้ ให้สมเดจพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีทรงเปนพระราชธุระ จึ่งได้มีพระราชเสาวนีให้เชิญท่านทั้งปวงมาประชุมเพื่อจะได้แสดงความเหนจะควรจัตของให้เปนฝีมือผู้หญิงอย่างไร ชนิดใดที่ควรจะอวตได้บ้าง เมื่อเหนพร้อมตกลงกันประการใดแล้ว จะได้ช่วยกันรับการนั้น ๆ ไปประกอบทำเปนส่วน ๆ ไปเปนการฉลองพระเดชพระคุณในพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว แลสมเดจพระนางเจ้าส่วน 1 เปนส่วนสำแดงเกียรติคุณของชาติผู้หญิงชาวสยาม ที่เปนชาติภูมิของเราส่วน 1 เปนการส่วนตัวที่ได้มีชื่อเสียงปรากฏที่เข้าประชุมกรรมสัมปาทิกาจัดการนี้ด้วยอีกส่วน 1 ด้วย...

สำเนาเอกสารรายงานการประชุมคณะกรรมการฝ่ายสตรี
ซึ่งสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงเป็นประธาน วันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2435

ที่ประชุมมีมติมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบและดำเนินการดังนี้

1. **สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี** ทรงรับผิดชอบงานปักต่าง ๆ ทั้งเก่าและใหม่ งานร้อยดอกไม้แห้งและเครื่องชุน โดยจะทรงด้วยฝีพระหัตถ์สิ่งหนึ่ง
2. ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภรรยาพระยาภาสกรวงษ์ ทำเยลลี่ แยม น้ำพริก แป้งต่าง ๆ และการปักไหมช่วยในพระนามบ้าง
3. หม่อมแม้นในพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดชรับเครื่องขี้ผึ้ง
4. หม่อมใหญ่ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ รับเครื่องทอ
5. หม่อมเฉื่อยในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ รับเครื่องหอม
6. หม่อมเอมในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา รับเครื่องเสื่อ
7. หม่อมเล็ก รับเครื่องปั้น
8. ท่านผู้หญิงไล ภรรยาพระยาสุรศักดิ์มนตรี รับเครื่องลูกปัด และโครงไม้
9. ท่านผู้หญิงสุ่น ภรรยาพระยาโชฎึกราชเศรษฐี รับเครื่องแช่อิ่มและเครื่องดอง
10. ท่านผู้หญิงเกษร ภรรยาพระยาอนุชิตชาญไชย รับทำลูกกวาดและเครื่องฉาบ
11. ทรามสงวนภรรยาพระพรหมบริรักษ์ รับทำเครื่องกวนกับขนมแห้ง
12. เพิ่ม ภรรยาพระบริบูรณโกษากรณ์ รับเรื่องบุหรี่
13. คุณเนิน บุตรีสมเด็จเจ้าพระยาพระองค์ใหญ่ รับเรื่องหมอนแบบไทย
14. คุณเจริญ บุตรพระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม) รับปักตราอาร์มไทยและอาร์มอเมริกา

สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี

หม่อมใหญ่ เทวกุล

หม่อมเฉื่อย ดิศกุล

ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงษ์

หม่อมแม้น ภาณุพันธุ์

ท่านผู้หญิงเกษร อนุชิตชาญไชย

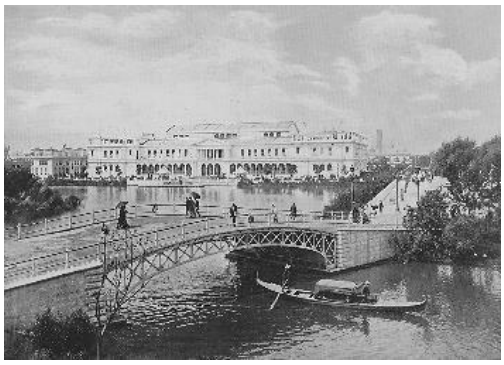

คุณหญิงทรามสงวน อมาตยกุล

ตอนที่ 4 : นครสีขาว (The White City)

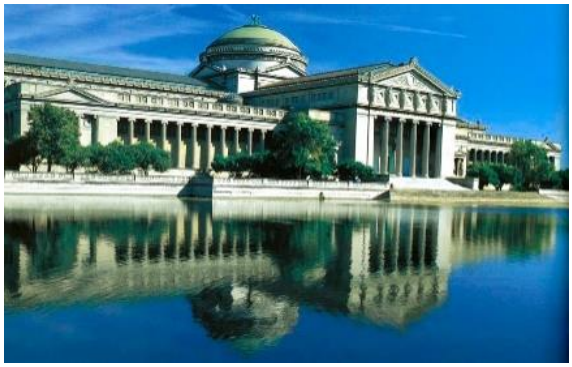
เมื่อการดำเนินการรวบรวมและจัดหาสิ่งของต่าง ๆ ที่ราชอาณาจักรสยามจะนำไปจัดแสดงในงานเวิลด์ โคลัมเบียนเอ็กซ์โปซิชัน 1893 แล้วเสร็จได้มีการจัดทำบัญชีรายการและจัดทำประกันสิ่งของมีค่า ดำเนินการทยอยบรรจุหีบห่อในเดือนธันวาคม ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) เพื่อจัดส่งโดยทางเรือให้ทันตามระเบียบของผู้จัดงานภายในวันที่ 10 เมษายน ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436)

งานเวิลด์ โคลัมเบียน เอ็กซ์โปซิชัน 1893 ณ นครชิคาโก (World's Columbian Exposition) หรืองานชิคาโกเวิลด์แฟร์ 1893 (Chicago World's Fair 1983) ครั้งนั้น จัดขึ้นระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม ถึง วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2436 รวมเวลา 6 เดือน จัดขึ้นอย่างใหญ่ยิ่งบริเวณใกล้ทะเลสาบมิชิแกนบนพื้นที่ 600 เอเคอร์ หรือ 2.4 ตารางกิโลเมตร มีการสร้างอาคารสีขาวทำด้วยปูนปนหินอ่อนด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมและสิ่งตกแต่งที่งดงาม การประดับไฟตามอาคารต่าง ๆ ตามถนน คลองและลากูน ตระการตายิ่งในยามค่ำคืน จนได้รับฉายาว่า **นครสีขาว (The White City)** งานนี้ยังเป็นงานแสดงนิทรรศการสินค้างานแรกที่จัดทำหอหรือศาลา (Pavilion) ของชาติต่าง ๆ ที่ไปร่วมงานรวมทั้งประเทศไทยหรือสยามด้วยรวม 46 ประเทศ ปรากฏว่า ตลอดช่วงเวลา 6 เดือนของการจัดงานมีคนเข้าชมงานถึง 26 ล้านคน

บริเวณงานเวิลด์ โคลัมเบียน เอ็กซ์โปซิชัน ค.ศ. 1893 (พ.ศ. 2436)

อาคารที่เคยเป็นสถานที่จัดงานเวิลด์โคลัมเบียนเอ็กซ์โปซิชัน 1893 ที่ยังคงหลงเหลืออยู่เพียงอาคารเดียว ปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม (Museum of Science and Industry)

สิ่งของและผลิตภัณฑ์จากประเทศต่าง ๆ มีการคัดสรรให้จัดแสดงในอาคารส่วนแบ่งตามประเภทของประดิษฐกรรมและสินค้า ส่วนผลผลิตและผลิตภัณฑ์จากประเทศไทยจัดแสดงแยกกันอยู่ในอาคาร

แสดงประดิษฐกรรมและงานวิจิตรศิลป์ อาคารแสดงผลิตผลการเกษตร อาคารแสดงผลิตผลจากป่าไม้ และอาคารแสดงศิลปะหัตถกรรมสตรี

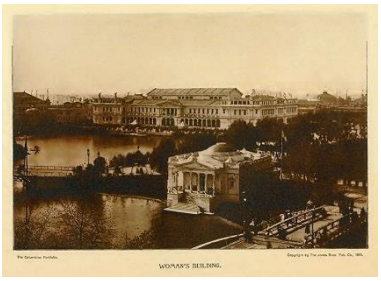
พลับพลาจัดแสดงประดิษฐกรรมและงานวิจิตรศิลป์

ส่วนจัดแสดงผลิตผลการเกษตรของสยาม

ส่วนจัดแสดงผลิตผลจากป่าไม้ของสยาม

อาคารแสดงศิลปหัตถกรรมสตรี (Woman's Building)

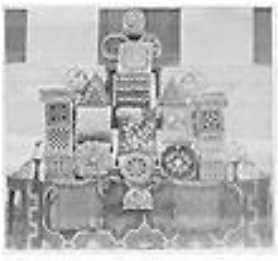

ส่วนจัดแสดงศิลปหัตถกรรมสตรีสยาม
พื้นที่ 100 ตารางฟุตอยู่ในอาคารสตรี

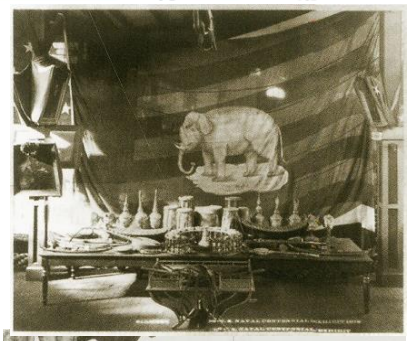
รายการสิ่งของที่คณะสตรีสยามส่งไปจัดแสดงในงานเวิลด์โคลัมเบียนเอกซ์โปซิชัน 1893 ณ นครชิคาโก ตามที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะ "กรรมสัมปาทิกผู้หญิง" ซึ่งสมเด็จพระพันวัสสา

อัยยิกาเจ้าทรงเป็นประธานที่ประชุม วันที่ 26 กันยายน 2435 และตามที่ปรากฏในเอกสารจดหมายเหตุรายการสิ่งของต่าง ๆ ณ เดือนพฤษภาคม 2436

1. งานเย็บปักถักร้อยด้วยด้ายไหม ดิ้นเงินดิ้นทอง รูปต่าง ๆ และเครื่องชุนต่าง ๆ ได้แก่ ลับแล บังไฟ ฉาก เฟี้ยม ม่าน มุ้ง ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน ผ้าคลุมเก้าอี้ ผ้าปูโต๊ะ ผ้าหน้าโต๊ะ หมวกสูบบุหรี่ รองเท้าเต้นรำ เสื้อครุย ผ้าสำรด และการปักด้วยสะดึงต่าง ๆ
2. งานปักอาร์มไทยและอาร์มอเมริกา
3. งานเครื่องทอ
4. งานเครื่องขี้ผึ้ง เช่น ดอกไม้ ผลไม้
5. งานเครื่องเสื่อ
6. งานเครื่องปั้น
7. งานเครื่องหอม
8. งานร้อยดอกไม้แห้ง
9. งานเครื่องลูกปัดและโครงไม้
10. งานทำหมอนแบบไทย
11. งานเครื่องบุหรี่
12. งานเครื่องแช่อิ่ม อาทิ ผิวส้มแช่อิ่ม และเครื่องหยอง เช่น เนื้อหยอง
13. งานเครื่องลูกกวาดและเครื่องฉาบ อาทิ ลูกกวาดข้าวโพด ลูกกวาดเมล็ดแตงโม ลูกกวาดเมล็ดงา
14. งานเครื่องกวนและขนมแห้ง อาทิ ผลไม้กวน แยม เยลลี่ วุ้นผลไม้ ผลกระเจี๊ยบ
15. งานเครื่องย้อมสี
16. งานผลไม้ดอง

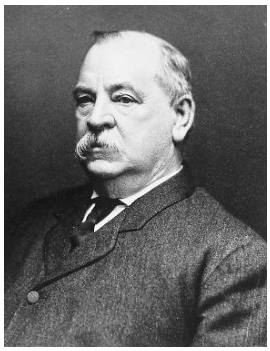

ตัวอย่างงานศิลปหัตถกรรมสตรีสยามที่จัดแสดงในงาน เวิลด์ โคลัมเบียน เอ็กซ์โปซิชัน 1893

ตอนที่ 5 : พระเกียรติคุณของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ นครสีขาว

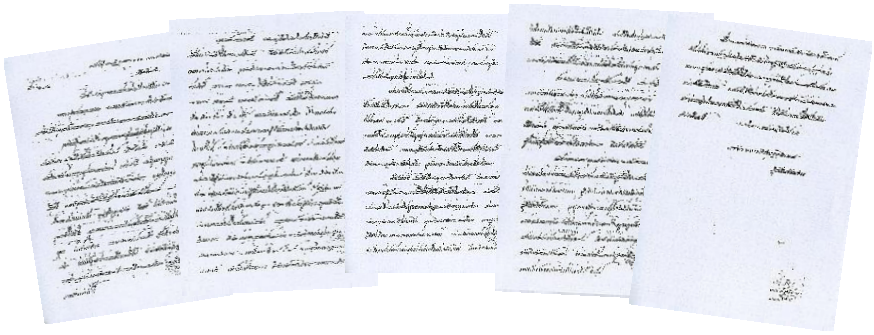
พิธีเปิดงาน เวิลด์ โคลัมเบียน เอ็กซ์โปซิชัน 1893 จัดขึ้นในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2436 เวลา 09.30 น. ประธานาธิบดีโกรเวอร์ คลีฟแลนด์ (Grover Cleveland) แห่งสหรัฐอเมริกา เป็นประธานปรากฏว่างานวันนั้น พระสุริยานุวัตรและนางลิ้นจี่ สุริยานุวัตร ข้าหลวงผู้แทนประเทศไทยไม่สามารถไปร่วมงานได้ เนื่องจากล้มป่วยหนักกะทันหันเพราะตรากตรำเตรียมงานและถูกฝนจนเป็นไข้สูง ไอเป็นโลหิต

หลวงนิพัทธกุลพงษ์จึงต้องปฏิบัติหน้าที่แทนซึ่งในงานได้ที่นั่งห่างจากประธานของงานประมาณ 10 เก้าอี้ ในพิธีนี้มีผู้เข้าร่วมงานจากนานาประเทศรวมทั้งประชาชนชาวอเมริกันจำนวนไม่ต่ำกว่า 500,000 คน หลวงนิพัทธกุลพงษ์เปรียบไว้ว่า “ดูเมื่อเวลาเบียดกันเสมอคลื่นในทเล” เสร็จพิธีตอนเที่ยงมีการรับประทานอาหารร่วมกัน จากนั้นในตอนบ่าย บรรดาผู้แทนประเทศต่าง ๆ ได้เข้าพบประธานาธิบดีที่อาคารแสดงประดิษฐกรรม ประธานาธิบดีได้ทักทายหลวงนิพัทธกุลพงษ์ ว่า “กรุงสยามฤา” เมื่อหลวงนิพัทธกุลพงษ์ตอบรับแล้ว ประธานาธิบดีกล่าวว่า “มีความยินดีที่ได้มาภพ”

ประธานาธิบดีโกรเวอร์ คลีฟแลนด์ (Grover Cleveland)

จากนั้นประธานาธิบดีไปทำพิธีเปิดอาคารหัวหน้ากองประชุมสตรีโดย “ตอกตะปูทองคำให้เปนวิธีว่า ตอกตะปูตัวที่สุด เปนการสำเหร็จการก่อสร้างตึกนั้น” แล้วกล่าวสุนทรพจน์เกี่ยวกับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกองประชุมสตรีในการจัดแสดงผลงานสตรีนานาชาติ เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีเปิดงานเวิลด์โคลัมเบียนเอ็กซ์โปซิชัน 1893

หนังสือหลวงนิพัทธกุลพงษ์ ผู้ช่วยข้าหลวงผู้แทนประเทศไทยรายงานแก่เสนาบดีกระทรวงเกษตรพนิชการ ลงวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2436 เรื่องพิธีเปิดงานเวิลด์โคลัมเบียนเอ็กซ์โปซิชัน 1893
(เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2436 ซึ่งเป็นเดือนสุดท้ายของการจัดงานเอ็กซ์โปซิชันตรงกับที่ทางประเทศไทยมีงานพระราชพิธีฉลอง 25 ปี แห่งการเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2436) พระสุริยานุวัตร (บรรดาศักดิ์ขณะนั้น) และนางลิ้นจี่ สุริยานุวัตร ผู้แทนประเทศไทยในงานเวิลด์โคลัมเบียนเอ็กซ์โปซิชัน ได้จัดงานเฉลิมพระเกียรติขึ้นในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2436 เวลา 14.00 น. – 19.00 น. ณ หอประชุมใหญ่ อาคารแสดงนิทรรศการของสตรีนานาชาติ (Woman’s Building) เชิญผู้แทนสตรีของประเทศต่าง ๆ หัวหน้าเจ้าพนักงานผู้จัดการงานเอ็กซ์โปซิชัน ข้าหลวงผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศพร้อมด้วยภริยา มาร่วมงานรวม 300 คน

คุณหญิงลิ้นจี่ สุริยานุวัตร

พิธีสำคัญในงานดังกล่าว มีการมอบสมุดภาพเกี่ยวกับประเทศไทยของพระราชทานจาก สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าขณะทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี แด่ มิสซิสพ็อตเตอร์ พาล์เมอร์ (มิสซิสเบอร์ธา พาล์เมอร์) ประธานคณะกรรมการผู้จัดงานฝ่ายสตรี ต่อจากนั้นพระสุริยานุวัตร มิสซิสพ็อตเตอร์ พาล์เมอร์ มิสเตอร์สมิธ กงสุลสยาม กล่าวสุนทรพจน์ตามลำดับ จบแล้วดนตรีบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี แขกผู้มีเกียรติทั้งปวงยืนขึ้นแสดงความเคารพ จากนั้น บรรดาผู้จัดงานของกองประชุมสตรีได้จับมือแสดงความยินดีกับนางลิ้นจี่ สุริยานุวัตรเป็นรายบุคคลมีการเลี้ยงน้ำชาและของว่าง และมีแขกบางรายอาสามาขับร้องเพลงกับวงดนตรีซึ่งนักดนตรีเป็นชาวอิตาเลียนอีก 2 - 3 เพลง

หนังสือพระสุริยานุวัตร (บรรดาศักดิ์ขณะนั้น) รายงานเสนาบดีกระทรวงเกษตรพนิชการ ลงวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2436 เรื่องการจัดงานเฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติ 25 ปี มีข้อความกล่าวถึงสุนทรพจน์ของมิสซิสพ็อตเตอร์ พาล์เมอร์สรรเสริญพระเกียรติคุณของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และชื่นชมงานหัตถกรรมฝีมือสตรีสยาม (เอกสารส่วนพระองค์ วังสระปทุม)

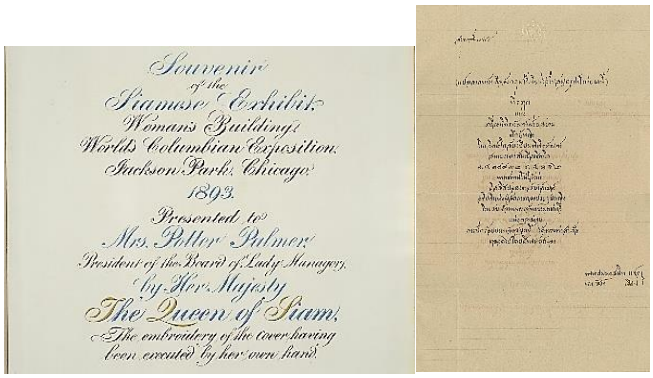
สุนทรพจน์ของมิสซิสพ็อตเตอร์ พาล์เมอร์ ในวันนั้นมีใจความกล่าวสรรเสริญพระเกียรติคุณของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และชื่นชมความสามารถของสตรีไทยที่ปรากฏในงานศิลปหัตถกรรมที่นำมาจัดแสดงนิทรรศการในงานเอ็กซ์โปซิชันครั้งนั้น ดังปรากฏในหนังสือพระสุริยานุวัตรรายงานมายังเสนาบดีกระทรวงเกษตรพนิชการเกี่ยวกับเหตุการณ์ในงานพิธีวันดังกล่าวตอนหนึ่งว่า

... แล้วมิสสีสปอตเตอร์ปามาเปรสเดนต์กองประชุมหญิงจึงได้ยืนขึ้นพูดตอบรับแสดงความขอบพระเดชพระคุณต่อสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีอย่างสูงในส่วนตัวเขาเองแลใน

ชื่อของกองประชุมหญิงอเมรีกันเปนอันมากแล้ว พูดต่อไปว่าแต่เดิมกองประชุมหญิงไม่ได้คิดเลยว่าหญิงสยามจะมีน้ำใจช่วยเขาอย่างแขงแรงเช่นที่ได้ปรากฎมาแล้วนี้ แลโดยที่ไม่ค่อยจะได้รู้เรื่องราวเกี่ยวข้องด้วยหญิงในเมืองไทยเลยนั้นเขาไม่คาดเห็นว่าฝีมือช่างของหญิงสยามแลความฉลาดความรู้จะดีมากเสมอกับที่ได้เห็นปรากฎอยู่ในโรงพิพิธภัณฑ์นี้ ของเหล่านี้ดีเสมอกับของฝีมือหญิงอเมรีกันทุกอย่าง แลสิ่งที่หญิงอเมรีกันควรจะเรียนเอาไว้ได้ก็มีเป็นอันมาก เช่นฝีมือปักไหมปักทองแลฝีมือทออย่างระเบียบเรียบร้อยนั้นเป็นต้น นี่ก็เป็นความประลาดอย่างหนึ่งของอเมรีกันแล้ว ต่อไปมิสสีสปอตเตอร์ปามาพูดสรรเสริญความดีที่ข้าพเจ้าแลลิ้นจี่ได้เป็นธุระโดยตัวเองในการที่เกี่ยวข้องด้วยการส่วนผู้หญิงนั้นอีกเป็นยืดยาว แล้วลงปลายแสดงความขอบพระเดชพระคุณอย่างสูงต่อสมเด็จพระนางเจ้าอีกเป็นอันมาก พูดว่าราคาของสมุดนั้น แต่จะมีค่าที่จะคิดเป็นราคาเงินได้อย่างเดียว แต่ค่าที่เปนการแสดงพระราชหฤไทยอันดีของพระองค์ที่ให้เป็นปรากฎว่า หญิงชาวสยามพร้อมใจที่จะช่วยทำการรวมกันกับหญิงอเมรีกันในที่จะบำรุงเพดหญิงด้วยกันต่อไปอีกด้วยนั้น ไม่มีทอยคำที่จะแสดงความนิยมได้ภอ...

สมุดภาพเกี่ยวกับประเทศไทย ปกสมุดเป็นฝีพระหัตถ์ทรงปักด้วยไหม ทอง เงิน ลวดลายดอกบัวและใบบัว ที่มุมล่างด้านขวาของปกประดับด้วยรูปช้างเงิน โครงเล่มและที่ปิดทำด้วยเงินฉลุลวดลาย ฝีมือบริษัททิฟฟานี่ ปัจจุบันทายาทของมิสซิสพาล์เมอร์ได้มอบให้พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งนครชิคาโก สหรัฐอเมริกา จัดเก็บ

ปกในของสมุดภาพระบุข้อความที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีแห่งกรุงสยามพระราชทานให้ไว้แก่มิสซิสพ็อตเตอร์ พาล์เมอร์

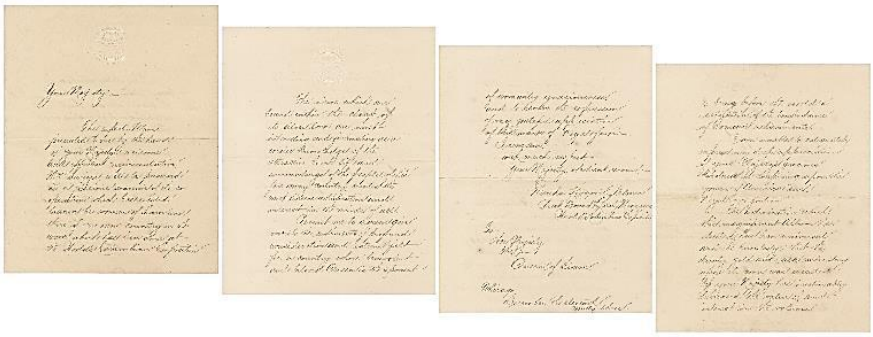
สมุดภาพพระราชทานดังกล่าว ที่ปกด้านบนสมุดเป็นฝีพระหัตถ์สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงปักไหมและทองงดงามวิจิตรด้วยลวดลายดอกบัว เป็นที่ชื่นชมโสมนัสแก่มิสซิสพ็อตเตอร์ พาล์เมอร์อย่างยิ่ง พร้อมทั้งได้มีหนังสือกราบบังคมทูลสำนึกในพระมหากรุณาและแสดงความชื่นชมงานฝีพระหัตถ์ดังกล่าว ลงวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1893 (พ.ศ. 2436) ดังสำเนาคำแปลตอนหนึ่งว่า

...ข้าพระพุทธเจ้าไม่สามารถที่จะกล่าววาจาของข้าพระพุทธเจ้าอันถูก พอกับราคาที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ในการที่ทำให้หญิงอเมริการวมกันได้มีที่ระฤกถึงพระองค์ต่อไปเช่นนี้

ความนิยมพิศวงในสมุดรูปอันงามวิจิตรบรรจงนี้ มีปรากฏทั่วไป แลความรู้ในการเย็บปักด้วยไหม แลทองคำอันน่าเอนดูที่บนหลังสมุด ซึ่งทำสำเร็จไปโดยฝีพระหัตถ์นั้น ทำให้มีราคาทวียิ่งขึ้นเหลือที่จะประมาณ แลเปนที่น่าชมในสมุดนั้นด้วย

การที่ให้เหนได้ต่าง ๆ ในพื้นเมือง ซึ่งแกะสลักลงในแผ่นเงิน ที่ติดหุ้มตามมุมสมุดรูปนั้น เปนที่น่าชมแลน่าหลงอย่างยิ่ง แลให้เปนความรู้เหนอันกว้างขวาง ในกริยาความประพฤตของบ้านเมือง ซึ่งชักนำเข้ามาให้เหนได้แลรู้เหนถึงฝูงประชุมชนโดยรอบในประเทศไกล เปนที่ให้เกิดความพิศวงนิยมสรรเสริญโดยจริงและเปนความชอบใจในดวงจิตรของชนทั่วไปอย่างยิ่ง

ขอพระราชทานพระอนุญาตแก่ข้าพระพุทธเจ้าอีกครั้งหนึ่งที่จะกล่าวถึงความรู้สึกในดวงจิตร ที่ข้าพระพุทธเจ้ามีความเคารพย์แลนับถืออย่างสูงสุดต่อบ้านเมือง ซึ่งมีพระบรมราชเทวีมีพระหฤไทยอันเลื่อมไสย แลเปนที่รักษเปนใหญ่ เปนประทาน สมเปนหญิงที่มีความเมตาจิตรโดยแท้ แลข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานแสดงความยินดี ขอบพระเดชพระคุณอีก ที่ได้รับพระราชทานสิ่งซึ่งเปนเครื่องหมายนี้...

หนังสือกราบบังคมทูลของมิสซิสพ็อตเตอร์ พาล์เมอร์
แสดงความชื่นชมความงดงามแห่งฝีพระหัตถ์ทรงปักบนปกสมุดภาพพระราชทาน

บรรดาสิ่งของ ผลงาน และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่นานาชาติ รวมทั้งจากประเทศไทยส่งไปจัดแสดงอันรวมงานศิลปหัตถกรรมสตรีดังกล่าวข้างต้นล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่แต่ละประเทศคัดสรรว่าเป็นสิ่งที่มีคุณภาพและวิจิตร ควรนำไปเผยแพร่ให้เห็นถึงวัฒนธรรมและศักยภาพของชนในชาติ คณะผู้จัดงานได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาจัดประกวดผลผลิต ประดิษฐกรรม และผลิตภัณฑ์เหล่านั้น ผู้เป็นเจ้าของผลงานจะได้รับเหรียญรางวัลเป็นแผ่นทองแดงจารึกชื่อพร้อมประกาศนียบัตร ผลการตัดสินปรากฏว่าประเทศไทยหรือราชอาณาจักรสยามเวลานั้นได้รับรางวัลรวมทั้งสิ้น 101 รายการ และในบรรดาสิ่งของที่ได้รับรางวัลเหล่านั้น มีผลงานฝีพระหัตถ์และสิ่งของส่วนพระองค์ หรือสิ่งของในพระนามสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า จำนวน 22 รายการด้วย ดังนี้

1. เครื่องใช้ทำด้วยนาก
2. ของแต่งตัวประดับเพชรพลอยอย่างโบราณ
3. ฝีมือลงยาสีต่าง ๆ ที่ทำกำไลและแหวนอย่าง
4. รัดประคดแพรหนังไก่
5. ผ้าลายเขียนทองและขัดเงา
6. ฉลองพระองค์ครุยปัก
7. สนับเพลาปักและประดับพลอย

8. ผ้ากรองทอง
9. ผ้าห่มปักเลื่อม
10. ลับแลปักทองเป็นต้นลิ้นจี่
11. ลับแลปักทองลายกุหลาบ
12. ลับแลปักทองลายกุหลาบ
13. ลับแลปักทองลายบัวหลวง
14. ลับแลปักทองลายซ่อนกลิ่น
15. รูปปักเรื่องละคร
16. รูปปักสำหรับติดหลังสมุดรูป
17. ลายปักรองเท้า
18. ผ้าปักสำหรับทำฉาก 2 ผืน
19. ผ้าห่มปักทองแล่งและผ้าตาชุน
20. ฉากพับปักไหม
21. ถุงตเคียวปักเลื่อม
22. เจียรบาดปักเลื่อม

ตอนที่ 6 : งานเฉลิมฉลองครบครบ 120 ปี งานนิทรรศการ เวิลด์ โคลัมเบียน เอ็กซ์โปซิชัน 1893 “Siam: The Queen and The White City”

นิทรรศการนี้จัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองครบครบ 120 ปี งานนิทรรศการเวิลด์โคลัมเบียนเอ็กซ์โปซิชัน 1893 ณ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งนครชิคาโก นครชิคาโก สหรัฐอเมริกา ระหว่างวันที่ 15 – 17 และ 21 กันยายน พ.ศ. 2556

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปยังพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งนครชิคาโก เพื่อทรงร่วมซ้อมดนตรีไทยกับคณะนักดนตรีและนักแสดงนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ณ ห้อง Rubloff Auditorium ประธานและรองประธานพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งนครชิคาโก พร้อมด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ อดีตรัฐมนตรีและปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และแขกผู้มีเกียรติทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเฝ้าฯ รับเสด็จฯ วันที่ 15 กันยายน 2556

โปรดเกล้าฯ ให้นาย Potter Palmer IV ทายาทของนาง Potter Palmer ประธานกรรมการผู้จัดงานฝ่ายสตรี ของงานเวิลด์โคลัมเบียนเอ็กซ์โปซิชัน 1893 เข้าเฝ้า ณ ห้อง George Mendel

เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และทอดพระเนตรนิทรรศการ "Siam: The Queen and The White City" ณ ห้อง Costume and Textile Gallery พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งนครชิคาโก วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2556

พระราชทานพระราชดำรัสในโอกาสเฉลิมฉลองครบครบ 120 ปี งานนิทรรศการเวิลด์โคลัมเบียน เอ็กซ์โปซิชัน 1893 และทรงบรรยายเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ ห้อง Rubloff Auditorium

ทรงขับร้องและแสดงดนตรีไทยร่วมกับคณะนาฏศิลป์ กรมศิลปากร

แขกผู้มีเกียรติชมการสาธิตงานศิลปวัฒนธรรมไทยของโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง)

เสด็จฯ ไปทรงร่วมงานเลี้ยงรับรองที่นาง Peggy Snorf ประธานคณะสตรีผู้สนับสนุน พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งนครชิคาโก จัดถวาย ณ ห้อง Chicago Room วันที่ 17 กันยายน 2556

นายทรงพล สุขจันทร์ กงสุลใหญ่ ณ นครชิคาโก และนาย Gary Johnson ประธานพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งนครชิคาโก ทำพิธีเปิดงานนิทรรศการ Siam: The Queen and The White City สำหรับให้ประชาชนทั่วไปเข้าชม ระหว่างวันที่ 21 กันยายน 2556 - 2 มีนาคม 2557

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

จดหมายเหตุแห่งชาติ, สำนัก. เอกสารรัชกาลที่ 5 เบ็ดเตล็ด ร.5 บ.11/45 เรื่องเอกซฮีบิเชนเมืองชิกาโกในประเทศอเมริกา ปีคฤตศักราช 1893.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 เบ็ดเตล็ด ร.5 บ.11/46 เรื่องเอกซฮีบิเชนเมืองชิกาโกในประเทศอเมริกา ปีคฤตศักราช 1893.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 เบ็ดเตล็ด ร.5 บ.11/47 เรื่องเอกซฮีบิเชนเมืองชิกาโกในประเทศอเมริกา (24 ก.พ. ร.ศ.111 – 24 ม.ค. ร.ศ.116).

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 เบ็ดเตล็ด ร.5 บ.11/48 เรื่องมิสเตอร์เฟรเดอริก เมเยอร์ผู้ตัดสินรางวัลสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชิกาโกขอรับรางวัลเป็นเกียรติยศ ร.ศ.112 – 114.

พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า วังสระปทุม

เอกสารส่วนพระองค์สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ร.ศ.111 – 112 (พ.ศ. 2435 – พ.ศ. 2436)

หนังสือ

งานแสดงนิทรรศการสินค้าพื้นเมืองไทย ในพระราชพิธีสมโภชพระนครครบร้อยปี พ.ศ. 2425. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ต้นฉบับ, 2543.

จดหมายเหตุรายวันของสมเด็จพระบรมราชปิตุลาธิบดี เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543.

เปลี่ยน ภาสกรวงศ์, ท่านผู้หญิง. **ตำราแม่ครัวหัวป่าก์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาคมกิจวัฒนธรรม, 2545.

มูลนิธิสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า. **ศรีสวรินทิรานุสรณีย์**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2549.

สมภพ จันทรประภา. **สมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์พระราชทาน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2545.

หนึ่งฤดี โลหผล. **ภราดามหามิตรไทย-อิตาลี. 140 ปี ความสัมพันธ์ไทย-อิตาลี**. สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโรม: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2553.

Johnston, R. (ed.), **A history of the World's Columbian Exposition held in Chicago in 1893; by authority of the Board of Directors.** New York: D. Applelton and Company, 1897-98.

Elliot, M.H., **Art and Handicraft in the Woman's Building of the World's Columbian Exposition Chicago, 1893**. Chicago: Rand, Mcnally & Co., 1894.

The Official Directory of the World's Columbian Exposition, May 1st to October 30th, 1893. Chicago: W.B. Conkey Co., 1893.

Report of the Committee on Awards of the World's Columbian Commission. Vol. I. Washington D.C.: Government Printing Office, 1901.

Shepp's World's Fair photographed. Chicago: Globe Bible Publishing Co., 1893.

สำนึกในพระกรุณาธิคุณ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ขอขอบคุณ

พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

สถานกงสุลใหญ่ไทย ณ นครชิคาโก สหรัฐอเมริกา

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

หอสมุดส่วนพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา

พ.อ.หญิง รศ.ชมนาด เทียมพิภพ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ความสัมพันธ์ยุคสงครามเย็นไทย-สหรัฐอเมริกา

พลเอกสายหยุด เกิดผล[1]

เมื่อพูดถึงความสัมพันธ์ ไทย-สหรัฐอเมริกา ในยุคสงครามเย็นแล้ว ในยุคนั้นทางอเมริกาจะพูดเน้นอยู่เสมอว่า **ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับไทย เป็นความสัมพันธ์พิเศษ เหมือนกับสหรัฐอเมริกามีความสัมพันธ์กับประเทศใน "นาโต" (NATO) แต่อยู่นอกนาโต**

ผมจะขอพูดแต่ความสัมพันธ์ทางทหารด้านความมั่นคงและความปลอดภัย (Security) ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในยุคสงครามเย็น

จากประสบการณ์ของผมเข้าใจว่า อเมริกาต้องการเน้นให้เห็นความสำคัญของประเทศไทยที่เป็นชาติเดียวในอาเซียอาคเนย์ที่เป็นเอกราช มีระบอบการปกครองตามอย่างอเมริกา เสรีประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์พระประมุข ซึ่งมีความสัมพันธ์ยาวนาน ตั้งแต่ก่อนสมัยรัชกาลที่ 4 ที่ทรงส่ง "ช้าง" ไปช่วยรบสงครามกลางเมืองในอเมริกาฝ่ายเหนือกับฝ่ายใต้ และเป็นประเทศที่มีนโยบายเปิดรับติดต่อชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะมิสชันนารีอเมริกา ผู้ที่คนไทยรู้จักดี คือ ดร. คริฟตัน ดอร์ค ผู้รักคนไทยและค้นคว้าเรื่องคนไทยมาจากไหน นอกจากความสัมพันธ์อันยาวนานแล้ว ประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาไม่เคยมีปัญหาความขัดแย้งใด ๆ ที่เป็นพิเศษก็คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงประสูติที่อเมริกา

โดยเฉพาะในยุคสงครามเย็นนั้น อเมริกามีนโยบายต่อสู้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งถือว่าอเมริกาเป็นเป้าหมาย อเมริกาจึงใช้นโยบายยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า "การป้องกันไกลบ้าน" (Forward Strategy) เป็นยุทธศาสตร์หลัก จึงใช้หลักการป้องกันร่วมกันกับประเทศเสรีประชาธิปไตย โดยจัดตั้งองค์กรป้องกันร่วมกันที่ยุโรป เรียกว่า NATO ตะวันออกกลาง เรียกว่า CENTO ที่บริเวณตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asia) เรียกว่า "ซีโต้" (SEATO) โดยใช้ประเทศไทยเป็นที่ตั้งตามสนธิสัญญาที่กรุงมะนิลา และต่อมาได้มีสนธิสัญญาที่เรียกว่า "ถนัด-รัชต์" ให้สหรัฐอเมริกาส่งอาวุธยุทโธปกรณ์ และที่ปรึกษาทางทหารมาช่วยเหลือทางทหารของประเทศไทย เรียกว่า "MAP- Military Assistance Program" เพราะสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยมีสถานะที่อ่อนแอมาก เนื่องจากไปเข้ากับฝ่ายอักษะ ตามความจำเป็นในสถานการณ์ขณะนั้น ซึ่งมีประเทศไทยเป็นเอกราชอยู่ประเทศเดียว ทางการเมืองก็อ่อนแอ ไม่สามารถเป็นหลักได้

ดังนั้น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ประเทศไทยอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของอังกฤษ โดยมี พลเรือเอก ลอร์ดหลุยส์ เมานต์แบตเทน "Far East Command" เป็นผู้บัญชาการ อังกฤษมองประเทศไทยเป็นประเทศแพ้สงคราม อังกฤษจึงส่งกำลัง "กองพลอินเดีย" เพื่อมายึดครอง ผมจำได้ว่า เมื่อเครื่องบินที่ขนทหารอินเดียมาลงที่ดอนเมือง ทหารอินเดียก็ออกมาตั้งปืนกลเตรียมป้องกันตัว จนกระทั่งอเมริกาได้แจ้งให้ทราบว่า ประเทศไทยไม่ใช่ประเทศศัตรู–แพ้สงคราม สามารถใช้กำลังทหารประเทศไทยช่วยรักษาความสงบได้

[1] อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุด และประธานคณะรัฐบุคคล สำนักงานคณะรัฐบุคคล สวีท 1711, 975 เพรสิเด้นท์เพลส ถนนเพลินจิต แขวงลุมพินี เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ และโทรสาร 02-6560965

ต่อมากองทัพไทย ถือว่าเป็นฝ่ายชนะสงครามด้วย ทหารญี่ปุ่นผู้แพ้ต้องแสดงความเคารพเมื่อทหารไทยผ่านไป ผมขณะนั้นเป็นร้อยเอก ผู้บังคับกองร้อยที่ 2 ของ ร.พัน 29 กรม ร.12 ขึ้นสมทบกองพลที่ 1 รักษาพระนคร ได้รับคำสั่งจากอังกฤษ ผ่านนายทหาร พ.ต. โอริบเวอร์ ซึ่งเป็นหน่วย “OSS” โดดร่มลงมาซ่อนตัวอยู่ที่จังหวัดนครปฐม โดยปลัดพ่วง เป็นผู้รับผิดชอบ เมื่อสงครามสงบจึงแสดงตัวว่าเป็นทหารและเป็นผู้สั่งการให้ ร.พัน 29 ไปปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น ที่ค่าย “ลำพญา” ผม ผบ.ร้อย 2 ได้รับมอบหน้าที่นี้ ส่วนกองร้อยอื่นเป็นกองร้อยที่จะต้องรักษาคลังอาวุธที่ยึดมาจากญี่ปุ่น ตั้งอยู่ในเมืองที่โรงเรียนแห่งหนึ่ง นอกจากทำการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นแล้ว ยังต้องรับผิดชอบดูแลเชลยศึกพันธมิตร ที่ถูกปลดปล่อยเป็นอิสระ กับยังต้องควบคุมเชลยญี่ปุ่นไปทำงานสร้างที่พักให้กับกองพลอินเดียของอังกฤษ อีกทั้งหน้าที่รักษาความสงบอื่น ๆ

นี่ก็น่าจะเรียกว่า เพราะความสัมพันธ์พิเศษที่อเมริกามีต่อไทย รวมทั้งผู้นำของไทยก็ไม่ต้องตกเป็น “อาชญากรสงคราม” สนธิสัญญาที่คณะผู้แทนไทยถูกส่งไปลงนามในฐานะผู้แพ้ ถูกอังกฤษบังคับให้ชดใช้หนี้สงครามอย่างไม่เป็นธรรม ทั้งที่ประเทศไทยก็ได้พยายามช่วยเหลือเชลยชาวยุโรปที่ญี่ปุ่นจับเป็นเชลยด้วยน้ำใจของคนไทยที่เคยมีต่อกันมาก่อนเท่าที่จะทำได้ ต่อมาก็ได้รับการผ่อนผัน เข้าใจว่าด้วยความสัมพันธ์พิเศษกับอเมริกานั่นเอง เมื่ออเมริกาประกาศว่าประเทศไทยไม่ใช่ประเทศศัตรู เพราะ “คำประกาศสงครามของไทย” เอกอัครราชทูตไทย หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช ไม่ได้ยื่นต่อรัฐบาลสหรัฐฯ เพราะไม่เห็นด้วยกับทางรัฐบาลจึงได้ตั้งกลุ่ม “เสรีไทย” ขึ้นที่ไม่ขึ้นกับรัฐบาลไทย โดยร่วมมือกับกองทัพสหรัฐอเมริกา

ที่แสดงให้เห็นเด่นชัดว่า ประเทศไทย นับอยู่ในหมู่ประเทศพันธมิตร ชนะสงคราม ก็เมื่อพลเรือเอก ลอร์ดหลุยส์ เมานต์แบตเทน ได้ทูลเชิญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 เสด็จมาเป็นประธาน ร่วมรับการเคารพทหารพันธมิตรที่มาเดินสวนสนามแสดงความมีชัย ที่ถนนราชดำเนิน ที่ยืนรับความเคารพอยู่ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และ “กองกำลังเสรีไทย” ก็ได้เดินเป็นตัวแทนของทหารไทยด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงรับการเคารพจาก กองทัพสัมพันธมิตร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงรับความทรงตรวจพลสวนสนาม

ต่อมาในยุคซีโต้ (SEATO) เพราะทั้งไทยและสหรัฐฯ มีจุดประสงค์ร่วมกันคือ ต่อต้านการรุกรานของคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว กองทัพไทยจึงได้รับการช่วยเหลือตามสนธิสัญญา “ถนัด-รัชต์” ด้วยการปรับปรุง การจัด การฝึก การส่งกำลังบำรุง และการบริหารอย่างทหารอเมริกัน ซึ่งเป็นมาตราฐานสากล โดยเฉพาะเรื่อง “มาตรฐานการจัด” (Troop Basis) เกี่ยวกับยศชั้นต้องสัมพันธ์กับหน้าที่ ทำให้กองทัพไทยเป็นกองทัพที่ทันสมัย

แม้ว่า “ซีโต้” จะถูกฝ่ายคอมมิวนิสต์โฆษณาชวนเชื่อโจมตี ว่าเป็น “เสือกระดาษ” แต่ก็มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง เมื่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ลาวผสมเวียดนาม ยกกำลังมาประชิดเวียงจันทน์ บางส่วนก็มาถึงริมแม่น้ำโขง “ซีโต้” ก็ได้ดำเนินการช่วยเหลือประเทศไทยตามแผนที่วางไว้ เรียกว่า “แผน 4” โดยสหรัฐฯ และประเทศสมาชิก ได้ส่งกำลังส่วนหน้าเข้าประจำตามแผนในประเทศไทย สหรัฐฯ มีนายพลริชาร์ดสัน เป็นผู้บัญชาการกองกำลัง ตั้งกองบัญชาการอยู่ที่อำเภอปากช่อง นครราชสีมา นายพลริชาร์ดสัน ยังมีตำแหน่งเป็นรองผู้บัญชาการกองกำลังซีโต้ซึ่งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการสูงสุดของไทย เป็นผู้บัญชาการ กองกำลังของไทยคือ พล.3 ก็ถูกส่งกำลังไปรักษาชายแดนตามแนวแม่น้ำโขง เฝ้าดูการปฏิบัติของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งถ้าจะยึดเวียงจันทน์ก็ทำได้ แต่ก็ไม่เข้ายึด วางกำลังประชิดอยู่นานประมาณหลายสัปดาห์แล้วก็ถอนกำลังกลับไป จึงทำให้เข้าใจว่า ต้องการหยั่งกำลังซีโต้ว่าจะพร้อมปฏิบัติตามแผนหรือไม่

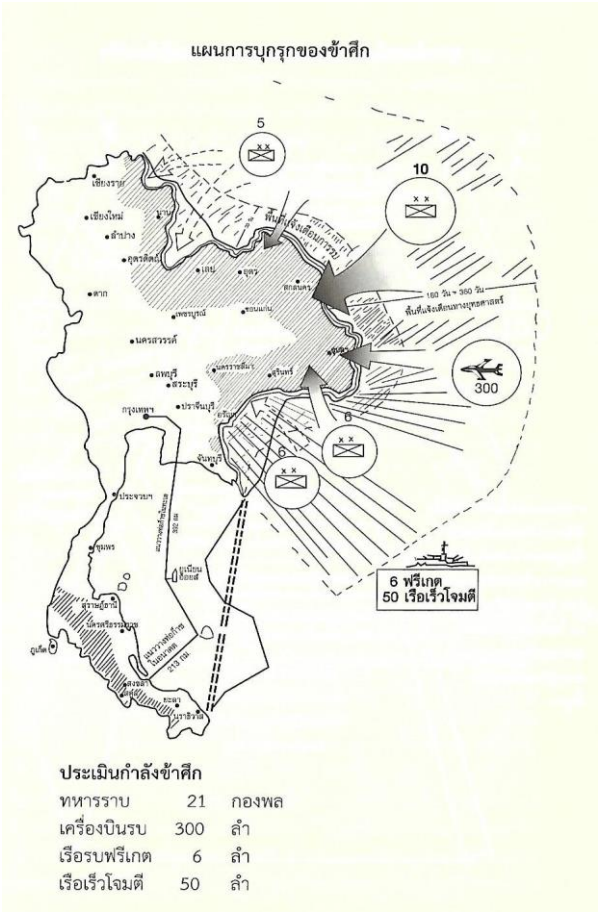

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ถ้าตัดสินใจใช้กำลังรบบุกรุกประเทศไทยก็จะกลายเป็นเรื่องใหญ่จึงเปลี่ยนแผนเป็นการใช้ “การแทรกซึม บ่อนทำลาย” แทน ซึ่งทางซีโต้ไม่สามารถส่งกำลังมาช่วยเหลือได้ แต่ต่อมา “ซีโต้” ก็ปรับ

แผนช่วยเหลือประเทศไทยในการป้องกันการแทรกซึม บ่อนทำลาย ของพรรคคอมมิวนิสต์ไทย (พคท.) ตามแผนและความต้องการของไทยที่ใช้ยุทธศาสตร์ **“วิดน้ำจับปลา”** แทนที่จะใช้ยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า **“ไล่ล่าฆ่าปลาในน้ำ” (Sweep and Destroy)** ซีโต้ได้ช่วย กอ.ปค. สร้างสนามบินที่จังหวัดน่าน และให้การช่วยเหลือผู้อพยพของ กอ.ปค. ที่เกิดขึ้นจากการโจมตีของกองทัพบก ต่อชาวเขา และการช่วยเหลือด้านพลเรือนอื่น ๆ อีก ตามยุทธศาสตร์ **“วิดน้ำจับปลา”** ของ กอ.ปค. ซึ่งเป็นการต่อสู้ที่ถูกวิธี จึงทำให้ ผกค. /พคท. ในที่สุดได้ตัดสินใจเข้ามอบตัวตามโครงการการุณยเทพ (โครงการเข้ามอบตัว) และยุติการต่อสู้ แต่ก่อนที่จะยุติการต่อสู้ ฝ่ายคอมมิวนิสต์นอกประเทศ ก็จะส่งกำลังทหารเข้ามาช่วย แต่ทราบว่าทาง พคท. ไม่ยอมรับ แต่ถึงกระนั้น ทางฝ่ายคอมมิวนิสต์นอกประเทศหลังจากสามารถขับไล่ทหารอเมริกันออกจากพื้นที่ประเทศอินโดจีนแล้ว กำลังทหารเวียดนามผสมลาวและเขมร ได้เข้ามายึดลาวและเขมร จำนวนด้านละ 10 กองพล ตามข่าวที่ไทยกับสหรัฐฯ ร่วมกันหาข่าวทางอิเล็กทรอนิกส์ และเครื่องบิน AWAC ที่แสดงไว้ในภาพ

การจัดระเบียบหมู่บ้านและการวางกำลังทหารตามยุทธศาสตร์ป้องกันเบ็ดเสร็จ (Total Defense)[2]

[2] ดูรายละเอียดในหนังสือ “พคท.หายไปไหน” ของผู้บรรยาย

สถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้น ประชาชนคนไทยในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ พากันหลงเชื่อคำโฆษณาชวนเชื่อของ “พคท.” และ “ลัทธิโดมิโน” และชุมนุมขับไล่ทหารอเมริกันออกจากประเทศไทย ที่เรียกว่า “Yankee go Home” เพราะทางประชาชนอเมริกันบางส่วนก็เดินขบวนเรียกร้องให้ทหารอเมริกันกลับบ้าน หลังจากสหรัฐฯ ต้องออกจากอินโดจีนแล้ว ทำให้ประเทศไทยอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่จากการประเมินสถานการณ์ของ กอ.ปค. / กอ.รมน. แล้ว เห็นว่า ประเทศไทยมีกำลังที่สามารถป้องกันตนเองได้ การขับไล่อเมริกันกลายเป็นผลดีที่ทางฝ่ายคอมมิวนิสต์ไม่สามารถโฆษณาอ้างว่า “อเมริกา” มายึดครองประเทศไทยได้

ในการป้องกันประเทศไทยขั้นสุดท้าย ตามที่ผมคาดไว้จะใช้ยุทธศาสตร์ “ป้องกันเบ็ดเสร็จ” (Total Defense) จึงได้ไปศึกษาจากที่นายพล ตีโต้ ผู้ริเริ่ม และผู้นำประเทศอินโดนีเซียนำมาดัดแปลงใช้

ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างทหารไทยกับทหารสหรัฐฯ ยังมีความสัมพันธ์กันอยู่เช่นเดิม แม้ว่าทางการเมืองจะขับไล่ออกไปก็ตาม เนื่องจากทหารไทยในขณะนั้นมีแค่กำลังพล ส่วนอาวุธ กระสุนนั้นจะสามารถใช้ต่อสู้ได้เพียงไม่กี่วัน จำเป็นจะต้องได้รับการช่วยเหลือจากพันธมิตร โดยเฉพาะอเมริกากับประเทศสมาชิกซีโต้ เพราะเป็นอันตรายร่วมกัน ผมจึงได้ทำแผนการช่วยเหลือไว้ล่วงหน้า เรียกว่า “Joint Logistic” และขอใช้ “คลังอาวุธสงคราม” (War Reserve) ของอเมริกาที่อุดร รวมทั้งได้ขอให้ช่วยส่งปืนใหญ่ขนาด 155 สามารถยิงข้ามแม่น้ำโขงได้ อีกทั้งขอรถถัง M 48 Battle Tank

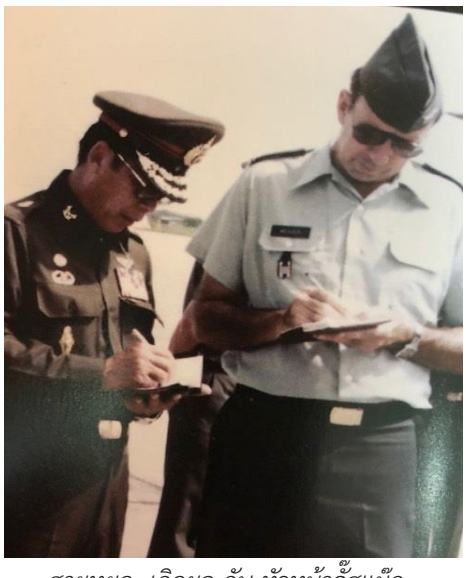
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ ทรงเป็นประธานในพิธีปล่อยรถถัง M 48 ไปประจำที่ชายแดน

นอกจากนั้นยังได้ขอ “Red Eye” จรวดยิงจากพื้นดินสู่อากาศ เพื่อทำลายเครื่องบิน หรือเฮลิคอปเตอร์ข้าศึกที่บินต่ำ

ส่วนกำลังทางอากาศและทางเรือนั้นได้ขอให้กองเรือแปซิฟิกภายใต้การบัญชาการของนายพลเรือ Long มาในรูปการฝึกร่วมกับกองทัพไทยในฤดูแล้ง ที่คาดว่าหากจะมีการสู้รบเกิดขึ้น ที่เรียกว่า Cobra Gold เป็นอุบายส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ เป้าหมายจึงไม่ใช่การฝึกโดยตรง แต่มาในรูปการฝึก ซึ่งต่อมา การฝึก Cobra Gold กลายเป็นพหุพาคี ของประเทศในเอเชีย ทำการฝึกร่วมกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการฝึกเท่านั้น

การฝึก Cobra Gold

สายหยุด เกิดผล กับ หัวหน้าจั๊สแม๊ก
กำลังยืนรอรับ "Red Eye"

ความจริงก่อนหน้านั้น ผมกับหัวหน้าจั๊สแม๊ก ดิกส์วีเวอร์ ได้ทดลองลอบเอาเครื่องบิน Fighter Bomber ฝูงที่เคยประจำอยู่ที่ตาคลี กลับมาด้วยการปกปิดเป็นความลับ ก็ไม่มีอุปสรรคใด ๆ นอกจากนั้นยังขอให้พลเรือเอก Long (CINPAC) เอาหน่วย See Bees (ทหารช่าง) มาช่วยสร้างฐานทัพเรือที่จังหวัดพังงา ให้ทหารเรือไปประจำอยู่ทางทะเลอันดามันด้วยก็สามารถทำได้

พลเรือเอก ลอง แห่ง CINPAC

ต่อมากองทัพไทยก็ได้ทำการฝึกร่วมที่เรียกว่า "กฝร. 25" เป็นการฝึกตามแผนยุทธศาสตร์ป้องกันเบ็ดเสร็จ โดยเชิญเอกอัครราชทูตและผู้ช่วยทูตทหารของประเทศคอมมิวนิสต์มาชมด้วย เพื่อให้เห็นความสามารถและพร้อมรบของไทย

หลังจากนั้นกองกำลังคอมมิวนิสต์ต่างประเทศที่ล้อมประเทศไทยอยู่ก็ค่อย ๆ หายไป ทำให้คนไทยภูมิใจในความสำเร็จที่เรียกว่า "ชนะ" โดยไม่ต้องรบ แต่ก็มีคนไทยออกข่าวทางทีวีว่า ไทยไปขอให้ "จีน" มาช่วย ซึ่งเป็นเรื่องที่จีนรบกับเวียดนามตามแนวชายแดน จีนเรียกว่า "สงครามสั่งสอน"

เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ กับคณะ เยี่ยมชายแดนและดูการฝึก “กฝร. 25”

เรื่องที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ โดยสรุปแล้วจะเห็นว่าที่เป็นไปได้ก็เพราะความสัมพันธ์พิเศษไทย-สหรัฐฯ นั่นเอง โดยสายตาของต่างประเทศแล้ว ผมคิดว่าเขาเชื่อมั่นใน “สถาบันพระมหากษัตริย์” ในขณะที่การเมืองและการทหารไม่สามารถเป็นหลักได้ อีกประการหนึ่ง เมื่อทางการเมืองระหว่างประเทศขับไล่อเมริกันออกไป แต่ถ้าทางทหารยังมีความสัมพันธ์กันดีอยู่ โดยเฉพาะความสนิทสนมกันเป็นส่วนตัว เช่น หัวหน้าจั๊สแม๊ก ดิกส์วีเวอร์ ผู้ที่รักเมืองไทย และเตรียมตัวมาประจำอยู่ที่ประเทศไทย ตั้งแต่ยังเป็นนักเรียนนายร้อย มาประจำอยู่ที่ประเทศไทยหลายครั้ง จนกระทั่งเป็นหัวหน้าจั๊สแม๊ก จึงสนิทสนมกับผม จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ทางทหารก็ยังร่วมมือกันได้ หรือทางการเมืองอาจทำเป็นไม่รู้ก็ได้

การต่อสู้แก้ปัญหา ผกค./พคท. ไม่น่าจะต้องใช้เวลานานถึงเพียงนี้ ถ้าหากให้การปฏิบัติเป็นไปตามนโยบายใหม่ การเมืองนำการทหาร ยุทธศาสตร์ใหม่ที่เรียกว่า “วิดน้ำจับปลา” แทนที่จะใช้ยุทธศาสตร์ “ไล่ล่าฆ่าปลาในน้ำ” อย่างที่ทำอยู่ทั่วไป พร้อมกับ กอ.ปค. มีโครงการการุณยเทพ ให้ผู้กลับใจมามอบตัวได้ด้วย แผนแรกที่ กอ.ปค.นำมาปฏิบัติคือ “แผน 0910” เป็นแผนคุ้มครองหมู่บ้าน (Village Security Program) โดยใช้คนในหมู่บ้านเป็นหลัก ข้าราชการพลเรือน ตำรวจ และทหารเป็นส่วนช่วยเหลือการกวาดล้างในพื้นที่ที่สงสัยว่าจะเป็นค่ายของ ผกค. มีการฝึกกองร้อยต่อต้านการก่อการร้ายเข้าปฏิบัติการจริง แต่อยู่ในรูปฝึกเพื่อป้องกันการโฆษณาชวนเชื่อของ พคท. ว่า ทหารเข้าไปปราบปรามประชาชนจากโครงการนี้ ปรากฏว่าได้ผลดี จำนวน ผกค. ถืออาวุธลดลง มีผู้กลับใจเข้ามอบตัวมากขึ้น จากผลการปฏิบัติเพียงปีเดียว แต่ต่อมามีปัญหาภายในของกองทัพบก จากการเปลี่ยนแปลงผู้บังคับบัญชาใหม่ และฝ่ายอำนวยการก็ไม่ได้ศึกษาแนวทางของ กอ.ปค. ตามนโยบายและยุทธศาสตร์ใหม่นี้อย่างจริงจัง กลับมองเห็นว่า การดำเนินการตาม กอ.ปค. นั้นใช้เวลานานไป ควรจะใช้วิธีการ “ไล่ล่าฆ่าปลาในน้ำ” อย่างที่ทำอยู่ในเวียดนามหรือ “Sweep and destroy” กอ.ปค. ก็จำเป็นต้องยอม โดย ทบ.ได้ยึดอำนาจนี้ไป เหตุการณ์จึงยืดเยื้อ มีผู้อพยพเพิ่มขึ้น ทาง กอ.ปค. ต้องไปตั้งค่ายช่วยเหลือ การโจมตีรุนแรงที่สุดก็บริเวณเขาค้อ ทำให้ ทบ.สูญเสียกำลังพล และเครื่องบินตกหนึ่งลำ หลังจากนั้น จึงหันกลับมาใช้นโยบายของ กอ.ปค. ปฏิบัติการจนประสบผลสำเร็จ

ส่วนทางด้านการช่วยเหลือของสหรัฐฯ ก็มีปัญหาจากบทความที่ ดร.แทนแนม เขียนไว้ เมื่อเขาได้รับคำสั่งให้มาเป็น Counselor ของสถานเอกอัครราชทูตในฐานะผู้เชี่ยวชาญของอเมริกัน ซึ่งผมคุ้นเคยกับท่านดี เพราะเคยสัมนาในเรื่องนี้มาด้วยกัน เราเห็นด้วยตามนโยบายของผู้เชี่ยวชาญของอังกฤษ Sir Robert Thomson ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญมาให้การแนะนำกองกำลังสหรัฐฯ ในเวียดนาม และมาให้คำแนะนำการปฏิบัติการของไทย ซึ่งผมจะพบท่านปีละครั้ง พาท่านไปดูการปฏิบัติ

และอธิบายนโยบายและยุทธศาสตร์ของผมให้ท่านทราบ ซึ่งก็ได้ประสบการณ์มาจากของท่านที่ใช้ปราบปราม พคจ. ในประเทศมาเลเซีย ในฐานะผมเป็นผู้แทน ทบ. ในคณะกรรมการชายแดนทั่วไป

แต่ทางผู้ให้ความช่วยเหลือ ตามที่ ดร.แทนแนม ได้เล่าไว้ในหนังสือที่ท่านเขียน “Trial in Thailand” ปรากฏว่า ทางสถานเอกอัครราชทูต ซึ่งเอกอัครราชทูตเป็นผู้แทนของประธานาธิบดีสหรัฐฯ ไม่ได้ออกนโยบายในเรื่องการช่วยเหลือของหน่วยต่าง ๆ ทั้งทางทหาร MAP และทางพลเรือนผ่าน USOM, USAID และ USIS รวมทั้งหน่วยงานที่ทางสหรัฐฯ จ้างมา ได้แก่ SRI, ARPAR และหน่วยงานอื่น ๆ ไม่มีการประสานงาน ดร.ยอร์จ เค แทนแนม จึงตั้ง Country Team ขึ้นแก้ปัญหา โดย ดร.แทนแนม เป็นหัวหน้าแทนเอกอัครราชทูตก็ได้รับความร่วมมือด้วยดีจากทุกฝ่าย โดยผมเห็นว่า เป็นเพราะอุปนิสัยของ ดร.แทนแนม เป็นคนนอบน้อม บางครั้งผมก็ได้รับเชิญให้ไปร่วมประชุมด้วย ดร.แทนแนม เชิญมาทานกาแฟร่วมกันมากกว่าจะมาประชุมเป็นทางการ บางครั้งก็ไปพักผ่อนที่ฐานทัพเรืออู่ตะเภาร่วมกัน

ต่อมาเมื่อ ดร.แทนแนม ออกนโยบายและข้อห้ามต่าง ๆ ก็ได้รับปฏิบัติตามด้วยดี จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้การช่วยเหลือ เป็นประโยชน์ต่อผู้รับอย่างแท้จริง เพราะเจ้าของประเทศเป็นผู้แก้ปัญหา เนื่องจากเป็นปัญหาของเจ้าของบ้าน สหรัฐฯ เข้ามาเพื่อช่วยเหลือเท่านั้น ไม่ใช่จะมาทำแทน มีตัวอย่างหลายเรื่องที่เกี่ยวกับประเด็นนี้ ตามที่ ดร.แทนแนม เล่าไว้ในหนังสือของท่าน นอกจากนั้น ยังมีที่ปรึกษาเซอร์ โรเบิร์ต ทอมสัน ของอังกฤษ มาให้คำแนะนำและตรวจเยี่ยมหน่วย กอ.ปค.ด้วย หลังจากที่ท่านไปให้คำแนะนำแก่ฝ่ายอเมริกันที่เวียดนาม เรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง ผมยังจำได้ว่า ท่านแนะนำไม่ให้อเมริกันยกพลขึ้นบกที่ฮานอย ทั้งที่ฝ่ายอเมริกันพร้อมอยู่แล้ว คอยแค่คำสั่งวันดีเดย์ มิฉะนั้น เหตุการณ์ในเวียดนามจะกลายเป็นสงครามกับจีน

ส่วนเหตุการณ์ในประเทศไทย ปัจจัยที่ทำให้สามารถเอาชนะได้เหนืออื่นใด ก็เพราะ **“ขวัญและกำลังใจ”** แม้ว่า กอ.ปค.จะถูกโดดเดี่ยว แต่ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ ตามแนวคิด **“ขอพึ่งพระบารมี”** จึงประสบผลสำเร็จ

สายหยุด เกิดผล, เซอร์ โรเบิร์ต ทอมสัน และคุณประสงค์ สุขุม

สายหยุด เกิดผล กับ ดร.จอร์จ แทนแนม

บทเรียนจากการทำงานพัฒนาของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทยในสมัยสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1961 - 1973)

พันเอกหญิง รองศาสตราจารย์ชมนาด เทียมพิภพ[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายศึกษาการจัดตั้ง ภารกิจ และผลการปฏิบัติงานของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกา (Peace Corps) ในประเทศไทยในสมัยสงครามเวียดนามตั้งแต่ ค.ศ. 1961 ถึง ค.ศ. 1973

วิธีดำเนินงานวิจัยกระทำโดยการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยเอกสารชั้นต้นประเภทเอกสารราชการ บันทึกของบุคคลที่เกี่ยวข้อง บทสัมภาษณ์ และหลักฐานชั้นรองประเภทงานนิพนธ์ทั้งในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา

การวิจัยชี้ให้เห็นว่า การสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกามีที่มาจากนโยบายต่างประเทศแบบอุดมคติของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศตน ควบคู่ไปกับช่วยเหลือประชาชนในประเทศที่กำลังพัฒนาทั่วโลกให้มีชีวิตที่ดีขึ้น บทสรุปที่อาจนำมาเป็นบทเรียนได้คือการดำเนินงานของหน่วยมีกระบวนการอย่างมีระบบระเบียบ และการปฏิบัติภารกิจของอาสาสมัครสันติภาพอเมริกันได้สร้างผลทางอุดมคติที่สำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์ในระดับประชาชนกับประชาชนของทั้งสองประเทศ การที่ผู้คนซึ่งมีวิถีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ได้เรียนรู้ และเข้าใจซึ่งกันและกันทั้งในทางบวกและทางลบ รวมทั้งยังอาจได้บทสรุปของแนวทางในการทำงานพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าแห่งสังคมร่วมกันอีกด้วย

Abstract

The objective of the research is to study the United States' Peace Corps' establishment, missions and the impact of its volunteer work in Thailand during Vietnam War Period (1961-1973).

Primary and Secondary Historical material, such as government documents, memoranda, written documents of people and agencies in Thailand and the USA from internet resources are have been used in this research.

It was founded that the establishment of the Peace Corps stemmed from the US's foreign policy, where the US attempted not only to maintain its own interests, but also supported other developing countries to better their people's living standards.

[1] กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

Lessons that could be learnt from the conclusion includes the pragmatic process of the agency's management of agency which, in turn, provided a basis for the good relation between Thailand and the USA. The people in the both countries could study each other's culture and may together pave the way to develop progressive societies in the future.

กล่าวนำ

ระหว่างทศวรรษ 1960 – 1970 ในยุคสูงสุดแห่งความขัดแย้งของสงครามเย็น ชาวเอเชีย ชาวแอฟริกัน หรือชาวอเมริกาใต้ ผู้ที่เติบโตและเฝ้ามองสังคมของตนเปลี่ยนผ่านจากสังคมแบบจารีตเข้าสู่สังคมที่ถูกกระแสโลกาภิวัตน์ครอบงำนั้น ภาพของ “ฝรั่ง” อเมริกันหนุ่มสาวซึ่งเข้ามาทำงานในฐานะครู หมอ หรือพัฒนากร ฯลฯ ย่อมจะติดตาติดใจ และหลายคนคงจะถามตนเองว่า หนุ่มสาวเหล่านี้มาทำอะไรกันในดินแดนที่ห่างไกลหลายพันไมล์ซึ่งมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากบ้านเมืองอันแสนศิวิไลซ์ของเขาเช่นนี้

ผู้คนที่เติบโตในดินแดนซึ่งเกี่ยวข้องเป็นอย่างมากในการทำสงครามตัวแทนระหว่างโลกประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศที่รัฐบาลได้เป็นพันธมิตรใกล้ชิดกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและอนุญาตให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาใช้ดินแดนประเทศไทยตั้งฐานทัพเพื่อส่งทหารไปรบในประเทศเพื่อนบ้าน คือ เวียดนาม ลาว และกัมพูชานั้น ภาพที่ขัดแย้งกันระหว่างทหารอเมริกันท่าทางฮึกเหิม เครื่องบินรบ บี.52 ซึ่งขึ้นบินเที่ยวแล้วเที่ยวเล่าเพื่อไปทิ้งระเบิดในประเทศเพื่อนบ้าน ฐานทัพสหรัฐอเมริกาและสถานเริงรมย์โดยรอบ กับภาพของคนหนุ่มคนสาว ชาวอเมริกันผู้เต็มไปด้วยอุดมการณ์ซึ่งอาสาสมัครมาทำงานพัฒนาในเขตทุรกันดาร ย่อมเป็นทั้งเหตุและผลที่ทำให้ผู้คนทั่วไปในสังคมไทยได้มีโอกาสเป็นครั้งแรก ๆ ในการเรียนรู้และเข้าใจคนอเมริกัน สังคมอเมริกัน ประเทศสหรัฐอเมริกา และเป็นที่มาของการศึกษาในบทความนี้

การศึกษาเรื่อง “บทเรียนจากการทำงานพัฒนาของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยในสมัยสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1961 - 1973)” เป็นการพยายามศึกษาการจัดตั้งภารกิจ การทำงานและผลกระทบจากการทำงานพัฒนาของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยในยุคสงครามเวียดนามตั้งแต่ ค.ศ. 1961 อันเป็นปีที่อาสาสมัครสันติภาพเริ่มเข้ามาทำงานในประเทศไทย จนถึง ค.ศ. 1973 อันเป็นปีที่สหรัฐอเมริกาถอนตัวจากสงครามเวียดนาม

การศึกษากระทำโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยการค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก แหล่งข้อมูลในการศึกษามีทั้งประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา เช่น ข้อมูลจากห้องสมุดและหอสมุดของสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย หอจดหมายเหตุ ศูนย์เอกสารของหน่วยราชการในประเทศไทย และจากระบบสารสนเทศขององค์กรที่เกี่ยวข้องในสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เนื้อหาเกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น จึงได้สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งชาวไทยและชาวอเมริกันด้วย

เอกสารสำคัญในการศึกษาได้แก่ เอกสารชั้นต้นซึ่งเก็บรักษาไว้หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงเทพ ฯ เอกสารชุดกระทรวงมหาดไทย (1) มท 3.5.9/662 เรื่อง การขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาตามแผนหน่วยสันติภาพหรืออาสาสมัครสันติภาพอเมริกัน (PEACE CORPS) (8 ก.พ. 2504 (ค.ศ. 1961) - 26 ก.พ. 2507 (ค.ศ. 1964) ซึ่งเป็นเอกสารชุดใหญ่ซึ่งสามารถให้ภาพความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกาในการสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพในประเทศไทยได้ระดับหนึ่ง

เอกสารสำคัญอีกชุดหนึ่งคือ เอกสาร NARA Record Group (RG) 490 Record of the Peace Corps Box 75-76: Country Plan, compiled 1966-1986 ส่วนที่พ้นการใช้ในราชการแล้วและได้เปิดบริการให้แก่นักค้นคว้า ณ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (National Archives and Records Administration) เอกสารชุดนี้ให้ข้อมูลของการวางโครงการทำงาน ประเภทของงานที่มาปฏิบัติและการประเมินผลของการทำงานของอาสาสมัครสันติภาพในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดในการค้นคว้าอันเนื่องจากกฎหมายว่าด้วยเสรีภาพแห่งการเข้าถึงข่าวสารของสหรัฐอเมริกา มีผลให้เอกสารเกี่ยวกับอาสาสมัครเสรีภาพชุดใหญ่อีกชุดหนึ่งคือ NARA Record Group (RG) 490 Record of the Peace Corps Box 50: Country Training Case Files, compiled 1960-1987 ยังไม่ได้รับอนุญาตให้ศึกษา

นอกจากนั้น การศึกษาเรื่องราวของอาสาสมัครสันติภาพอาจกระทำได้ในระบบสารสนเทศขององค์กรต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา เช่น www.peacecorps.gov/ เว็บไซต์อย่างเป็นทางการของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ และข้อมูลของสถาบันพอล ดี. คอฟเวอแดล เวิลด์ ไวส์ (Paul D. Coverdell World Wise School) ซึ่งเป็นสถาบันฝึกอบรมอาสาสมัครสันติภาพก่อนเดินทางไปปฏิบัติงานในต่างประเทศ สถาบันนี้ได้นำประสบการณ์ของอาสาสมัครไปใช้ในสร้างคู่มือและสร้างบทเรียนในการเรียนการสอนเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมทั้งสังคมอเมริกันเองและในสังคมอื่น ๆ

ข้อมูลที่น่าสนใจมากใน http://www.peacecorps.gov/ คือ หนังสือชุด “สะพานเชื่อมวัฒนธรรม” ซึ่งรวบรวมประสบการณ์ของอาสาสมัครสันติภาพ

เว็บไซต์ของอาสาสมัครสันติภาพอีกเว็บไซต์หนึ่ง คือ http://peacecorpsonline.org/ เว็บไซต์นี้เป็นแหล่งข้อมูลออนไลน์จำนวนมหาศาลอีกแหล่งหนึ่ง ก่อตั้งขึ้นเพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ เช่น เอกสารการดำเนินงานตั้งหน่วย การปฏิบัติงานของเหล่าอาสาสมัครสันติภาพในต่างประเทศ วารสารซึ่งนำเสนอข่าวสารและบันทึกของอาสาสมัคร รายงานประจำปีซึ่งหน่วยอาสาสมัครสันติภาพเสนอต่อรัฐสภาสหรัฐอเมริกา ฯลฯ ข้อมูลดังกล่าวต่อเนื่องตั้งแต่ปีที่ก่อตั้ง ค.ศ. 1960 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน นอกจากนั้น ยังเป็นแหล่งที่สามารถค้นหาข้อมูลข่าวสารความก้าวหน้าของหน่วยงานและการปฏิบัติของเหล่าอาสาสมัคร

ข้อมูลที่น่าสนใจที่สุดและอาจถือเป็นหลักฐานชั้นต้นได้ คือ **รายงานประจำปีของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพซึ่งเสนอต่อรัฐสภาแห่งสหรัฐอเมริกา (Annual Peace Corps Report)** ซึ่งการศึกษาการทำงานอาสาสมัครในยุคสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1961 - 1973) สามารถค้นคว้าได้จาก 1st – 13th Annual Peace Corps Report ประกอบกับวารสารรายเดือนซึ่งเป็นเวทีให้อาสาสมัครสันติภาพได้

นำเสนอประสบการณ์และความคิดเห็นในการทำงานของตนคือ Peace Corps News และ Peace Corps Volunteer

สำหรับการนำเสนอในบทความนี้ประกอบด้วย ส่วนแรก อธิบายให้เห็นถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ กำเนิดและการดำเนินการสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกา โดยพยายามชี้ให้เห็นบทเรียนแห่งความพยายามและความสำเร็จในการใช้นโยบายต่างประเทศแบบ อุดมคติซึ่งให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่ประเทศต่าง ๆ มากกว่าการที่ประเทศมหาอำนาจจะกอบโกยผลประโยชน์กลับไปยังประเทศของตนแต่ฝ่ายเดียว

ส่วนต่อมา อธิบายถึงการปฏิบัติงานของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย จะพยายามชี้ให้เห็นกระบวนการจัดตั้งและดำเนินการของหน่วยอย่างรวดเร็ว เป็นระบบระเบียบ และประสบการณ์การทำงานของอาสาสมัครสันติภาพ อันอาจเป็นตัวอย่างหรือบทเรียนของวิธีการจัดการของหน่วยงานอเมริกัน

และส่วนสุดท้าย อธิบายถึงประสบการณ์และผลของการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสันติภาพ ที่ได้กลายเป็นบทเรียนในการเข้าใจความแตกต่างของวัฒนธรรมของผู้คนในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และอาจจะเป็นตัวอย่างหรือบทเรียนแก่ผู้ที่จะทำงานพัฒนาสังคมได้ และบทสรุปบทเรียนที่พึงได้ทั้งหมดจากการศึกษา

1. ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ กำเนิดและการดำเนินการสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกา

1.1 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกาคือ ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ของผู้คนที่มีความเชื่อแตกต่างกันเพื่อให้ชาติก้าวไปข้างหน้าตามแนวทางของตน เพื่อให้มีการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวอเมริกันให้ดีขึ้น โดยการแก้ไขปัญหาที่มาพร้อมกับความเจริญเป็นมหาอำนาจของประเทศ เพื่อให้ชาวอเมริกันได้มีส่วนร่วมในความร่ำรวยของประเทศ และเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะนับถือศาสนา เพศ หรือเชื้อชาติใด ฯลฯ ทศวรรษ 1960 – 1970 สหรัฐอเมริกาได้บรรลุเป้าหมายในการเป็นสังคมประชาธิปไตยทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมได้เพียงระดับหนึ่ง

ขณะที่ชาวอเมริกันตระหนักถึงการแบ่งปันความมั่งคั่งร่ำรวยของสังคมให้กระจายไปยังเพื่อนร่วมชาติโดยส่วนรวมอย่างทั่วถึงนั้น ในเวลาเดียวกันก็ได้เกิดความต้องการให้แนวความคิดในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในสังคมขยายผลไปสู่เพื่อนร่วมโลกด้วย[2] เนื่องจากชาวอเมริกันเชื่อว่าระบบประชาธิปไตยเป็นระบบที่ดีกว่าระบบการปกครองใดที่โลกมีอยู่ในขณะนี้ ดังนั้นชาวอเมริกันจึงได้พยายามเผยแพร่สถาบันการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของตนเพื่อให้ประชาชาติได้บรรลุความเป็นสังคมประชาธิปไตยเช่นเดียวกับตน โดยเห็นได้จากการให้ความช่วยเหลือทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของ

[2] Michael H. Hunt, **Ideology and U.S. Foreign Policy** (New Haven: Yale University Press, 1987), pp. 125 - 170.

สหรัฐอเมริกาต่อประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการหน่วยอาสาสมัครสันติภาพที่จะได้นำเสนอต่อไปนี้

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงนั้น สหรัฐอเมริกาได้กลายเป็นอภิมหาอำนาจแทนที่มหาอำนาจยุโรปตะวันตกเดิม บนเวทีการเมืองระหว่างประเทศ พลังอำนาจแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นอย่างมาก สหรัฐอเมริกาสามารถทำลายอาณาจักรทางการค้าของเจ้าอาณานิคมเดิม อย่างไรก็ตาม ได้เกิดสงครามเย็นระหว่างโลกเสรีประชาธิปไตยซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ กับโลกสังคมนิยมภายใต้การนำของสหภาพโซเวียตขึ้น

การต่อสู้ในสงครามเย็นกระทำในทุกรูปแบบ ตั้งแต่การต่อสู้ทางอุดมการณ์ทางการเมืองประชาธิปไตยกับสังคมนิยม การแย่งชิงการสนับสนุนจากประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศโลกที่ 3 การสร้างระบบกลุ่มพันธมิตร การทำสงครามตัวแทนในประเทศโลกที่ 3 ความช่วยเหลือทางการเงิน การให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ ทั่วโลก การช่วยเหลือทางสังคม การโฆษณาชวนเชื่อ ฯลฯ

เป็นที่น่าสังเกตว่า สำหรับสหรัฐอเมริกาการต่อสู้ที่กล่าวมานี้เป็นการต่อสู้ที่มีรูปแบบและนโยบายผสมผสานกันทั้งที่เป็นนโยบายแบบสัจจนิยม (Realism) ที่แข็งกร้าว (Hard Policy) และนโยบายแบบอุดมคติ (Idealism) ที่ประนีประนอมอ่อนโยน (Soft Policy) อันเป็นวิธีการที่สหรัฐอเมริกาใช้ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเรื่อยมา

ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทศวรรษ 1950 – 1970 เป็นระยะเวลาที่สงครามเย็นมีความรุนแรงสูงสุด สหรัฐอเมริกาได้ทุ่มเทต่อสู้เพื่อเอาชนะสหภาพโซเวียต โดยใช้นโยบายต่างประเทศทั้งแบบแข็งกร้าวและอุดมคติ ตั้งแต่การสร้างระบบพันธมิตรองค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Southeast Asia Treaty Organization - SEATO) (ค.ศ. 1955 - 1977)[3] การส่งกำลังทหารมาทำสงครามเวียดนาม (ค.ศ 1955 – 1973) พร้อม ๆ ไปกับการให้ความช่วยเหลือทางการเงินจำนวนมหาศาลเพื่อพัฒนาสังคมให้ประชาชนในภูมิภาคมีความกินดีอยู่ดีปราศจากเงื่อนไขการปฏิวัติโลก การโฆษณาชวนเชื่อ รวมไปถึงวิธีการทางจิตวิทยา การเผยแพร่วัฒนธรรมและอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบอเมริกัน

อย่างไรก็ตาม ความมั่งคั่งอย่างมหาศาลของสหรัฐอเมริกาอาจเป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาพยนตร์อเมริกันที่ฉายไปทั่วโลกทำให้ชาวโลกได้เห็นสภาพของชาวอเมริกันผู้กินดีอยู่ดี ความเป็นอยู่ของคนอเมริกันที่พำนักอยู่ในดินแดนโพ้นทะเลก็ยังแสดงให้เห็นชัดว่ามีมาตรฐานการครองชีพสูง นวนิยายที่แพร่หลายไปทั่วโลก เรื่อง “อเมริกันที่น่าชัง” (The Ugly American) ค.ศ. 1958 (ต่อมาสร้างเป็นภาพยนตร์ใน ค.ศ. 1963) ดึงความสนใจของผู้คนไปสู่ปัญหาความมั่งคั่งของสหรัฐอเมริกาท่ามกลางความยากจนของผู้คนในโลกกำลังพัฒนา ท้ายที่สุดผู้คนทั่วโลกต่างแสดงความขุ่นเคืองในการที่บริษัทยักษ์ใหญ่อเมริกันกอบโกยเอาผลกำไรมหาศาลจากการทำธุรกิจในประเทศของตน

[3] “Southeast Asia Treaty Organization (SEATO), 1954”, history.state.gov (2 July 2013) from http://history.state.gov/milestones/1953-1960/SEATO

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เอง ความนิยมสหรัฐอเมริกาจึงได้เปลี่ยนไป จากการที่สหรัฐอเมริกาซึ่งเคยเป็นแบบฉบับของการปฏิวัติเพื่ออิสรภาพและสถาปนาประเทศประชาธิปไตย (เหมือนเมื่อครั้งที่สหรัฐอเมริกาทำสงครามเพื่อประกาศเอกราชจากอังกฤษใน พ.ศ. 1775 และทำสงครามกับสเปน ค.ศ. 1898 เพื่อปลดปล่อยอาณานิคมคิวบา) และเป็นแรงบันดาลใจในการต่อสู้ของนักปฏิวัติทั่วโลกเพื่อปลดแอกประเทศของตนจากเจ้าอาณานิคม กลับเป็นการต่อต้าน สหรัฐอเมริกากลายเป็นเป้าหมายที่ฝ่ายก่อการปฏิวัติโจมตีว่าเป็นเจ้าจักรวรรดินิยมใหม่ (Neo Imperialism) ซึ่งเข้ามาแทนที่เจ้าอาณานิคมเดิมที่ต้องจำละทิ้งอาณานิคมของตนไปภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

1.2 การสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกา

เดือนมกราคม ค.ศ. 1961 เมื่อประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy)[4] เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกานั้น อีก 2 เดือนต่อมา ประธานาธิบดีเคนเนดีได้ประกาศสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาขึ้น ในวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1961 เพื่อระดมหนุ่มสาวชาวอเมริกันเป็นอาสาสมัครทำงานพัฒนาประชาชนในประเทศที่ห่างไกลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แนวความคิดเรื่องการบำเพ็ญประโยชน์ดังกล่าวมิได้เป็นแนวความคิดใหม่ หากมีที่มาจากแนวความคิดซึ่งกำหนดวิถีชีวิตทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชาวอเมริกัน รวมไปถึงบทบาทของสหรัฐอเมริกาบนเวทีการเมืองระหว่างประเทศ แนวความคิดที่สำคัญของสังคมอเมริกัน ดังกล่าวคือ

แนวความคิดแรก คือ ความพยายามของชาวอเมริกันที่จะเผยแพร่สถาบันการเมือง เศรษฐกิจและสังคมซึ่งกำหนดวิถีชีวิตแบบอเมริกัน อันได้แก่ ระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมแบบประชาธิปไตยให้แพร่หลายไปทั่วโลก ประกอบกับแนวความคิดแบบคริสต์ศาสนาที่รู้จักกันในนาม “ภารกิจของคนขาว” (White man’s burden) ซึ่งต้องการเผยแพร่อารยธรรมตะวันตกไปสู่ดินแดนที่ล้าหลังทางตะวันออกและนำมวลมนุษย์ให้ได้พบกับพระผู้เป็นเจ้า ดังเราจะตระหนักได้ดีจากบทบาทของมิชชันนารี

แนวความคิดต่อมา คือ ความขัดแย้งระหว่างแนวความคิดซึ่งให้ความสำคัญต่อสังคมโดยรวมกับแนวความคิดซึ่งให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล ตลอดระยะเวลาในประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา จึงมีการดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็น 2 แนวทางที่ขัดแย้งกันคือ นโยบายแบบสัจนิยมและนโยบายแบบอุดมคติ แม้ว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศทั้ง 2 แบบจะคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลักเหมือนกัน โดยมีแนวโน้มว่ารัฐบาลภายใต้การนำของพรรคการเมืองสำคัญ 2 พรรคคือพรรครีพับลิกันและพรรคเดโมแครตซึ่งผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมาปกครองประเทศจะดำเนินตามนโยบายต่างประเทศต่างแนวทางกัน

รัฐบาลโดยการนำของพรรครีพับลิกันให้ความสำคัญแก่นโยบายต่างประเทศแบบสัจนิยมซึ่งเป็นนโยบายที่แข็งกร้าวคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก ส่วนนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลภายใต้พรรคเดโมแครตมีแนวโน้มเป็นแบบอุดมคติซึ่งเป็นนโยบายแบบประนีประนอม อ่อนโยน รักษา

---

[4] John F. Kennedy (1917 - 1963) “Life of John F. Kennedy”, **jfklibrary.org** (4 February 2010), from http://www.jfklibrary.org/JFK/Life-of-John-F-Kennedy.aspx

ผลประโยชน์ของประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็เอื้อประโยชน์และช่วยประเทศที่ด้อยกว่าตนให้พัฒนาให้เจริญก้าวหน้าขึ้น

นโยบายแบบอุดมคตินั้นมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นแนวคิดซึ่งผสมผสานกันระหว่างแนวความคิดแบบเสรีนิยมกับปรัชญาของคริสต์ศาสนา ความเอื้ออารี การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้มีความเจริญ และมีความสุขเท่ากับตน ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงยึดหลักว่า ในยามสันติสหรัฐอเมริกาจะต้องเอื้อเฟื้อและช่วยประเทศที่ด้อยกว่าตนให้พัฒนาเจริญก้าวหน้าเช่นเดียวกับตน และในยามสงคราม หากสหรัฐอเมริกาตัดสินใจเข้าร่วมก็ด้วยความหวังว่าโลกหลังสงครามจะสร้าง “ระเบียบใหม่” ที่ดีกว่าโลกยุคเดิมอันจะเป็นผลประโยชน์ต่อส่วนรวม

อย่างไรก็ตาม ภาพลักษณ์โดยรวมในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาภาพหลักคือการใช้นโยบายแบบสัจนิยมซึ่งมีลักษณะที่สำคัญคือ การยึดผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก เน้นการเมือง ความมั่นคง และการทหาร เพื่อปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อีกทั้งพยายามทำหน้าที่ตำรวจโลก นโยบายต่างประเทศแบบสัจนิยมนี้มีผลให้ประชาคมโลกไม่พอใจบทบาทของสหรัฐอเมริกามากนัก

เมื่อตระหนักว่านโยบายต่างประเทศแบบสัจนิยมหรือนโยบายแบบแข็งกร้าวมีผลให้เกิดภาพลบสหรัฐอเมริกากลายเป็น “อเมริกันที่น่าชัง” ในสายตาชาวโลก ประกอบกับการยึดมั่นในอุดมคติในการเผยแพร่สถาบันประชาธิปไตยแบบอเมริกัน ในอีกภาคหนึ่งของสังคมจึงพยายามผลักดันนโยบายต่างประเทศแบบอุดมคติ หรือนโยบายแบบประนีประนอมอันมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ การรักษาผลประโยชน์ของประเทศขณะเดียวกันก็เอื้อประโยชน์และช่วยเหลือประเทศที่ด้อยกว่าให้พัฒนาให้เจริญก้าวหน้าขึ้น นโยบายต่างประเทศแบบอุดมคตินี้ได้ใช้เครื่องมือสำคัญในการดำเนินการคือกระบวนการเผยแพร่สถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมแบบอเมริกันให้แก่ชาวโลก

1.3 ประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดีกับแนวความคิดในการสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เมื่อประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดีแห่งพรรคเดโมแครตเข้ามาบริหารปกครองประเทศระหว่าง ค.ศ. 1961 – 1963 นั้น สหรัฐอเมริกากำลังเผชิญหน้ากับปัญหา ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

บนเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาจนถึงประมาณ ค.ศ. 1970 ซึ่งเป็นยุคที่สงครามเย็นมีความรุนแรงสูงสุด ในช่วงเวลานี้เองที่สหรัฐอเมริกาได้มีนโยบายต่างประเทศที่รู้จักกันในนามของ “นโยบายสะกัดกั้นคอมมิวนิสต์” อันเป็นนโยบายแข็งกร้าวและรุกอย่างกราย ๆ ซึ่งจะทำให้สหภาพโซเวียตไม่สามารถขยายตัว (และสลายไปในที่สุด) และทฤษฎีโดมิโน (Domino Theory) ที่เปรียบประเทศเล็ก ๆ โดยเฉพาะในเอเชียดุจไพ่โดมิโนที่ต้องพึ่งพิงกัน ถ้าไพ่ตัวหนึ่งล้ม ตัวอื่น ๆ หรือประเทศอื่น ๆ ก็ล้มจะตามกันไปด้วย คือ กลายเป็นบริวารของสหภาพโซเวียต ดังนั้น ในการแข่งขันกับสหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกาจึงต้องช่วยเหลือประเทศเล็ก ๆ อย่างเต็มที่เพื่อมิให้สหภาพโซเวียตเข้าไปครอบงำ

ภายใต้บริบทของสังคมอเมริกันและสังคมโลกดังกล่าว ประธานาธิบดีเคนเนดีได้ตระหนักถึงปัญหาที่สหรัฐอเมริกากำลังเผชิญหน้า ตั้งแต่การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ในวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ. 1960 เขาได้นำเสนอแนวความคิด “พรมแดนใหม่” (New Frontier) แห่งทศวรรษ 1960 เรียกร้องให้ชาวอเมริกันร่วมกันพัฒนาเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และอวกาศ การแก้ปัญหาสงครามและสันติภาพ การมีส่วนร่วมในการเข้าไปแก้ปัญหาของสังคมและการละเว้นความอคติในหมู่ผู้คน รวมไปถึงการขจัดความขาดแคลนและการช่วยเหลือสังคมให้กินดีอยู่ดีโดยถ้วนหน้า

แนวความคิดเรื่อง “พรมแดนใหม่” ของเคนเนดีนับเป็นแนวความคิดที่สำคัญในการกำหนดนโยบายในด้านต่าง ๆ ของรัฐบาลของเขาในเวลาต่อมา รวมทั้งการจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ (ซึ่งกำลังศึกษาอยู่นี้ด้วย)

วันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1960 เปรียบเสมือนหลักกิโลเมตรแรกแห่งการเดินทางของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพอเมริกัน เนื่องจากเป็นวันที่เคนเนดี (ในขณะที่ปราศรัยรณรงค์การเลือกตั้งเพื่อเข้าชิงตำแหน่งประธานาธิบดี ณ มหาวิทยาลัยมิชิแกน) ได้เสนอแนวความคิดเรื่องการจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ[5] โดยเรียกร้องให้ผู้ที่กำลังจะจบการศึกษาไม่ว่าจะเป็นสาขาใดก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาที่มีความสำคัญและยังขาดแคลน เช่น แพทย์ วิศวกร เป็นต้น ให้เดินทางไปปฏิบัติงานพัฒนาในประเทศที่ห่างไกลความเจริญเป็นเวลา 1 – 2 ปี ตามแนวความคิด “พรมแดนใหม่”

นอกจากนั้น ในวันที่ 2 พฤศจิกายน ค.ศ. 1960 วุฒิสมาชิกเคนเนดี ได้กล่าวสุนทรพจน์เสนอแนวความคิดอาสาสมัครสันติภาพอีกครั้งหนึ่ง ณ นครซานฟรานซิสโก [6] มีผลให้เกิดกระแสความคิดเห็นจากมหาชนในการสนับสนุนให้ก่อตั้งหน่วย

ต่อมาในวันที่ 20 มกราคม ค.ศ. 1961 เมื่อเคนเนดีได้กล่าวสุนทรพจน์ในการเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี สุนทรพจน์ของเขาในวันนั้นได้จับจิตจับใจชาวอเมริกาและชาวโลก ทั้งยังได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของคนหนุ่มคนสาวรุ่นใหม่ซึ่งเปี่ยมล้นไปด้วยอุดมคติในการที่จะทำงานอุทิศตนเพื่อสังคม

> “...ดังนั้นเพื่อนชาวอเมริกันทั้งหลาย โปรดอย่าถามว่าประเทศของท่านจะกระทำการอันใดเพื่อพวกท่าน หากโปรดถามตัวท่านเองว่าจะกระทำการอันใดเพื่อประเทศของท่าน...”[7]

1.4 จุดกำเนิดและการวางหลักปักฐานของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกา

แนวความคิดเกี่ยวกับการทำงานของอาสาสมัครในดินแดนอันห่างไกลความเจริญมิใช่เรื่องใหม่ในประวัติศาสตร์อเมริกันเสียทีเดียว หากเป็นการตกผลึกทางความคิดจากสถาบันซึ่งกำหนดวิถีชีวิตทาง

---

[5] “October 14, 1960, Senator John F. Kennedy addressed students on the steps of the University of Michigan Union. October 14, 1960”, **peacecorps.gov** (2 February 2010) from http://www.peacecorps.gov/index.cfm?shell=learn.whatispc.history.speech

[6] “Speech at Cow Palace San Francisco, November 2, 1960”, **jfklibrary.org** (4 February 2010) from http://www.jfklibrary.org/JFK/JFK-in-History/Peace-Corps.aspx

[7] “Inauguration of John F. Kennedy 20 January, 1961”, **jfklibrary.org** (4 February 2010) from http://www.jfklibrary.org/JFK/Historic-Speeches.aspx

การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชาวอเมริกัน ดังเราจะย้อนให้เห็นจุดเริ่มต้นโดยการกลับไปยังการทำงานของมิชชันนารีอเมริกันซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีทั่วโลก

นอกจากนั้น รัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่ปกครองบริหารประเทศสมัยก่อนประธานาธิบดีเคนเนดีได้มีนโยบายและดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศต่าง ๆ เพื่อลบภาพลักษณ์ “อเมริกันที่น่าชัง” มาแล้ว เช่น ความช่วยเหลือตามโครงการช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ขององค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐฯ (United States Operations Mission – USOM) การให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลก การช่วยเหลือทางสังคม เช่น การถ่ายทอดวิทยาการตามรัฐบัญญัติฟุลไบรท์ ค.ศ. 1946 (The Fulbright Act)[8] และโครงการจุดสี่ ค.ศ. 1949 (Point Four Program)[9] รัฐบัญญัติความมั่นคงร่วมกัน (Section 203[c] of Mutual Security Act) โดยมูลนิธิการวิจัยมหาวิทยาลัยโคโลราโด สเตท[10] นอกจากนั้น ตั้งแต่วันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 1961 มาแล้ววุฒิสมาชิกฮิวเบริ์ด ฮัมฟรีย์ (Hubert Humphrey) ได้เสนอร่างกฎหมายให้มีการพัฒนา “โครงการประชาชนถึงประชาชน” ลักษณะโครงการเดียวกับอาสาสมัครสันติภาพแต่ไม่ได้ผล[11]

เมื่อเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 1961 ภารกิจแรก ๆ ของประธานาธิบดีเคนเนดีคือ การสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ วันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1961 รัฐบาลได้ประกาศคำสั่งฝ่ายบริหารที่ 10924 เรื่องอาสาสมัครสันติภาพ (The Peace Corps - Executive Order 10924)[12] และต่อมาวันที่ 22 กันยายน ค.ศ. 1961 รัฐสภาได้รับรองเป็นรัฐบัญญัติอาสาสมัครสันติภาพ (The Peace Corps Act - Public Law 87-293) อย่างไรก็ตามก่อนประกาศใช้รัฐบัญญัติดังกล่าวได้มีการหยั่งประชามติ ปรากฏว่า ชาวอเมริกันเห็นด้วยกับการสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพจำนวนประมาณร้อยละ 71 และไม่เห็นด้วยร้อยละ 18[13] เป็นที่น่าสังเกตว่า การดำเนินการจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครสันติภาพซึ่งเสร็จสิ้นในเวลาอันรวดเร็วและเป็นระบบระเบียบสะท้อนให้เห็นถึงความเห็นชอบร่วมกันของชาวอเมริกัน

---

[8] “The Fulbright Act”, fulbright-jordan.org (2 July 2013) from http://www.fulbright-jordan.org/AboutUs/FulbrightLegislation

[9] “Point Four Program”, presidency.ucsb.edu (2 July 2013) http://www.presidency.ucsb.edu

[10] John Coyne, “Early’ 60s Analysis of Youth Service”, **peacecorpswriters.org** (2 July 2013) from http://peacecorpswriters.org/pages/2003/0307/307pchist.html

[11] Hubert Humphrey (1911 - 1978) “Hubert Humphrey Vice President 1965 - 1969”, **lbjlib.utexas.edu** (2 July 2013), from http://www.lbjlib.utexas.edu/johnson/archives.hom/faqs/humphrey/hhh_home.asp

[12] คำสั่งฝ่ายบริหาร (Executive Orders) คือ คำสั่งที่ประกาศโดยประธานาธิบดีเพื่อนำไปสู่การดำเนินงานของรัฐบาลตามขั้นตอน จนกระทั่งอาจนำเข้าสู่รัฐสภาและรับรองเป็นกฎหมายต่อไป คำสั่งฝ่ายบริหารฉบับที่ 1 เริ่มในสมัยประธานาธิบดีจอร์ช วอชิงตัน และเรียงลำดับหมายเลขคำสั่งต่อ ๆ กันมา ประธานาธิบดีแต่ละท่านอาจจะประกาศคำสั่งมากน้อยไม่เท่ากัน ในสมัยประธานาธิบดีเคนเนดี คำสั่งแรกที่ประกาศคือ ฉบับที่ 10914 “Executive Orders - The American Presidency Project”, **presidency.ucsb.edu** (20 September 2013), from http://www.presidency.ucsb.edu/data/orders

[13] “1st Annual PEACE CORPS Report”, pp. 4 - 6, **peacecorpsonline.org** (2 February 2010), from http://peacecorpsonline.org/historyofthepeacecorps/annualreports/62.PDF

รายงานประจำปีของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ (Annual Peace Corps Report) ซึ่งเสนอต่อรัฐสภาอเมริกันทุก ๆ ปีนับตั้งแต่ ค.ศ. 1961 เป็นต้นมานั้น ได้ให้ภาพของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพอเมริกันไว้อย่างน่าสนใจว่า[14] ความคืบหน้าของการดำเนินงานเป็นไปอย่างรวดเร็ว หลังจากการวิจัยของคณะต่าง ๆ มีผลให้เกิดการสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพและรัฐบัญญัติอาสาสมัครสันติภาพขึ้นตามวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนในการสร้างสันติภาพและมิตรภาพแก่โลก โดยวิธีการดังต่อไปนี้[15]

1. ให้ความช่วยเหลือประชาชนในต่างประเทศเพื่อสนองความต้องการในการฝึกหัดกำลังพล

2. สนับสนุนการสร้างสรรค์บทบาทของชาวอเมริกันในการทำงานบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

3. สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนในนานาประเทศต่างต่อชาวอเมริกัน

ในช่วงต้น ค.ศ. 1961 โครงการนำร่องได้เกิดขึ้นแล้ว เนื่องจากปรากฏว่ามีคนหนุ่มสาวชาวอเมริกันแสดงความจำนงเข้าร่วมโครงการอาสาสมัครสันติภาพเป็นจำนวนราว 500 คน ภายหลังนายโรเบิร์ต ซาเจนท์ ชไรเวอร์ (Robert Sargent Shriver) ผู้อำนวยการหน่วยอาสาสมัครสันติภาพคนแรกและคณะกลับจากการเยือนประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชียและแอฟริกาในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1961 มีคนเสนอความจำนงเข้าร่วมโครงการถึง 2,400 คน

ประเทศแรก ๆ ซึ่งร้องขออาสาสมัครให้เข้าไปทำงาน ได้แก่ กานา ไนจีเรีย แทนแกนยิกา อินเดีย ปากีสถาน มาลายา ไทย โคลัมเบีย ชิลี เซนต์ลูเซีย และฟิลิปปินส์ ประเทศเหล่านี้ร้องขอให้อาสาสมัครไปทำงานในหลาย ๆ ด้าน ตั้งแต่ ครู พยาบาล ผู้ช่วยแพทย์ นักพัฒนาชุมชน เกษตรกร นักคหเศรษฐศาสตร์ นักสำรวจ วิศวกร นักกฎหมาย นักหนังสือพิมพ์ ช่างกลโรงงาน ช่างไม้ ช่างไฟฟ้า และผู้มีทักษะแขนงอื่น ซึ่งมีความสามารถอยู่ในระดับสูงกว่าแรงงานโดยทั่วไปแต่น้อยกว่าผู้เชี่ยวชาญ[16]

ต่อมา ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1961 ได้มีการกำหนดข้อตกลงพื้นฐานในการดำเนินงานของอาสาสมัครสันติภาพดังนี้

1. อาสาสมัครสันติภาพจะไปปฏิบัติงานเฉพาะในประเทศที่เชิญมาเท่านั้น

2. ในการทำงานจะทำงานร่วมกับรัฐบาลเจ้าของประเทศ ผู้แทนเอกชนหรือองค์กรในต่างประเทศภายใต้การแนะนำหรือการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่ในประเทศนั้น ๆ

3. อาสาสมัครมิใช่ “ที่ปรึกษา” แต่เป็น “ผู้ปฏิบัติงาน”

4. อาสาสมัครทำงาน 2 ปีโดยไม่มีเงินเดือน

5. อาสาสมัครจะได้รับค่าครองชีพในอัตราที่เทียบเคียงกับเพื่อนร่วมงานในพื้นที่ปฏิบัติงาน

6. อาสาสมัครไม่ได้รับเอกสิทธิ์ใด ๆ เช่น เอกสิทธิทางการทูต การซื้อสินค้าในร้านค้าสวัสดิการ (PX) เบี้ยกันดาร หรือพาหนะ ยกเว้นที่จำเป็นในการทำงาน

---

[14] “1st Annual PEACE CORPS Report”,p.9, **peacecorpsonline.org** (2 February 2010), from http://peacecorpsonline.org/historyofthepeacecorps/annualreports/62.PDF

[15] “1st Annual PEACE CORPS Report”, p. 8, **peacecorpsonline.org** (2 February 2010), from http://peacecorpsonline.org/historyofthepeacecorps/annualreports/62.PDF

[16] “1st Annual PEACE CORPS Report”, p. 7, **peacecorpsonline.org** (2 February 2010), from http://peacecorpsonline.org/historyofthepeacecorps/annualreports/62.PDF

7. อาสาสมัครต้องเรียนภาษา และวัฒนธรรมท้องถิ่น จนมีความรู้อย่างเพียงพอ ถ้ามีการถามคำถามในสหรัฐอเมริกา โดยความรู้นั้นต้องปราศจากฉันทาคติทางการเมืองหรือศาสนาและสามารถนำความสำเร็จมาเป็นใช้ประโยชน์แก่การทำงานต่อไปได้

8. เมื่อครบกำหนดการปฏิบัติงาน อาสาสมัครจะได้รับเงิน 75 ดอลลาร์สหรัฐต่อเดือนเพื่อเป็นทุนในการเริ่มต้นอีกครั้งหนึ่ง

9. คุณสมบัติของบุคคลที่จะสมัครเป็นอาสาสมัครสันติภาพเปิดกว้างทั้งสำหรับคนโสดอายุมากกว่า 18 ปี และผู้ที่สมรสแล้วซึ่งมีบุตรอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี

10. ผู้สมัครไม่จำเป็นต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรี หากมีทักษะความชำนาญและประสบการณ์ทางการเกษตรและการช่าง

11. การพิจารณาว่า ผู้ใดผ่านการคัดเลือกเป็นอาสาสมัครขึ้นอยู่กับการผ่านมาตรฐานสูงสุดของการทดสอบทางการแพทย์ จิตวิทยาและบุคลิกภาพเป็นลำดับสุดท้าย

12. อาสาสมัครต้องตระหนักว่า การทำงานในหน้าที่เป็นช่วงเวลาและภาวะที่ยากลำบาก

13. หากอาสาสมัครไม่สามารถทนต่อการสมบุกสมบันได้ อาสาสมัครสามารถลาออกได้ตลอดเวลา

เมื่อได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจนแล้ว สิ่งสำคัญประการต่อมาคือ การคัดเลือกและการเตรียมความพร้อมสำหรับบุคคลผู้อาสาสมัครไปกระทำภารกิจ[17] ในการเตรียมบุคลากรเพื่อไปปฏิบัติงานในพื้นที่ซึ่งมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงนั้น การฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ นับเป็นสิ่งที่สำคัญมาก หน่วยอาสาสมัครสันติภาพจึงได้จัดให้มีการฝึกฝนวิชาที่จำเป็นสำหรับหน้าที่ วิชาภาษา และวิชาวัฒนธรรม การศึกษากระบวนการคัดเลือกและฝึกอบรมอาสาสมัครนับว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นทั้งเหตุและผลอันแสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ในการทำงาน ความเข้าใจและความตั้งใจจริง รวมไปถึงผลในการปฏิบัติหน้าที่ในดินแดนต่างวัฒนธรรม ซึ่งอาจนำกระบวนการฝึกอบรมดังกล่าวมาใช้เป็นบทเรียนในการทำงานของคนหนุ่มคนสาวที่จะต้องไปทำงานในดินแดนต่างวัฒนธรรมได้

เนื่องจากภาพลักษณ์ “อเมริกันที่น่าชัง” ในเวลานั้น ผู้คนในสังคมอเมริกันต่างพากันตั้งข้อสงสัยถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินงานในต่างประเทศของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ กระบวนการอันเหมาะสมในการคัดเลือกอาสาสมัครจึงเกิดขึ้นภายใต้ความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศ องค์กรอาสาสมัครหลายองค์กร กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ สถาบันสุขภาพแห่งชาติ สำนักข่าวสารอเมริกัน และองค์กรวิชาชีพหลากหลายสาขา จนสามารถทำการสอบคัดเลือกบุคคลเป็นอาสาสมัครสันติภาพได้ในกลาง ค.ศ. 1961

การที่มหาวิทยาลัยทั่วประเทศมีความพร้อมและความชำนาญในการฝึกอบรมแก่อาสาสมัครแตกต่างกันไป มีผลให้แต่ละมหาวิทยาลัยได้รับมอบหมายในการฝึกหัดอาสาสมัครตามความพร้อมและ

---

[17]“1st Annual PEACE CORPS Report”, pp. 9 - 15, **peacecorpsonline.org** (2 February 2010), from http://peacecorpsonline.org/historyofthepeacecorps/ annualreports /62.PDF

ความชำนาญของตน เช่น กรณีประเทศไทย มหาวิทยาลัยมิชิแกน ณ เมืองแอนอาเบอร์ (University of Michigan at Anna Arbour) ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ฝึกอบรม เนื่องจากมหาวิทยาลัยมิชิแกนได้ศึกษาเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาเป็นเวลานาน จึงมีความเชี่ยวชาญและมีการจัดตั้งศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาขึ้น เมืองแอนอาเบอร์เป็นสถานที่ฝึกอบรมอาสาสมัครได้เป็นอย่างดี เนื่องจากความร่วมมือระหว่างศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา สถาบันภาษาอังกฤษของมหาวิทยาลัย รวมถึงนักศึกษาและคนไทยประมาณ 40 คน ที่กำลังศึกษาหรืออาศัยอยู่ ณ บริเวณเมืองแอนอาเบอร์ในเวลานั้น อาสาสมัครที่จะเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ ณ ประเทศไทยจึงได้รับการฝึกอบรมให้มีความพร้อมในภารกิจที่ได้รับมอบหมาย เช่น การสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง การสอนในโรงเรียนเทคนิคและอุตสาหกรรมพาณิชยกรรม การสอนวิชาวิทยาศาสตร์และวิชาชีพเฉพาะในมหาวิทยาลัย การปฏิบัติหน้าที่ในห้องทดลองปฏิบัติการ ฯลฯ พร้อม ๆ ไปกับการเรียนวัฒนธรรมไทยและอเมริกันศึกษา การฝึกอบรมในห้องเรียนใช้เวลาไม่น้อยกว่า 60 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ซึ่งยังไม่นับการอ่านหนังสือนอกเวลาและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มฝึกอบรม เพื่อให้อาสาสมัครได้รับความรู้ ความตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความละเอียดอ่อนของจิตใจ และวิถีชีวิตประชาชนที่เหล่าอาสาสมัครจะไปทำงานด้วย

หลังจากจบการฝึกอบรมในชั้นเรียน ซึ่งใช้เวลาไม่น้อยกว่า 60 ชั่วโมงแล้ว จึงไปอบรมภาคสนาม ณ เปอร์โตริโก เทือกเขาร็อกกี้ และที่อื่น ๆ ตามความเหมาะสม นอกจากนี้อาสาสมัครยังจะได้รับการปฐมนิเทศโดยหน่วยงานทั้งของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่ประจำอยู่ ณ ประเทศนั้น ๆ และหน่วยงานของรัฐบาลประเทศที่อาสาสมัครไปทำงานเมื่อเดินทางถึงแล้วด้วย

ในจำนวนอาสาสมัครกลุ่มแรก 1,150 คนนั้น สองในสามสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หนึ่งในสิบจบการศึกษาในระดับปริญญาโทและเอก อาสาสมัครสันติภาพยังได้ร่วมมือทำงานกับองค์ระหว่างประเทศ เช่น องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization - FAO) และองค์กรเอกชนอื่น ๆ ซึ่งทำงานพัฒนา เช่น องค์การความร่วมมือเพื่อความช่วยเหลือและบรรเทาทุกข์ (Cooperative for Assistance and Relief Everywhere – CARE) และองค์กรเยาวชนหนุ่มคริสเตียน (Young Man Christian Association - YMCA) เป็นต้น[18]

ต่อมาในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1962 (ปีที่ 2 ของการปฏิบัติการ) อาสาสมัครได้เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 5,000 คน และได้เดินทางไปปฏิบัติงานใน 37 ประเทศ แต่ก็ยังไม่พอเพียงต่อความต้องการของหลายประเทศซึ่งได้ร้องขอ และนับตั้งแต่การสถาปนาเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน อาสาสมัครสันติภาพมากกว่า 170,000 คน ได้รับการเชิญจากประเทศต่าง ๆ จำนวน 136 ประเทศเพื่อทำงานในโครงการพัฒนาต่าง ๆ เช่น การศึกษา การเกษตร สาธารณสุข เทคโนโลยีสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ[19]

วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1961 ประธานาธิบดีเคนเนดีผู้เป็นแรงบัลดาลใจและผู้นำในอุดมคติของเหล่าอาสาสมัครสันติภาพอเมริกันได้กล่าวสุนทรพจน์แก่อาสาสมัครสันติภาพรุ่นแรกซึ่งเดินทางไปปฏิบัติ

---

[18] "1st Annual PEACE CORPS Report", p. 17, **peacecorpsonline.org** (2 February 2010), fromhttp://peacecorpsonline.org/historyofthepeacecorps/annualreports/62.PDF

[19] "Peace Corps", **www.peacecorps.gov** (2 February 2010), from http://www.peacecorps.gov

ภารกิจในต่างประเทศเพื่อการช่วยเหลือชาวโลกอันจะมีผลต่อภาพลักษณ์ของสหรัฐอเมริกาและชาวอเมริกัน

"...กลุ่มคนหนุ่มสาวชาวอเมริกันซึ่งคุณมีลักษณะพิเศษ และมีความประสงค์ที่จะมอบ เสรีภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ความภาคภูมิใจในประเทศชาติ และแนวทางดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตยของสังคมอเมริกันแก่ผู้คนชาวโลกด้วยความภาคภูมิใจ อาจต้องใช้เวลายาวนานจึงจะทำให้ผู้คนทั่วโลกเชื่อมั่นและยอมรับนับถือ ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับการผลของการปฏิบัติภารกิจที่พวกท่านได้รับมอบหมายในช่วงเวลาที่จะถึงนี้..." [20]

2. การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย

2.1 บริบทของประเทศไทยในทศวรรษ 1960

เมื่ออาสาสมัครสันติภาพเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในประเทศไทยนั้น เป็นระยะเวลาที่การต่อสู้ในสงครามเย็นกำลังดำเนินไปอย่างเข้มข้น ประเทศไทยได้กลายเป็นสมรภูมิแห่งหนึ่งในการต่อสู้ระหว่างโลกเสรีประชาธิปไตยกับโลกสังคมนิยม

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยก็เหมือนประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลกที่ต้องการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย มีระบบการปกครองที่ดีเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดีและมีสังคมที่มั่งคั่งมั่นคง ในต้นทศวรรษ 1960 รัฐบาลไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งได้เลือกที่จะพัฒนาประเทศตามแบบฉบับของสหรัฐอเมริกา[21] สาเหตุที่รัฐบาลไทยเลือกที่จะพัฒนาประเทศตามแนวทางของสหรัฐอเมริกาเกิดจากเหตุผลหลายประการได้แก่

เหตุผลแรกคือ ภาพลักษณ์และสายสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาซึ่งมีมานานนับศตวรรษอันเนื่องมาจากการเข้ามาปฏิบัติงานบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือคนไทยของมิชชันนารีชาวอเมริกัน การรับราชการในฐานะที่ปรึกษาราชการของชาวอเมริกัน รวมถึงการที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาช่วยไกล่เกลี่ยรัฐบาลอังกฤษให้ยอมรับว่า การประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรของรัฐบาลไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นโมฆะ ทำให้ประเทศไทยไม่ตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพิ่งยุติลง ภาพลักษณ์สหรัฐอเมริกาจึงดีในสายตาของคนไทย[22]

เหตุผลประการที่สอง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาซึ่งก่อให้เกิดระบอบธรรมาภิบาล (Good Governance) นั้น ได้เป็นแบบอย่างในการปกครองให้แก่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เนื่องจากเชื่อว่า เป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุดในเวลานั้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนี้เองได้

---

[20] Marshall Windmiller, **The Peace Corps and Pax America** (Washington, D.C.: Public Affairs Press, 1971), p. 38.

[21] โรเบิร์ต เจ. มัสแคต, **สหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงในประเทศไทย** แปลโดย กุสุมาลย์ รชตะนันท์และคณะ (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 21 – 27.

[22] เอ็ดน่า บรูเนอร์ บัลค์ลีย์ และ แมรี่ บัลค์ลีย์ สแตนตัน, **สยามคือบ้านของเรา** (กรุงเทพ: คณะบุคคลวัฒนารุ่น 100), หน้า 30 – 67, 244 – 261 และ แพทริเซีย นอร์แลนด์ และคณะ (บรรณาธิการ), **ความสัมพันธ์ไทย – อเมริกัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2376** (กรุงเทพฯ: สำนักข่าวสารอเมริกัน, พ.ศ. 2540), หน้า 1 – 88.

แสดงให้เห็นว่าได้สร้างกฎระเบียบในสังคม อันมีผลให้ชาวอเมริกันมีคุณภาพชีวิตและมาตรฐานการครองชีพสูง เป็นแบบอย่างในการพัฒนาแก่รัฐบาลของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายรวมทั้งประเทศไทย[23]

เหตุผลสุดท้ายคือ ความกลัวลัทธิสังคมนิยม ซึ่งได้เผยแพร่เข้ามาในสังคมไทย นับตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 การที่รัฐบาลไทยเปิดโอกาสให้ประชาชนรับข้อมูลข่าวสารอย่างเสรีมีผลให้เกิดความกลัวว่า จะเกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงประเทศเป็นระบอบคอมมิวนิสต์เหมือนกับการปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ. 1917 และการปฏิวัติจีน ค.ศ. 1949

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลไทยประกาศตนว่านิยมการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย แต่รัฐบาลไทยก็ไม่สามารถสร้างรัฐบาลซึ่งปกครองอย่างเป็นธรรมโดยระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงได้ ความล้มเหลวในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจอันเป็นผลเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อให้เกิดการไร้เสถียรภาพทางการเมือง และการปกครองของรัฐบาลที่ปกครองอย่างเข้มงวด ประเทศไทยจึงเข้าสู่วงจรแห่งความไร้เสถียรภาพทางการเมือง

หากการที่รัฐบาลไทยประกาศว่าเลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตยและต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น เป็นทั้งเหตุและผลที่ทำให้ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมารัฐบาลไทยและรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้เป็นพันธมิตรกันอย่างใกล้ชิด แม้ว่ารัฐบาลไทยซึ่งปกครองระหว่างทศวรรษ 1950 ถึงทศวรรษ 1970 เป็นรัฐบาลที่ปกครองโดยผู้นำทหารซึ่งมีการปกครองอย่างเข้มงวดโดยระบบอำนาจนิยมก็ตาม[24]

นอกจากบริบททางการเมืองการปกครองที่เป็นเหตุผลให้รัฐบาลไทยเลือกที่จะพัฒนาประเทศตามแนวทางของสหรัฐอเมริกา ภาพลักษณ์ สายสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา ความนิยมในระบอบประชาธิปไตย และความกลัวลัทธิสังคมนิยมแล้ว บริบทที่สำคัญอีกประการหนึ่งในช่วง เวลานี้คือ บริบททางการเมืองระหว่างประเทศ ระหว่างทศวรรษ 1950 ถึงทศวรรษ 1960 การต่อสู้ของมหาอำนาจสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตทวีความขัดแย้งอย่างรุนแรง มีผลให้ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นที่ตั้งของประเทศไทยได้กลายเป็นเวทีที่สำคัญแห่งหนึ่งในการต่อสู้ในยุคสงครามเย็น

ในระหว่างสงครามเย็น สหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนรัฐบาลไทยในด้านหลายมิติอย่างเต็มที่ โดยแบ่งเป็น การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจำนวน 952 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในโครงการต่าง ๆ เช่น ความช่วยเหลือด้านวิชาการ การสนับสนุนการจัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การพัฒนาการเกษตร การพัฒนาชนบท สาธารณสุข การก่อสร้างเส้นทางคมนาคมขนส่ง สนามบิน ท่าเรือ การศึกษา การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค การฝึกอบรมบุคลากรทางการศึกษา การให้ทุนการศึกษาและฝึกอบรม เป็นต้น สหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งหน่วยงานและจัดส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือแก่ไทย เช่น สำนักงานเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา (U.S. Agency for

---

[23] สุนีย์ สิลพิพัฒน์, “ความเจริญเติบโตทางเศรฐกิจของประเทศพัฒนาแล้ว: สหรัฐอเมริกา” **ประวัติและลัทธิเศรษฐกิจ** (กรุงเทพ: บริษัทประชาชนจำกัด, ๒๕๒๖), หน้า ๓๒๐ และคงศักดิ์ สันติพฤกษ์วงศ์, “แนวคิดเคนส์”*เรื่องเดียวกัน*, หน้า 640 – 745.

[24] Surachart Bamrunggsuk, **United States Foreign policy and Thai Military Rule, 1947-1977** (Bangkok: Editions Duang Kamol, 1988), pp. 33-46.

International Development - USAID) และสำนักงานร่วมเพื่อความช่วยเหลือทางทหารแห่งสหรัฐอเมริกา (The Joint U.S. Military Assistance Group - JUSMAG) เป็นต้น

นอกจากนั้น ระหว่าง ค.ศ. 1965 – 1972 ขณะสงครามเวียดนามกำลังต่อสู้กันอย่างรุนแรงรัฐบาลสหรัฐอเมริกายังได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านยุทโธปกรณ์และฝึกอบรมให้กับกองทัพไทย และสนับสนุนเป็นจำนวนเงิน 470 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในโครงการต่อต้านการก่อการร้าย[25] ประเทศไทยได้อนุญาตให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพในดินแดนประเทศไทยและรัฐบาลไทยได้ส่งกำลังทหารจำนวนประมาณ 12,000 นายเข้าร่วมรบในสงครามเวียดนามด้วย[26]

อาสาสมัครสันติภาพได้มาพบบริบทลักษณะดังกล่าวนี้เอง เมื่อเข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทย

2.2 การดำเนินการสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพประจำประเทศไทย

เมื่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้สถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ และเสนอให้ความช่วยเหลือโครงการอาสาสมัครสันติภาพแก่ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยแล้วนั้น ค.ศ. 1961 ผู้แทนฝ่ายไทยโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ[27] กับผู้แทนของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาอันประกอบด้วยหัวหน้าหน่วยขององค์การบริหารวิเทศกิจของสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ตลอดจนนายโรเบิร์ต ซาเจนท์ ชไรเวอร์หัวหน้าหน่วยอาสาสมัครสันติภาพได้เดินทางจากกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. มาเจราจากับผู้แทนรัฐบาลไทยเพื่อความร่วมมือดังกล่าว จนกระทั่งในที่สุดก็ได้นำไปสู่การลงนามใน “บันทึกการร่วมประชุมหารือเรื่องโครงการช่วยเหลือระหว่างประชาชนกับประชาชนซึ่งเรียกว่า Youth Peace Corps” และข้อตกลงอื่น ๆ จนกระทั่งกลายเป็น “ข้อตกลงระหว่างสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยวันที่ 20 และ 28 พฤศจิกายน ค.ศ. 1961” (Agreement between the United States of America and Thailand effected by exchange of notes signed at Bangkok November 20 and 28, 1961)[28]

ในการปฏิบัติงานของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพประจำประเทศไทย รัฐบาลสหรัฐอเมริกาและรัฐบาลไทยยึดถือหลักปฏิบัติ วัตถุประสงค์ การดำเนินงาน กระบวนการคัดเลือกและฝึกอบรม ดังที่กล่าวมาแล้ว ในกรณีประเทศไทยมีรายละเอียดเพิ่มเติมคือ ในชั้นแรกรัฐบาลไทยได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่อาสาสมัครสันติภาพเพราะเป็นกระทรวงผู้ใช้งาน

---

[25] ตัวเลขนี้ประมวลจาก ตารางที่ 2.1 ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริการะหว่าง ค.ศ. 1946 – 1986 (หน้า 39) และตาราง ผ. 10 โครงการทางการต่อต้านการก่อการร้าย (หน้า 397) ใน โรเบิร์ต เจ. มัสแคต, **สหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงในประเทศไทย** เมธี ครองแก้วและพรายพล คุ้มทรัพย์ บรรณาธิการแปล (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 39 และ 397.

[26] กรมยุทธศึกษาทหาร, **ประวัติการรบของทหารไทยในสงครามเวียดนาม** (กรุงเทพ: กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2541), หน้า 230 - 237.

[27] ปัจจุบันคือสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

[28] บันทึกการร่วมประชุมหารือเรื่องโครงการช่วยเหลือระหว่างประชาชนกับประชาชน ซึ่งเรียกว่า Youth Peace Corps วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2504 ใน สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติเอกสารกระทรวงมหาดไทย (1) มท 3.1.4.11/163 เรื่อง อาสาสมัครสันติภาพ, หน้า 230 - 232.

ส่วนงบประมาณในการดำเนินงานนั้น รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะตั้งงบประมาณก้อนหนึ่งสำหรับการดำเนินงานของโครงการอาสาสมัครสันติภาพในประเทศไทยเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินทางไปและกลับจากประเทศไทย ค่าเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือน ค่ากินอยู่และค่ารักษาพยาบาลของอาสาสมัครสันติภาพทุกคน รัฐบาลไทยมีหน้าที่เพียงแต่อำนวยความสะดวกให้บ้างเท่านั้น อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยยังได้ดำเนินการอีกหลายประการ เพื่อให้การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสันติภาพได้ประสบผล วันที่ 2 มกราคม ค.ศ. 1962 รัฐบาลไทยได้ “ประกาศใช้ความตกลงระหว่างรัฐบาลแห่งประเทศไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาว่าด้วยการยกเว้นภาษีอากรให้แก่บุคคลในหน่วยสันติภาพ”[29] ตลอดจนดูแลช่วยเหลืออาสาสมัครในด้านต่าง ๆ เช่น ให้อาสาสมัครได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมไทยโดยการส่งอาสาสมัครไปพักอาศัยอยู่กับครอบครัวคนไทยก่อนจะเดินทางไปปฏิบัติงานในพื้นที่จริง และการกำชับให้ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยทรัพย์สินของอาสาสมัคร เป็นต้น[30]

เมื่อรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกาได้ร่วมกันพิจารณาการรับอาสาสมัครสันติภาพมาปฏิบัติภารกิจในประเทศไทยชัดเจนแล้ว หน่วยอาสาสมัครสันติภาพจึงได้วางโครงการที่สำคัญที่จะปฏิบัติภารกิจในประเทศไทยคือ โครงการเลขที่ 493-303 (1) การปฏิบัติการพัฒนาชุมชน โครงการเลขที่ 493-502 (3) การสาธารณสุข โครงการเลขที่ 496 –64-10-20-01 การสอนภาษาอังกฤษ[31]

โครงการเหล่านี้เป็นความพยายามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพในการให้ความช่วยเหลือประชาชนในประเทศไทย เพื่อสนองความต้องการในการฝึกหัดกำลังพลระดับกลาง การสนับสนุนการสร้างสรรค์บทบาทของชาวอเมริกาในการทำงานบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนไทยและประชาชนอเมริกัน

2.3 การปฏิบัติภารกิจของอาสาสมัครสันติภาพในประเทศไทย

วันที่ 20 มกราคม ค.ศ. 1962 อาสาสมัครกลุ่มแรกจำนวน 45 คนได้เดินทางมาถึงประเทศไทย ประเทศไทยเป็น 1 ใน 12 ประเทศแรกที่อาสาสมัครสันติภาพเข้ามาทำงาน ในปีแรกหน่วยอาสาสมัครสันติภาพได้งบประมาณจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวน 59 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยอาสาสมัครจะได้รับค่าใช้จ่ายประมาณคนละ 5,000 ดอลลาร์สหรัฐต่อปี เป็นค่าเดินทาง ค่าเสื้อผ้า ประเทศเจ้าบ้านต้องอำนวยความสะดวกเรื่องที่อยู่อาศัยบริการคมนาคม สาธารณสุข ฯลฯ จึงประมาณการได้ว่าปีหนึ่ง ๆ

---

[29] **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 79 ตอนที่ 4 วันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2505.

[30] สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารกระทรวงมหาดไทย (1) มท 3.1.4.11/163 เรื่อง การขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาตามแผนหน่วยสันติภาพหรืออาสาสมัครสันติภาพอเมริกา (PEACE CORPS) (8 ก.พ. 2504 - 26 ก.พ. 2507), หน้า 79 - 86 และ 120 - 161.

[31] NARA, RG 490 Record of the Peace Corps, Box 50 : Country Training Case Files, compiled 1960-1987

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาใช้งบประมาณในเรื่องอาสาสมัครสันติภาพเป็นจำนวนหนึ่งในสามของงบประมาณความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ ในขณะที่งบประมาณทางทหารมีจำนวนมากกว่าหลายเท่า[32]

อาสาสมัครได้ผนึกกำลังภายใต้ “โครงการการบริหารงานในเชิงรุกเพื่อการศึกษาและชุมชนโดยส่วนรวม” เน้นการทำงานในเมืองเล็ก ๆ และหมู่บ้าน ภารกิจที่ปฏิบัติเกี่ยวกับโรงเรียนระดับประถมศึกษา ครอบครัวและชุมชนอย่างเกี่ยวเนื่อง โครงการนี้เป็นจุดบรรจบที่อาสาสมัครซึ่งทำงานด้านต่าง ๆ จะมาประสานกันได้ และเป็นการเปิดโอกาสให้อาสาสมัครทั้งโครงการเข้าไปดำเนินการอย่างพร้อมเพรียงในการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น[33]

เมื่อภารกิจในปีแรกสิ้นสุดลง ปรากฏว่ามีบุคคลถึง 154 คนอาสาและพร้อมที่จะมาปฏิบัติงานในประเทศไทยในปีที่สอง โดยการปฏิบัติงานมุ่งเน้นทางด้านการศึกษาและการสาธารณสุข และอาสาสมัครเหล่านี้จะปฏิบัติหน้าที่เฉพาะงานของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพเท่านั้น จะไม่ไปทำงานในภารกิจของหน่วยงานอื่นของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา[34] และเมื่อสิ้นสุดทศวรรษ 1960 มีอาสาสมัครสันติภาพเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในประเทศไทยมากกว่า 400 คน[35]

อาสาสมัครสันติภาพได้เข้ามาปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ในประเทศไทย เช่น การพัฒนาการเกษตร พัฒนาชุมชน พัฒนาทรัพยากรบุคคล และสอนภาษาอังกฤษ ฯลฯ โดยอาสาสมัครมีจุดมุ่งหมายสำคัญในพัฒนาคือ การช่วยประเมินความต้องการของท้องถิ่น และหาช่องทางให้คนในชุมชนแก้ปัญหาโดยไม่ต้องพึ่งใคร[36]

การเรียนรู้และทำความเข้าใจประสบการณ์และความคิดเห็นของอาสาสมัครสันติภาพในภูมิภาคที่อาสาสมัครไปปฏิบัติภารกิจอาจจะทำได้โดยหลายหนทางดังจะเห็นได้ใน บันทึกความเข้าใจของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพซึ่งเข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทยซึ่งอธิบายการทำงานพัฒนาชนบทใน 2 ปีแรกในโครงการพัฒนาชนบทซึ่งเป็นโครงการหนึ่งในหลาย ๆ โครงการโดยสรุปว่า[37]

โครงการพัฒนาชนบทในประเทศไทยได้ตั้งงบประมาณจำนวน 625,000 ดอลลาร์ต่อ 2 ปี โดยมีจุดมุ่งหมายคือ การทำงานร่วมกันกับนักพัฒนาท้องถิ่น การฝึกหัดประชาชนเพื่อยกระดับความเป็นอยู่และกิจกรรมของชุมชน การสร้างความเข้าใจระหว่างประชาชนในท้องถิ่นกับประชาชนในเมืองผู้กำหนด

---

[32] ชลิต แนวพนิช, “อาสาสมัครสันติภาพอเมริกา ผักชีโรยหน้าจักรวรรดินิยมใหม่”,**วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์** (กรกฎาคม 2511), หน้า 37 - 44.

[33] แพทริเซีย นอร์แลนด์และคณะ (บรรณาธิการ), **ความสัมพันธ์ไทย-อเมริกาตั้งแต่ พ.ศ. 2376**, หน้า 174 – 175.

[34] NARA, RG 490 Record of the Peace Corps, Box 50 : Country Training Case Files, compiled 1960-1987, “Memorandum for the Director, From Warren W. Wiggins, Associate Director Program Development and Operations”, Dec 12, 1962.”

[35] โรเบิร์ต เจ. มัสแคต, **สหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงในประเทศไทย**, หน้า 41.

[36] แพทริเซีย นอร์แลนด์และคณะ (บรรณาธิการ), **ความสัมพันธ์ไทย - อเมริกาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๖**, หน้า 174 - 175.

[37] NARA, RG 490 Record of the Peace Corps, Box 50: Country Training Case Files, compiled 1960-1987, “Memorandum for the Director, from Warren W. Wiggins, Associate Director Program Development and Operations”, Dec 12, 1962.”

ทิศทางของชนบทโดยระบบราชการ การทำงานพัฒนาภายใต้การเห็นชอบของรัฐบาล และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนไทยกับประชาชนอเมริกัน

ในการทำงาน อาสาสมัครซึ่งได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี จะเข้าไปทำงานและพักในหมู่บ้าน โดยตั้งข้อสังเกตว่า พัฒนากรชาวไทย (ข้าราชการ) ใช้วิธีการพัฒนาแบบเมือง ไม่เข้าใจชนบทอย่างแท้จริง ชาวชนบทจึงมองว่าเป็นคนนอก ล้มเหลวในการพัฒนาชนบทแบบยั่งยืน ชาวชนบทยังไม่สามารถสร้างชีวิตที่ดีขึ้นได้ด้วยตนเอง อาสาสมัครมีวิธีทำงานโดยการเข้าไปในชนบทเพื่อหาข้อมูลพื้นฐานหรือปัญหาต่าง ๆ โดยการทำงานอย่างเสมอภาค สร้างกิจกรรมที่น่าสนใจ และสร้างสัมพันธไมตรีที่ดีต่อกัน

นอกจากนี้ อาสาสมัครยังทำงานโดยได้รับการสนับสนุน ให้การฝึกฝนและให้คำแนะนำจากคณะที่ปรึกษาจากองค์การสหประชาชาติ องค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และองค์การบริหารวิเทศกิจของสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย

รายงานประจำปี (Annual Report) ของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพที่มีต่อรัฐสภาสหรัฐอเมริกา วารสารรายเดือน **Peace Corps News และ Peace Corps Volunteer** “คอลัมน์จากประเทศไทย – From Thailand” ได้ให้ภาพการทำงานของอาสาสมัครสันติภาพในประเทศไทยไว้อย่างน่าสนใจ ตัวอย่างเช่น

แจ็ค เรย์โนลด์ส (Jack Reynolds) หนึ่งในอาสาสมัครสันติภาพรุ่นแรกที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในประเทศไทยได้เล่าประสบการณ์ของเขาว่า “...การฝึกฝนที่มหาวิทยาลัยมิชิแกนแม้ว่าจะครอบคลุมและมุ่งสร้างความพร้อมในการปฏิบัติภารกิจ หากเมื่ออาสาสมัครได้มาเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นจริง สิ่งต่าง ๆ ที่พวกเขาได้พบในอีกฟากหนึ่งของโลกกลับแตกต่างออกไป...” [38]

โรเบิร์ต บี. จอห์นสัน (Robert B. Johnson) ได้เล่าถึง สภาพผู้คนและสังคมที่เขาพบเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิตรภาพของคนไทย เขาเล่าว่าชาวบ้านได้สนทนากับเขาอย่างยกย่องและสุภาพที่สุด เมื่อเขาถามชาวบ้านว่า รู้จักอาสาสมัครสันติภาพซึ่งเข้ามาทำงานในประเทศไทยหรือไม่ เธอก็ตอบว่าเขาเป็นคนของประธานาธิบดีเคนเนดี... [39]

รอย ฟูรูมิโซและอาเธอร์ เชอเวช (Roy Furumizo and Arthur Schweich) ได้เล่าประสบการณ์ในการปฏิบัติภารกิจทางการแพทย์ในถิ่นทุรกันดารบนเทือกเขาสูงทางภาคเหนือของประเทศไทยว่า ต้องเดินทางรอนแรมอย่างยากลำบากและพักในกระท่อมของชาวบ้านเพื่อไปรักษาโรคมาเลเรียในดินแดนทุรกันดารในภาคเหนือของประเทศไทย[40]

---

[38] “1st Annual Peace Corps Report”, pp. 48 - 49, **www.peacecorpsonline.org** (2 February 2010), from http://www.peacecorpsonline.org/.

[39] Robert B. Johnson, “A volunteer in Thailand”, **Peace Corps Volunteer** [December, 1962] Vol. 1 No.2 Washington DC, pp. 10 - 11, **www.peacecorpsonline.org** (2 February 2010), from http://www.peacecorpsonline.org/.

[40] Roy Furumizo and Arthur Schweich, “By Raft and Jeep to Malaria”, **Peace Corps Volunteer** [December, 1962] Vol. 1 No.2 Washington DC, p. 13, **www.peacecorpsonline.org** (2 February 2010), from http://www.peacecorpsonline.org

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าภารกิจของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพจะมีหลากหลาย เช่น การเกษตร และการพัฒนาชนบท การสาธารณสุข และการศึกษา หากแต่ในทศวรรษแรก ภารกิจส่วนใหญ่ร้อยละ 80 เป็นภารกิจทางการศึกษาและดูเหมือนว่า ประชาชนไทยโดยทั่วไปจะให้ความสนใจในการขอให้อาสาสมัครสอนภาษาอังกฤษ[41]

เจอรัลด์ โชเกรน (Gerald Shogren) เล่าประสบการณ์ของเขาว่า แม้ว่าภารกิจที่ได้รับมอบหมายคือ การสอนในห้องปฏิบัติการ แต่เนื่องจากมีครูห้องปฏิบัติการที่มีความสามารถเพียงพอแล้ว เขาจึงได้ไปช่วยภาควิชาภาษาอังกฤษ แต่ก็พบว่าการสอนไม่ได้ก่อให้เกิดสัมฤทธิผลเท่าที่ควรจะเป็น และยังเล่าว่า คนไทยเป็นกลุ่มคนที่เข้าถึงได้ง่าย เป็นกลุ่มเพื่อนที่ดีที่สุดซึ่งมีความสนใจร่วมกัน ความเป็นกันเอง และเต็มเปี่ยมไปด้วยมิตรภาพ ทั้งในเวลาทำงานและนอกเวลาทำงาน[42]

ภารกิจในการสอนภาษาอังกฤษของอาสาสมัครสันติภาพมิได้จำกัดอยู่เฉพาะโรงเรียนมัธยมเท่านั้น อลัน และ จูดิท กัสกิน (Alan and Judith Guskin) ได้กล่าวถึงภารกิจของเขาในการสอนภาษาอังกฤษ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า “...ประโยชน์ของการมาปฏิบัติงานคือการสร้างคุณูปการโดยการใช้ทักษะเพื่อสอนนิสิตชั้นนำของประเทศซึ่งต่อไปจะต้องไปประกอบอาชีพครูหรือเป็นครูของผู้ที่จะเป็นครูต่อไป นิสิตเหล่านี้เมื่อจบการศึกษาแล้วก็จะสามารถแทนที่พวกอาสาสมัครในการสอนภาษาอังกฤษ ซึ่งนับเป็นจุดมุ่งหมายประการหนึ่งของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ...” [43]

นอกจากนั้นซัมเมอร์ ชาร์ป (Summer Sharps) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงภารกิจของอาสาสมัครสันติภาพในการสอนในมหาวิทยาลัยคือ การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศในเรื่องระบบอุดมศึกษาทั้งในระดับต่างประเทศและระดับมหาวิทยาลัย[44]

จากการศึกษาตัวอย่างของประสบการณ์ของอาสาสมัครสันติภาพข้างต้นจึงทำให้เห็นได้ว่า ในการทำงานพัฒนาสร้างสรรค์พื้นที่ซึ่งอาสาสมัครลงไปปฏิบัติภารกิจ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นนั้น เมื่ออาสาสมัครได้ลงไปปฏิบัติภารกิจในพื้นที่จริง พวกเขาก็ได้ตระหนักว่า เขาได้มาอยู่ในโลกที่แตกต่างออกไป ในการปฏิบัติงานแม้ว่าพวกเขาจะได้รับการฝึกฝนเพื่อปฏิบัติหน้าที่หนึ่ง หากในการปฏิบัติจริงอาจต้องปฏิบัติอีกหน้าที่หนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ หน้าที่ครูสอนภาษาและวัฒนธรรมอเมริกา ดังนั้น

---

[41] Rebecca Parks,“Peace Corps: Twenty-Five Years in Thailand”, T-AB **[Thailand- American Business**] Nov-Dec 1986 pp. 42-44, **www.peacecorpsonline.org** (2 February 2010), from http://www.peacecorpsonline.org

[42] Gerald Shogren, “When They Ask You to Teach English”, **Peace Corps Volunteer** [December, 1962] Vol. 1 No.2 Washington D.C., p.15. **www.peacecorpsonline.org** (2 February 2010) http://www.peacecorpsonline.org

[43]Alan and Judith Guskin, “University Teachers? They also serve”, **Peace Corps Volunteer** [December, 1962] Vol. 1 No.2 Washington D.C., p.16, **www.peacecorpsonline.org (**2 February 2010), from http://www.peacecorpsonline.org

[44]Summer Sharps “Foreign Students in the U.S.”, **Peace Corps Volunteer** [December, 1962] Vol.1 No.2 Washington D.C., p. 17, **www.peacecorpsonline.org** (2 February 2010) from http://www.peacecorpsonline.org/.

คุณูปการในการปฏิบัติงานอาสาสมัครสันติภาพจึงมิใช่เพียงความพยายามสร้างความกินดีอยู่ดีแก่ประชาชนในดินแดนที่ห่างไกลความเจริญเท่านั้น หากยังเป็นการนำชาวไทยและชาวอเมริกันให้ได้มารู้จักกัน และได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นจุดมุ่งประสงค์หนึ่งของการสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ

3. ผลของการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย

3.1 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับประเทศไทยโดยอาสาสมัครสันติภาพ

การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสันติภาพนับว่ามีความสำคัญต่อการแสดงความสัมพันธ์ของสหรัฐอเมริกาบนเวทีการเมืองระหว่างประเทศและเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างสหรัฐอเมริกากับประเทศต่าง ๆ ที่อาสาสมัครเข้าไปปฏิบัติภารกิจ รวมทั้งประเทศไทยด้วยทั้งในระดับรัฐบาลกับรัฐบาลและระดับประชาชนกับประชาชน

วุฒิสมาชิกฮิวเบร์ด ฮัมฟรีย์ (Herbert Humphrey) บุคคลซึ่งได้อุปถัมภ์หน่วยอาสาสมัครสันติภาพ ได้เคยกล่าวไว้ในการประชุมระดับชาติของหน่วยสมัครสันติภาพเมื่อวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 1962 ว่าอาสาสมัครสันติภาพคือ “นักรบเสรีภาพ” (Soldiers of Peace) การจัดตั้งหน่วยขึ้นมานั้นนับว่ามีเหตุผลดีที่สุด เนื่องจากภารกิจที่ปฏิบัติในต่างประเทศมิใช่การไปทำลายล้างสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หากเป็นภารกิจในการสร้างสรรค์และก่อให้เกิดการวางรากฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

อาสาสมัครสันติภาพเป็นผู้แทนซึ่งแสดงภาพลักษณ์ในต่างประเทศของสหรัฐอเมริกามากกว่าโครงการอื่นใด เนื่องจากสามารถเป็นเครื่องแสดงลักษณะสำคัญของสหรัฐอเมริกา 4 ประการคือ (1) พลังแห่งจิตสำนึกในการที่จะเผยแพร่อุดมคติของสังคมอเมริกัน (2) ความแข็งแกร่ง ความเข้าใจและการยอมรับขั้นพื้นฐาน (3) ความเฉลียวฉลาด การเรียนรู้ประกอบกับทักษะในการปฏิบัติงาน และ (4) จิตวิญญาณในการทำงานของประชาชน[45]

ในอีก 40 ปีต่อมา หลังยุคสงครามเย็นและเป็นช่วงเวลาที่สังคมอเมริกันกำลังเผชิญหน้ากับสงครามการต่อสู้กับผู้ก่อการร้าย โจเซฟ เอส. นายอ์ จูเนียร์ (Joseph S. Nye, Jr.) นักวิชาการผู้สนับสนุนการใช้นโยบายต่างประเทศแบบอุดมคติ ได้นำเสนอแนวความคิดซึ่งแสดงให้เห็นถึง ความจำเป็นในการใช้นโยบายต่างประเทศแบบอุดมคติโดยใช้หน่วยอาสาสมัครสันติภาพเป็นเครื่องมือหลัก มีใจความสำคัญว่าชัยชนะในสงครามเย็น (ของสหรัฐอเมริกา) มีผลให้ความสำคัญของโครงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเป็นที่ตระหนักมากยิ่งขึ้น การสื่อสารเพื่อความเข้าใจอันดีทั้งจากสหรัฐอเมริกาและชาติต่าง ๆ บ่อยครั้งไม่ได้เกิดจากรัฐบาลแต่เกิดจากพลเรือน รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะต้องสนับสนุนในโครงการลักษณะนี้ จะเป็นการสมควรหรือไม่ที่จะพัฒนากระบวนการที่เอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา กระตุ้นให้นักศึกษาอเมริกันเดินทางไปศึกษาในต่างประเทศ หวลไปคิดถึงบทบาทของอาสาสมัครสันติภาพ สร้างหลักสูตรหลักในการให้การศึกษาภาษาต่างประเทศในโรงเรียนอเมริกัน สถาปนาความร่วมมือทางการทูตซึ่งจะสนับสนุน

[45] “HUMPHREY : ‘Soldiers of Peace’”, **Peace Corps NEWS** [February, 1962], pp. 4 - 5.

ให้เกิดความคล่องตัวในการให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานที่ไม่หวังผลกำไรหรือหนทางอื่น ๆ มากเท่าจะทำได้[46]

หากจะพิจารณาว่าในการเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในประเทศไทย อาสาสมัครสันติภาพได้รับประสบการณ์และมีความคิดอย่างไรกับสังคมและชาวไทยนั้น อาจดูได้จากการประชุมเพื่อสรุปการปฏิบัติงาน หลังเสร็จสิ้นภารกิจในดินแดนโพ้นทะเล อาสาสมัครสันติภาพได้เดินทางกลับสหรัฐอเมริกาและได้มีการประชุมเพื่อสรุปการปฏิบัติงาน รายงานการประชุมของอาสาสมัครสันติภาพซึ่งได้เข้ามาปฏิบัติภารกิจในประเทศไทย ซึ่งได้ประชุมร่วมกันระหว่างวันที่ 14-19 มีนาคม ค.ศ. 1965 ได้สะท้อนให้เห็นว่า[47]

ภารกิจของอาสาสมัครสันติภาพส่วนใหญ่ในประเทศไทยคือ การสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในหัวเมืองต่างจังหวัดแต่ไม่ถึงกับอยู่ในชนบทห่างไกลความเจริญ พวกเขาส่วนใหญ่เชื่อว่าภารกิจของพวกเขาได้ก่อคุณูปการแก่การพัฒนาเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม นักเรียนไทยมีโอกาสในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ และความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนไทยดีขึ้น ซึ่งภารกิจการสอนภาษาอังกฤษเป็นภารกิจที่อาสาสมัครมีความเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยมากที่สุด

ภารกิจในฐานะอาสาสมัครสันติภาพมีผลให้อาสาสมัครได้ปฏิสัมพันธ์กับประชาชนของประเทศเจ้าบ้านมากเท่าที่ต้องการ และพวกเขาพอใจเป็นอย่างมากต่อการปฏิบัติงานของเขา หากแต่ในฐานะส่วนหนึ่งของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ ความรู้สึกถึงการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอยู่ในวงจำกัดมาก (เนื่องจากแต่ละคนปฏิบัติหน้าที่เพียงลำพังในพื้นที่ที่ห่างไกลและยากที่จะติดต่อกัน) อย่างไรก็ตาม อาสาสมัครมีความเห็นว่าพวกเขายังไม่ได้ใช้ศักยภาพทั้งหมดในการปฏิบัติภารกิจและยังมีความรู้สึกต่างออกไปมากจากวันที่ลงชื่อสมัครเป็นอาสาสมัคร โดยมองว่าอาสาสมัครมีความเป็นอุดมคติน้อยลง แต่มองภาพของความเป็นจริงมากขึ้น เมื่อมองโดยภาพรวมแล้ว การปฏิบัติภารกิจสามารถบรรลุผลในระดับปานกลางเท่านั้น

หลังจากเสร็จสิ้นภารกิจอาสาสมัครต่างรู้สึกภาคภูมิและจงรักภักดีต่อสหรัฐอเมริกามากยิ่งขึ้น อาสาสมัครส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนจุดมุ่งหมายในการประกอบอาชีพในอนาคต ในขณะที่ภารกิจในฐานะอาสาสมัครสันติภาพได้ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองมาก ทำให้มีวุฒิภาวะ ความอดทน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม อาสาสมัครได้ชี้ให้เห็นว่าระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ประเด็นต่อไปนี้ไม่นับว่าเป็นปัญหาหรือถ้าเป็นปัญหาก็อยู่ในระดับต่ำ เช่น ภาพลักษณ์ของอาสาสมัคร ความสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและไทยในการปฏิบัติภารกิจ ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน การติดต่อสื่อสารกับชาวไทย สุขภาพ อาหาร เบี้ยเลี้ยง ความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น ๆ กับอาสาสมัครด้วยกัน ระยะเวลาทำงาน ฯลฯ

---

[46] Nye, Jr., **Soft Power**, pp. 142 - 143.

[47] NARA, RG 490 Record of the Peace Corps, Box 50 : Box 75-76 : Country Plan, compiled 1960-1987 “Completion of Service Conference Bangkok Thailand (March 14 - 19, 1965)”

ส่วนในด้านของประชาชนชาวไทย สำหรับคนไทยที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ในหัวเมืองต่างจังหวัดจำนวนไม่น้อย ที่ได้เป็นศิษย์ของครูฝรั่ง ไปพบหมอฝรั่งที่โรงพยาบาล หรือมีหมอฝรั่งมาแจกยาหรือรักษาในหมู่บ้าน ได้ทำงานพัฒนาชนบทร่วมกับนายช่างฝรั่ง ฯลฯ นั้น ประสบการณ์ที่ทั้งอาสาสมัครสันติภาพอเมริกันและประชาชนชาวไทยได้แลกเปลี่ยนกันย่อมเป็นเรื่องราวที่แสดงมิตรภาพ ความผูกพัน ในขณะเดียวกันก็แสดงความฉงนสนเท่ห์ และไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของผู้คนทั้งสองชาติที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ตัวอย่างในระดับประชาชนอาจเห็นได้ ดังต่อไปนี้[48]

เนื่องจากอาสาสมัครสันติภาพได้เข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย ดังนั้น ประสบการณ์ของอาสาสมัครสันติภาพกับคนไทยในแต่ละพื้นที่จึงอาจไม่แตกต่างกันนัก ในการนำเสนอในบทความนี้ ผู้เขียนขอเลือกเล่าประสบการณ์ของอาสาสมัครสันติภาพกับคนไทยในจังหวัดลพบุรีเป็นกรณีตัวอย่าง เนื่องจากประการแรกในการปฏิบัติงานอาสาสมัครสันติภาพในลพบุรีนั้นเป็นประสบการณ์โดยตรงของผู้เขียนและเพื่อนร่วมโรงเรียนและจังหวัด ประการต่อมาในช่วงทศวรรษ 1960 จนถึงการถอนทหารอเมริกันจากสงครามเวียดนามใน ค.ศ. 1973 นั้น ลพบุรีนับเป็นพื้นที่หนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์และการแสดงบทบาทของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทยในมิติที่ขัดแย้งกันคือทั้งในมิติที่แข็งกร้าวและสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

สำหรับพลเมืองชาวลพบุรีที่เติบโต มีประสบการณ์ร่วม และเฝ้ามองการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสันติภาพนั้น ต่างรำลึกอยู่ในความทรงจำว่า ในระหว่างสงครามเวียดนาม ลพบุรีก็เหมือนหัวเมืองต่างจังหวัดทั่วไปในประเทศไทยคือ มีลักษณะสังคมที่ยังเป็นสังคมแบบจารีต ผู้คนดำรงชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมข้าว ยิ่งไปกว่านั้นเนื่องจากการเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างผู้คนในประเทศต่าง ๆ ยังมีไม่มากและมีราคาแพง ดังนั้น ในเวลาปกติโอกาสที่จะได้รู้จักหรือมีความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยกับชาวต่างประเทศจึงเป็นไปได้ไม่ง่ายนัก หากเนื่องจากในเขตลพบุรีมีหน่วยทหารสำคัญ ๆ ทั้งหน่วยทหารบกและทหารอากาศ จึงเป็นเวทีที่สะท้อนให้เห็นการใช้นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาทั้งแบบสัจนิยมและแบบอุดมคติได้เป็นอย่างดี

สิ่งที่แสดงให้เห็นนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในมิติที่แข็งกร้าวเห็นได้จากการที่รัฐบาลไทยซึ่งเป็นพันธมิตรสำคัญของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ได้รับความช่วยเหลือในการพัฒนาหน่วยทหารในลพบุรีให้มีความทันสมัยและเข้มแข็ง ทั้งในด้านยุทโธปกรณ์และยุทธวิธีเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการทำสงครามเย็น รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งหน่วยงานของกองทัพสหรัฐอเมริกา ณ ใจกลางเมืองลพบุรี ทหารอเมริกันจำนวนมากจึงได้เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในภารกิจต่าง ๆ เช่น เป็นที่ปรึกษา ครูฝึก วิศวกร ฯลฯ หน่วยทหารในลพบุรีจึงเป็นหน่วยทหารที่มีความพร้อมทางกำลังรบ มีผลให้กองทหารจากลพบุรีหลายกองพันได้เดินทางไปร่วมรบ ณ สมรภูมิของสงครามเย็นทั้งในเกาหลี เวียดนาม ลาว และแนวชายแดนประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ชาวลพบุรีจึงคุ้นเคยกับทหารอเมริกันเป็นอย่างดี

---

[48] สัมภาษณ์นางเบญจมาศ เติมแก้ว นายศักดา สุขรื่น นายนิวัตร เทียมพิภพ นางกาญจนา สุขดี และนางพรทิพย์ กลิ่นผกา, 20 – 26 กรกฎาคม 2556.

สำหรับชาวลพบุรี อาจกล่าวได้ว่าในขณะที่คนรุ่นผู้ใหญ่ (ในวัยทำงานที่ทำงานร่วมทหารอเมริกันในหน้าที่ต่าง ๆ) ได้ติดต่อสัมพันธ์กับทหารอเมริกันและมีประสบการณ์ร่วมกันในมิติแห่งการต่อสู้อันเลวร้ายในสงคราม เด็ก ๆ ชายหญิงจำนวนไม่น้อยที่เติบโตในช่วงเวลานี้ ไม่ว่าจะเป็นลูกหลานทหารหาญหรือลูกหลานชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบ ๆ ค่ายทหาร ต่างตื่นตาตื่นใจเป็นอย่างมากกับภาพของทหารอเมริกันที่เดินไปมาเมืองลพบุรี ภาพของขบวนรถซึ่งลำเลียงกำลังทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ที่วิ่งไปมาให้พบเห็นบนถนนหลวง ภาพการซ้อมกระโดดร่มของทหารหน่วยรบพิเศษ หรือภาพของคนในครอบครัวหรือเพื่อนบ้านที่จากบ้านไปสู้รบในสมรภูมิอันเป็นผลจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบสัจนิยมของรัฐบาลอเมริกัน

ในเวลาเดียวกันนั้นเอง ในมิติที่สร้างสรรค์ เด็ก ๆ เหล่านี้จำนวนไม่น้อยต่างก็ได้รับผลการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกากับรัฐบาลไทยอีกมิติหนึ่ง เป็นนโยบายแบบประนีประนอม เนื่องจากได้มีโอกาสเรียนหนังสือกับ “ครูฝรั่ง” อาสาสมัครสันติภาพซึ่งได้มาปฏิบัติเป็นตัวแทนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเช่นเดียวกัน

เมื่อเวลาผ่านไป หากขอให้ผู้ที่เคยเป็นลูกศิษย์ฟื้นความทรงจำและประเมินว่าตนได้รับคุณูปการอันใดในการได้รับการศึกษาจาก“ครูฝรั่ง”แล้ว ลูกศิษย์หลายคนต่างจดจำวิธีการสอนที่พยายามทำให้ห้องเรียนที่ไม่มีลักษณะเคร่งเครียดเอาจริงเอาจังอยู่ในระเบียบแบบที่ครูไทยสอน อย่างไรก็ตาม แม้การเรียนภาษาอังกฤษกับครูฝรั่งอาจจะไม่ได้ก้าวหน้ามากกว่าเพื่อนห้องอื่นเรื่องไวยากรณ์ หรือการอ่านเอาเรื่องมากนัก แต่ลูกศิษย์ต่างเห็นพ้องกันว่า พวกตนสามารถฟังภาษาอังกฤษจากสำเนียงเจ้าของภาษาได้มากกว่าเพื่อนห้องอื่น ๆ และความสามารถนั้นเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความนิยมชมชอบในภาษาอังกฤษและนำไปสู่ “การไม่กลัวภาษาอังกฤษ” และตั้งใจที่จะศึกษาวิทยาการต่าง ๆ ในระดับที่สูงขึ้นต่อไปที่ต้องอาศัยความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือในการเข้าถึง

สิ่งที่สำคัญคือ สิ่งที่ได้เรียนรู้และความประทับใจในการศึกษากับ “ครูฝรั่ง” ยังคงติดตัวมาจนกระทั่งอีก 30 - 40 ปีต่อมา เนื่องจาก ในระหว่างการเรียนการสอนนั้น ทั้งครูและลูกศิษย์ได้เรียนรู้ในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันด้วย “ครูฝรั่ง” เป็นตัวแทนผู้คนที่มีความเจริญของโลกวัตถุนิยมจากอีกฟากหนึ่งของโลก ในขณะที่นักเรียนยังคงอยู่ในสังคมจารีตที่คุ้นเคยกับการดำรงชีพที่ผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ ดังนั้น ในการเรียนการสอน นอกจากจะเรียนรู้เรื่องวิชาการแล้ว “ครูฝรั่ง” ก็ยังเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับสังคมอเมริกันให้นักเรียนฟัง และอาจถามนักเรียนในสิ่งที่ตนไม่เข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนไทย ส่วนนักเรียนก็จะถามครูเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศของครูซึ่งตนได้เรียนรู้มาจากการอ่านหนังสือหรือชมภาพยนตร์บ้าง การสนทนานั้นแม้ว่าจะรู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้าง หากก็ได้ทำให้ทั้งสองฝ่ายได้มีโอกาสเรียนรู้ในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ การได้รู้จักกัน เข้าใจกัน ทำให้เกิดความนิยมและมิตรภาพ “ครูฝรั่ง” จึงอยู่ในความทรงจำของลูกศิษย์ชาวไทยเสมอมา

ครั้นถึงช่วงต่อระหว่างทศวรรษ 1960 – 1970 เมื่อสงครามเวียดนามทวีความรุนแรง เกิดการเรียกร้องให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาถอนทหารจากเวียดนาม จนกลายเป็นการเดินขบวนประท้วงลุกลามใหญ่โตทั้งภายในสหรัฐอเมริกาเองและประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยนั้น แม้ว่าเหตุการณ์

ดังกล่าวจะทำให้ภาพ “อเมริกันที่น่าชัง” เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวโลก แต่สำหรับลูกศิษย์ชาวลพบุรีของ “ครูแอนน์” และ “ครูแอนโทนี” (จำนามสกุลครูทั้ง 2 ท่านไม่ได้) ฯลฯ ภาพของ “ครูฝรั่ง” ก็ยังคงเป็นภาพแห่งรอยยิ้มและความรู้สึกที่ดีต่อกัน

นอกจากตัวอย่างเรื่องราวและการประเมินผลของการทำงานของ “ครูฝรั่ง” และ “นักพัฒนาฝรั่ง”ของบุคคลที่ได้ติดต่อกับอาสาสมัครสันติภาพในระดับประชาชนกับประชาชนดังที่กล่าวมาแล้ว การปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสันติภาพในประเทศไทยยังได้รับการนำเสนอและประเมินจากหน่วยงานของรัฐบาลด้วย

เมื่ออาสาสมัครสันติภาพได้ปฏิบัติภารกิจในประเทศไทยซึ่งมีลักษณะสังคมดังกล่าวได้ในระยะเวลาหนึ่ง รัฐบาลไทยได้มอบหมายให้กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้ทำการประเมินผลการทำงานของอาสาสมัครสันติภาพ ในการประเมินการทำงานพัฒนาของอาสาสมัครสันติภาพในนิคมสร้างตนเองทั่วประเทศ รายงานการประเมินดังกล่าวอาจสะท้อนให้เห็นภาพการปฏิบัติภารกิจ ปัญหา ข้อขัดข้อง และข้อเสนอแนะโดยรวมของอาสาสมัครในหน่วยงานอื่น ๆ ได้ระดับหนึ่ง[49] โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ แม้ว่าภารกิจต่าง ๆ ที่ได้ปฏิบัตินั้นอาจยังไม่บรรลุเป้าหมายในระดับรูปธรรมหรือวัตถุที่วัดได้เป็นตัวเลขได้เท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม หากได้พิจารณาการประเมินระดับผู้คนที่ได้ติดต่อสัมพันธ์กับอาสาสมัครทั้งในระดับประชาชน (เช่น ชาวลพบุรี) ระดับหน่วยงานของรัฐบาลไทย รวมถึงการประเมินของอาสาสมัครสันติภาพในการประชุมสรุปผลการปฏิบัติงาน จะเห็นได้ว่า คุณูปการจากการทำงานของอาสาสมัครสันติภาพน่าจะได้รับในระดับนามธรรมหรือการสร้างสัมพันธไมตรีที่ดีต่อกันมากกว่าการสร้างรูปธรรมหรือถาวรวัตถุอันอาจประเมินได้เป็นตัวเลข แต่สิ่งสำคัญที่ผู้คนทั้ง 2 ประเทศได้รับคือ การที่ประชาชนชาวไทยและชาวอเมริกาได้มีโอกาสรู้จักกันและมีความเข้าใจอันดีต่อกัน แม้ว่าผู้คนเหล่านี้จะเป็นผู้ที่มีวิถีการดำรงชีวิต การให้คุณค่าแก่สังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและอุดมคติแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

ผลสำเร็จในการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบอุดมคตินี้เอง ที่ทำให้ภาพลักษณ์ “อเมริกันที่น่าชัง” มิใช่ภาพลักษณ์ด้านเดียวของชาวอเมริกัน อีกทั้งประสบการณ์ในการปฏิบัติภารกิจของหนุ่มสาวอาสาสมัครผู้เปี่ยมด้วยอุดมการณ์เหล่านี้ยังได้ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของผู้คนชาวโลก แม้ว่าแต่ละวัฒนธรรมจะมีเอกลักษณ์และแตกต่างกัน แต่ก็สามารถเป็นมิตรที่ดีต่อกันได้ ประสบการณ์ของอาสาสมัครสันติภาพจึงเปรียบเสมือนสะพานเชื่อมวัฒนธรรมอเมริกันกับวัฒนธรรมของชาวโลกซึ่งจะได้อภิปรายเป็นลำดับต่อไป

---

[49] หนังสือกรมประชาสงเคราะห์ที่ มท. 0703/6964 ลง 4 มีนาคม 2507 เรื่อง ขอให้ดำเนินการประเมิน ผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสันติภาพอเมริกา สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารกระทรวงมหาดไทย (1) มท 3.5.9/662 เรื่อง อาสาสมัครสันติภาพ, หน้า 131 - 134.

3.2 สะพานเชื่อมวัฒนธรรม

เมื่ออาสาสมัครสันติภาพได้เดินทางไปปฏิบัติภารกิจในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยนั้น พวกเขาได้บันทึกประสบการณ์ในการเข้าไปอยู่ในดินแดนโพ้นทะเลไว้ในหลายรูปแบบ เช่น รายงานการปฏิบัติงานในพื้นที่ต่อหน่วยงานต้นสังกัด บทความในหนังสือพิมพ์ งานเขียนประเภท สารคดี เรื่องสั้น หรือ นวนิยาย ฯลฯ สิ่งพิมพ์ในรูปแบบต่าง ๆ นี้ได้ให้ภาพของการทำงานในสังคมต่างวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ประสบการณ์ของเหล่าอาสาสมัครสันติภาพได้รับความสนใจในฐานะผู้ที่สามารถเป็นเสมือนสะพานเชื่อมวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องสัมพันธไมตรีระหว่างชาวอเมริกันและชาวไทย แจ๊ค เรย์โนลด์ส ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับคนไทยและสังคมไทยว่า ประเทศไทยเป็นดินแดนที่เขาคาดไม่ถึง นับตั้งแต่วันแรกที่ได้รู้จักกัน ผู้คนล้วนมีน้ำใจโอบอ้อมอารี ไม่ว่าที่ใดที่ได้ไป อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้คนจำนวนไม่น้อย (รวมทั้งในกรุงเทพฯ) ที่ไม่รู้ว่าอาสาสมัครสันติภาพคือใครและมีภารกิจอย่างไร เหล่าอาสาสมัครเองก็มักจะฉงนสนเท่ห์ในสิ่งต่าง ๆ รอบตัว[50]

เรื่องความแตกต่างระหว่างผู้คนทั้ง 2 ประเทศ โรเบิร์ต บี. จอห์นสัน อาสาสมัครอีกคนหนึ่ง ได้เล่าว่า ไม่ว่าที่ใดที่เขาเดินทางไปถึงมักจะได้รับการต้อนรับอย่างดีเสมอ คนไทยกระตือรือร้นที่จะเรียนและพูดภาษาอังกฤษ แต่สังคมไทยได้จัด “ฝรั่ง” ไว้ในสถานะคนนอกสังคมและเป็นคนชั้นสูงในสังคม การแลกเปลี่ยนความคิดกันในเรื่องความแตกต่างระหว่างทั้งสองวัฒนธรรมทำให้พบความแตกต่างในหลายประเด็นต่าง[51]

เรื่องความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติและความเอื้ออาทรของคนไทย รอย ฟูรูมิโซและอาเธอร์ เชอเวชเล่าว่า ภายหลังเสร็จสิ้นภารกิจทางการแพทย์ในหมู่บ้านทุรกันดาร ผู้ใหญ่บ้านได้ประกอบพิธีกรรมอำนวยพรแก่พวกเขาโดยการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้เกียรติแก่อาสาสมัครและเดินทางโดยสวัสดิภาพปราศจากอุปสรรค[52]

เรื่องปฏิสัมพันธ์กับผู้คนต่างวัฒนธรรมย่อมก่อให้เกิดปัญหาเกิดขึ้นได้เนื่องจากการนิยามในเรื่องต่าง ๆ ที่อาจแตกต่างกัน ในการประชุมเพื่อสรุปการปฏิบัติงานระหว่างวันที่ 14-19 มีนาคม ค.ศ. 1965 การประเมินของอาสาสมัครอาจสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่เป็นปัญหาข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural Problems) ที่น่าสนใจยิ่ง ในที่นี้ขอยกปัญหาคำว่า “เพื่อน - Friend”[53] อาสาสมัครบันทึกไว้ว่าสำหรับคน

---

[50] “1st Annual Peace Corps Report”, pp.48-49. **peacecorpsonline.org** [2 February 2010], from http://www.peacecorpsonline.org/

[51] Robert B. Johnson, “A volunteer in Thailand”, **Peace Corps Volunteer** [December, 1962] Vol. 1 No.2 Washington DC, pp.10-11, from **www.peacecorpsonline.org** (2 February 2010), from http://www.peacecorpsonline.org

[52] Roy Furumizo and Arthur Schweich, “By Raft and Jeep to Malaria” **Peace Corps Volunteer** [December, 1962] Vol. 1 No.2 Washington DC, p.13. **www.peacecorpsonline.org** (2 February 2010), from http://www.peacecorpsonline.org

[53]NARA RG 490 Record of the Peace Corps, Box 75-76: Country Plan compiled, 1960-1987“Completion of Service Conference Bangkok Thailand (March 14-19, 1965).

ไทย เพื่อนคือผู้ที่มีรสนิยมและลักษณะต่าง ๆ ที่มองดูเหมือนคล้าย กัน เป็นบุคคลที่ไม่ควรวิพากษ์วิจารณ์ กลุ่มเพื่อนคนไทยไม่ชอบถกปัญหาที่ร้ายแรง เพราะจะก่อให้เกิดความไม่สบายใจขึ้นได้ คนไทยจะตีความคำว่า “สุขสงบในสังคม” ตามแนวทางพุทธศาสนาซึ่งหมายถึง “การปล่อยวางไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว” นอกจากนั้น ดูเหมือนว่า คนไทยส่วนใหญ่จะกระตือรือร้นที่จะติดต่อสัมพันธ์กับอาสาสมัครสันติภาพซึ่งนับเป็นสิ่งที่ดีในการทำงานร่วมกัน[54]

เรื่องการเรียนรู้ที่แท้จริงจากการที่อาสาสมัครมาปฏิบัติงานในดินแดนที่มีการแตกต่างกันทางวัฒนธรรม บัด ไวส์บาร์ท (Bud Weisbart) ได้เล่าถึงสิ่งที่เขาได้เรียนรู้และได้รับในการปฏิบัติงานอาสาสมัครในประเทศไทยว่า สิ่งที่เขาได้เรียนรู้ต่าง ๆ เกิดจากการที่เขาได้มาทำงานและใช้ชีวิตกับเพื่อนและผู้คนที่เขารู้จัก คุณค่าที่โดดเด่นที่ได้มาอยู่ในเมืองไทยคือ ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ประสบการณ์ที่ไม่สามารถอ่านจากหนังสือเล่มใดหรือฟังได้จากคำบอกเล่าของผู้ใด

ไวส์บาร์ทคิดว่าสิ่งที่เขาได้รับมากที่สุดคือ การเข้าใจในตัวตนของตัวเขาเอง ชีวิตของเขาได้เปลี่ยนแปลงจนคาดไม่ถึง เนื่องจากเขาได้รู้จัก เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของสังคมในอีกซีกหนึ่งของโลกที่แตกต่างจากวัฒนธรรมในสังคมอเมริกันอย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตามแม้ว่าเขาจะไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของสังคมนั้นเลย แต่เขาก็จะไม่เปรียบเทียบว่าสังคมใดดีหรือไม่ดีกว่ากัน

นอกจากนั้น เขาก็ไม่สามารถสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เนื่องมาจากการได้มาอยู่ที่เมืองไทยหรือจากการที่เขามีอายุมากขึ้น แต่สิ่งที่เขาแน่ใจก็คือโลกทัศน์ที่ได้รับการเปิดให้กว้างขึ้นแล้ว เขาได้พบกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งเขายอมรับและได้รับการยอมรับ การมองชีวิตของเขาเปลี่ยนไปจากเดิม เขาได้เรียนรู้วิธีการนำเสนอและการมองสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับความรัก ชีวิต ศาสนา ฯลฯ ในรูปแบบใหม่ซึ่งเขาไม่มีวันพบเห็นสิ่งเหล่านี้ในดินแดนสหรัฐอเมริกา

สำหรับเพื่อนชาวไทย ไวส์บาร์ทคิดว่าคนไทยก็ได้เรียนรู้เช่นเดียวกัน คนไทยได้รู้จักชาวอเมริกันคนหนึ่งที่มีความเป็นปัจเจกบุคคล แตกต่างจากที่ได้รู้จักจากภาพชาวอเมริกันที่ถูกสร้างขึ้นโดยทั่วไป แม้ว่าจะถูกหล่อหลอมมาจากวัฒนธรรมอเมริกันเหมือนกัน

ไวส์บาร์ทสรุปภารกิจของเขาโดยให้ความหมายที่คล้ายคลึงกับคำจารึกบนหลุมศพของเหล่าทหารพันธมิตรซึ่งเสียชีวิตในการสร้างทางรถไฟสายมรณะซึ่งอยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี (จังหวัดที่เขาทำงาน) ที่ว่า “ภายในโมเสค (ศิลปะการต่อภาพลวดลายกระจก) แห่งชัยชนะ สิ่งอันสูงค่านี้ได้รับการประดิษฐานอยู่ (... Into the mosaic of victory this precious piece was placed...)” สำหรับเขา ภารกิจของเหล่าอาสาสมัครสันติภาพคือ การสร้างสรรค์โมเสคแห่งความเข้าใจอันดีที่มีต่อกัน อันจะนำไปสู่โมเสคแห่งสันติ

[54] NARA RG 490 Record of the Peace Corps, Box 75-76: Country Plan compiled, 1960-1987“Completion of Service Conference Bangkok Thailand (March 14-19, 1965).

สุขในโลกทั้งมวล (...the mosaic of mutual understanding, and that understanding in turn will occupy a place in a mosaic of a peaceful world...)[55]

เป็นที่ชื่นชมว่า ประสบการณ์ของอาสาสมัครสันติภาพเหล่านี้ได้รับการบันทึกในผลงานรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น รายงานการปฏิบัติงานในพื้นที่ซึ่งต้องส่งเป็นประจำต่อหน่วย บทความในหนังสือพิมพ์ หรืองานเขียนประเภทสารคดี เรื่องสั้น หรือ นวนิยาย ประสบการณ์ในรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ ต่อมาสถาบันพอล ดี. คอฟเวอร์แดล เวิลด์ไวส์ (Paul D. Coverdell World Wise School) ซึ่งเป็นสถาบันฝึกอบรมอาสาสมัครสันติภาพก่อนเดินทางไปปฏิบัติงานในต่างประเทศได้ศึกษา และนำประสบการณ์ในการทำงานในต่างประเทศของเหล่าอาสาสมัครสันติภาพ (ดังที่ได้ยกตัวอย่างประสบการณ์ในประเทศไทย) ไปใช้ในการฝึกอบรม พร้อมกับการสร้างคู่มือการเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมทั้งสังคมอเมริกาเอง และสังคมอื่นซึ่งมีวัฒนธรรมที่แต่งต่างกัน

ประสบการณ์ของอาสาสมัครสันติภาพดังกล่าวก่อให้เกิดหนังสือชุด “สะพานเชื่อมวัฒนธรรม **(Building Bridges)** อันประกอบด้วยหนังสือคือ

1. **Voice from the fields: Looking at Ourselves and Others**
2. **Culture Matters: the Peace Corps – Cross Cultural Workbook**
3. **Insights from the Field: Understanding Geography, Culture, and Service**[56]

หนังสือชุดนี้ได้กลายเป็นแบบเรียน **Building Bridges: A Peace Corps Classroom Guide to Cross - Cultural Understanding** ของนักเรียนอเมริกาในระดับมัธยมศึกษาด้วย

การพิจารณารายละเอียดของหนังสือเหล่านี้เป็นสิ่งที่น่าสนใจเนื่องจาก ประการแรกจะทำให้เราสามารถเข้าใจ ความคิดเห็นและประสบการณ์ทางด้านวัฒนธรรมของอาสาสมัครสันติภาพซึ่งเป็นเนื้อหาและข้อมูลในหนังสือชุดสำคัญนี้ ประการต่อมาจะทำให้เราได้เห็นถึงความพยายามสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมของผู้คนที่มีวิถีที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้วงเวลาที่การเดินทางไปมาระหว่างประเทศยังเป็นเรื่องที่ยากลำบากและมีราคาแพง จนกระทั่งบุคคลธรรมดาไม่สามารถเดินทางออกนอกประเทศของตนได้ง่ายนั้น ประสบการณ์ของอาสาสมัครสันติภาพดังที่ปรากฏในหนังสือชุดนี้จึงเป็นเรื่องราวที่อยู่ในความสนใจของผู้คนจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสเดินทางออกนอกประเทศดังกล่าว และประการสุดท้ายประสบการณ์เหล่านี้ย่อมจะเป็นตัวอย่างในการศึกษาวิชาวัฒนธรรมศึกษา และ อาณาบริเวณศึกษาพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี

หนังสือชุด “สะพานเชื่อมวัฒนธรรม” นับเป็นหนังสือชุดที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากชี้ให้เห็นถึงการพยายามทำความเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่างกันโดยการศึกษาจากประสบการณ์ของอาสาสมัครสันติภาพ ซึ่งนอกจากเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธไมตรีระหว่างชาวอเมริกาและชาวโลกแล้ว ยังอาจใช้เป็น

---

[55] “3rd Annual Peace Corps Report”, pp. 33 - 34 peacecorps.gov (2 February 2010) http://www.peacecorpsonline.org/

[56]ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดาวน์โหลดได้จาก http://www.peacecorps.gov/

แนวความคิดหรือวิธีการให้ผู้คนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันได้มีโอกาสเรียนรู้เข้าใจกันโดยการทำงานร่วมกันอีกด้วย

3.3 พินิจการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสันติภาพว่าแท้จริงแล้วเป็นความเอื้ออารีหรือเป็นเพียงภาพลวงตา

ในการศึกษาเรื่องราวของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพอเมริกานั้น มีข้อสังเกตหนึ่งที่ต้องพิจารณาด้วย ในการทำงานของอาสาสมัครแต่ละคนนั้น อาจมีลักษณะประกอบกันทั้งทางบวกและทางลบคือ ในทางบวกคนหนุ่มคนสาวเหล่านี้ได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้ที่มีอุดมการณ์อุทิศตนเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ และความต้องการเผยแพร่สถาบันเสรีประชาธิปไตย หากในทางลบ ในยุคแห่งการแสวงหาของหนุ่มสาวทั่วโลกเช่นเวลานั้น หนุ่มสาวเหล่านี้ก็อาจมีจุดมุ่งหมายส่วนตัว เช่น การเดินทางศึกษา ผจญภัย การหนีการเกณฑ์ทหาร ฯลฯ ในขณะที่การปฏิบัติงานในระยะเวลาสั้น ๆ ของพวกเขาไม่สามารถพัฒนาสังคมได้อย่างแท้จริง และยังอาจถูกกล่าวหาว่าเป็นสายลับของรัฐบาลอเมริกาในการทำสงครามเย็น จนกระทั่งอาจมีการตั้งคำถามว่าอาสาสมัครสันติภาพคือสัญลักษณ์แห่งความเอื้ออารี: ฤาภาพลวง? การศึกษาแนวความคิดของทั้งของฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลสหรัฐอเมริกา และฝ่ายอาสาสมัครสันติภาพ อาจตอบคำถามนี้และสะท้อนให้เห็นผลของการปฏิบัติภารกิจของอาสาสมัครซึ่งมีผลต่อบุคคลที่เป็นอาสาสมัครเองได้

หนังสือพิมพ์ **โซเวียตเดลีนิวส์ (Soviet Daily News)** ตีพิมพ์ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1962 กล่าวไว้อย่างน่าสนใจโดยสรุปว่า บทความในสิ่งพิมพ์ของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ให้ภาพของอาสาสมัครสันติภาพว่าเป็นผู้ที่บริสุทธิ์ไร้เดียงสาอย่างแท้จริง หากวัตถุประสงค์อย่างแท้จริงไม่เคยมีการกล่าวถึงหรือแสดงออกมา ในแอฟริกาอาสาสมัครสันติภาพคือเครื่องมือของลัทธิอาณานิคมใหม่ (Neo-Colonialism) ซึ่งกำลังค้นหารูปแบบและวิธีการในการจัดการให้ประเทศแอฟริกาซึ่งเกิดใหม่ต้องกลับกลายเป็นทาสของสหรัฐอเมริกา[57]

จากโบลิเวีย **เดอะ คอมมิวนิสต์ เอล พูเอโบล** (**The Communist EL Pueblo**) เดือนเมษายน ค.ศ. 1963 รายงานว่าอาสาสมัครสันติภาพเปรียบเสมือน “บุตรในครรภ์ของลัทธิอาณานิคมใหม่ซึ่งเป็นกับดักที่กระจายออกไปในประเทศต่าง ๆ ในลาตินอเมริกา เอเชีย และแอฟริกา” จุดมุ่งหมายของอาสาสมัครสันติภาพคือความต้องการที่จะต่อต้านแนวความคิดหัวก้าวหน้าของขบวนการปลดปล่อยประเทศด้วยเจตนาที่จะแทรกซึมและสร้างอิทธิพลของพวกอเมริกาเหนือ (สหรัฐอเมริกา) ในทวีปอเมริกาใต้ อาสาสมัครสันติภาพได้รับการกล่าวหาว่าอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาขององค์การสืบราชการลับสหรัฐอเมริกา (ซีไอเอ) ดังนั้นจึงเป็นเครื่องมือและกลไกของสายลับอเมริกาเหนือ[58]

ในเอเชีย **สามิคเชวา (Samikshva)** หนังสือพิมพ์ข่าวรายสัปดาห์ของเนปาลรายงานว่าวัตถุประสงค์หลักของอาสาสมัครสันติภาพคือการปฏิบัติงานที่นอกเหนือจากวิธีการทางการทูตในประเทศ

---

[57]“2nd Annual Peace Corps Report”, p. 57, **peacecorps.gov** (2 February 2010), from http://www.peacecorpsonline.org/

[58] Ibid.

ต่าง ๆ เพื่อเข้าไปติดต่อสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดภายหลังที่รูปแบบเจ้าจักรวรรดินิยมถูกยกเลิกไป เพื่อที่จะแทรกซึมเข้าไปหยุดยั้งขบวนการหัวก้าวหน้าในประเทศเหล่านี้ และสนับสนุนให้ลงโทษกิจกรรมของฝ่ายต่อต้านสังคม[59]

แม้แต่ประธานาธิบดีนิกิต้า กรุชชอฟ (Nikita Khrushchev) แห่งสหภาพโซเวียตยังได้กล่าวถึงอาสาสมัครสันติภาพไว้ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1962 ในสุนทรพจน์ ณ กรุงมอสโคว์ว่า รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ก่อตั้งหน่วยอาสาสมัครสันติภาพซึ่งเป็นกองกำลังนักรบประกอบด้วยวิศวกร แพทย์ ครู และนักศึกษา พวกจักรวรรดินิยมเข้าใจดีว่าในเวลานี้ไม่สามารถปกครองประชาชนได้ด้วยภายใต้อาณัติแห่งพระคัมภีร์ไบเบิ้ลและกำลังทหาร เพื่อรักษาอิทธิพลของตนเองให้ดำรงต่อไป พวกจักรวรรดิ์นิยมจึงได้ใช้เครื่องมือแบบใหม่ในอดีตอาณานิคมของตนอันได้แก่ การให้ความช่วยเหลือเพื่อการปลูกฝังอุดมการณ์แก่ประชาชน การใช้วิธีการทางเศรษฐกิจเพื่อการปลดปล่อยทาส แต่วิธีการเหล่านี้ไม่สามารถปกปิดความผิดของตนเองได้ เนื่องจากเป็นที่ยอมรับว่าอาสาสมัครสันติภาพหรือพันธมิตรเพื่อความก้าวหน้านั้นแท้จริงแล้วคืออาวุธร้ายแรงชนิดหนึ่งของลัทธิจักรวรรดินิยม[60]

สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน ดีซี ได้รายงานมายังรัฐบาลไทยว่า ภายในสหรัฐอเมริกาหนังสือพิมพ์ “นิวยอร์คไทมส์” ฉบับวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ 1961[61] ได้ตีพิมพ์บทความซึ่งวิจารณ์แผนการของประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดีสรุปได้ว่า

> “...วิธีการเท่าที่ทำอยู่ดังนี้ ไม่ได้ผลในการต่อต้านสงครามเย็นของโซเวียต ปัญหาจึงมีว่า ถ้าจะทำกันให้ได้ผลจริงๆ ควรให้อำนาจประธานาธิบดีในสถานะสงครามเย็นเช่นนี้ ออกกฎหมายเรียกเกณฑ์พลเรือน จัดผู้เชี่ยวชาญในสาขางานนั้น ๆ จริง ๆ ออกไปปฏิบัติงานระยะสั้นในต่างประเทศแทนที่จะเรียกเด็กหนุ่ม ๆ ที่ยังขาดความชัดเจนไปทำงานโดยวิธีอาสาสมัคร...”
>
> นอกจากนั้นสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้วิจารณ์เพิ่มเติมจากบทความดังกล่าวว่า
>
> “...ฝ่ายเราได้ประโยชน์ทางจิตใจให้มาก ส่วนผลงานแท้ ๆ ทางวัตถุนั้น ฝ่ายเราก็คิดอยู่แล้วว่าคงจะไม่ได้มากมายอะไรนัก...”[62]

ชลิต แนวพนิช ได้วิพากษ์วิจารณ์สาเหตุที่คนหนุ่มสาวชาวอเมริกันอาสามาเป็นอาสาสมัครสันติภาพคือ

> “...ความต้องการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้คนในประเทศกำลังพัฒนา ความภูมิใจในภาพลักษณ์ของประเทศ การแสวงหาประสบการณ์ในดินแดนโพ้นทะเล ความไม่ต้องการเป็นทหาร รัฐบาล

---

[59] “2nd Annual Peace Corps Report”, p. 58, **peacecorps.gov** (2 February 2010) , from http://www.peacecorpsonline.org/

[60] Ibid.

[61] หนังสือสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ มท.3195/2504 ลงวันที่ 20 มีนาคม 2504 เรื่อง วิจารณ์แผนการของประธานาธิบดีเคนเนดีในการส่งเยาวชนอเมริกาออกมาปฏิบัติงานตามประเทศต่าง ๆ ใน สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารกระทรวงมหาดไทย (1) มท 3.1.4.11/163 เรื่อง อาสาสมัครสันติภาพ, หน้า 243 - 246.

[62] เรื่องเดียวกัน

อเมริกาได้ส่งคนไปเรียนรู้สภาพของประเทศที่อาสาสมัครเข้าไปทำงาน อาสาสมัครต้องเขียนรายงานส่งสำนักงานใหญ่ประจำประเทศนั้น ๆ...” [63]

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการตั้งข้อสังเกตในทางลบและวิพากษ์วิจารณ์หน่วยอาสาสมัครสันติภาพดังที่ได้ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้นก็ตาม หากก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ประสบการณ์การทำงานในดินแดนโพ้นทะเลของอาสาสมัครสันติภาพได้มีผลกระทบที่สำคัญในการเป็นแรงบันดาลใจแก่คนจำนวนมากในการทำงานพัฒนาดินแดนที่ล้าหลังและการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องราวและวัฒนธรรมของดินแดนที่อยู่ห่างไกลคนละฟากโลกเพื่อสร้างสัมพันธไมตรีในหมู่ประชาชาติ เป็นที่น่าสนใจว่า**รายงานประจำปีของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ (Annual Peace Corps Report)**[64] ซึ่งเป็นรายงานที่สำนักงานอาสาสมัครสันติภาพต้องรายงานต่อรัฐสภาสหรัฐอเมริกาได้ชี้เห็นอย่างชัดเจนถึง ผลของการเดินทางไปทำงานในต่างประเทศต่ออดีตอาสาสมัครที่สำคัญคือ การที่อาสาสมัครจำนวนมากได้กลายเป็นผู้ที่มีอุดมคติในการทำงานเพื่อการพัฒนาในประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ ไม่ว่าจะทำงานในหน่วยงานลักษณะใด เช่น กระทรวงการต่างประเทศ หน่วยงานชำนัญพิเศษขององค์การสหประชาชาติ องค์การพัฒนาเอกชน และแม้กระทั่งในเขตยากจนและล้าหลังภายในประเทศสหรัฐอเมริกาเอง

เป็นที่น่าสังเกตว่า สำหรับอาสาสมัครสันติภาพผู้เข้าปฏิบัติภารกิจในประเทศไทยในระหว่างทศวรรษ 1960 นั้น หลังเสร็จสิ้นภารกิจในประเทศไทย อดีตอาสาสมัครสันติภาพหลายคนก็ได้พบจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิต หลายคนได้กลับมาทำงานในประเทศไทยและอุทิศชีวิตเพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น จอห์น เอ็น. วิลเลียมส์ (John N. Williams) ผู้อำนวยการหน่วยอาสาสมัครสันติภาพประเทศไทย ค.ศ. 2006 – 2009 อาจถือเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของการปฏิบัติภารกิจที่ของอาสาสมัครสันติภาพในการทำงานพัฒนาในประเทศไทยในระหว่างทศวรรษ 1960 เมื่อสิ้นสุดภารกิจในประเทศไทย จอห์น เอ็น. วิลเลียมส์ได้ประเมินด้วยตนเองโดยสรุปว่า การทำงานของเขาไม่สามารถนำการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านกายภาพ อุดมคติ แก่พื้นที่และผู้คนที่เขาทำงานด้วยมากนัก[65]

ต่อมาใน ค.ศ. 2006-2009 เมื่อเขากลับมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการหน่วยอาสาสมัครสันติภาพประจำประเทศไทยและได้มีโอกาสกลับไปยังหมู่บ้านและพบปะผู้คนที่เขาเคยมาทำงานร่วมกันเมื่อ เกือบ 4 ทศวรรษที่แล้ว เขากลับตระหนักว่าผลสำเร็จที่แท้จริงของการทำงานของเขา คือการสร้างจุดเริ่มต้นแห่งการพัฒนา ซึ่งแม้ว่าไม่อาจมองเห็นผลได้ในระยะเวลาอันสั้น แต่เปรียบประดุจการหว่านเมล็ดพืชแห่งการพัฒนาให้ผลิดอกผล แตกกิ่งก้านสาขาในเวลาต่อมา เขาได้ส่งสารถึงอาสาสมัครสันติภาพในอีกสี่ทศวรรษต่อมาเนื่องในโอกาส 45 ปีหน่วยอาสาสมัครสันติภาพประจำประเทศไทย (ค.ศ. 2007) เพื่อเป็นการย้ำให้เห็นถึงอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อการพัฒนาดังกล่าว

---

[63] ชลิต แนวพนิช, “อาสาสมัครสันติภาพอเมริกา ผักชีโรยหน้าจักรวรรดินิยมใหม่”,**วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์** (กรกฎาคม 2511), หน้า 37 - 44.

[64] “2nd Annual Peace Corps Report”, p. 102, **peacecorps.gov** (2 February 2010), from http://www.peacecorpsonline.org/

[65] “Peace corps”, **Bangkok.usembassy.gov** [10 December 2007], from http://usembassy.gov./embassy/usgmain/ peace –corps- Thailand.html

เหมือนกับที่วุฒิสมาชิกฮิวเบร์ด ฮัมฟรีย์ ได้กล่าวไว้ว่าอาสาสมัครสันติภาพคือ นักรบเสรีภาพ แจ็คเลย์โนลด์สอาจเป็นผู้แทนในการสรุปผลการปฏิบัติภารกิจของอาสาสมัครสันติภาพในประเทศไทยได้ว่า

> "...พวกเราได้รับการฝึกหัดอย่างเข้มข้นเพื่อมาปฏิบัติหน้าที่อาสาสมัครสันติภาพ และเราก็ตื่นเต้นที่จะได้ทำงาน พวกเราต้องการให้ประชาชนชาวไทยทราบว่าพวกเรามีความจริงใจที่จะทำงานเพื่อพัฒนาประเทศไทย พวกเราหวังว่าประเทศไทยจะร้องขอกลุ่มอาสาสมัครกลุ่มต่อไปให้มาทำงานในประเทศที่สวยงามและน่าสนใจแห่งนี้อีก พวกเรารู้สึกยินดีเป็นอย่างมากที่ประเทศไทยได้ร้องขอให้พวกเราได้มาปฏิบัติหน้าที่ในประเทศไทย..."[66]

ความพยายามปฏิบัติภารกิจของอาสาสมัครสันติภาพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคมไทยให้ดีขึ้นนั้นจึงเปรียบเสมือน การสร้างสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ สิ่งสำคัญซึ่งผู้คนทั้ง 2 ประเทศได้รับไม่ใช่ถาวรวัตถุหรือสิ่งที่สามารถวัดได้เป็นตัวเลข แต่คือการที่ประชาชนชาวไทยและชาวอเมริกันได้มีโอกาสรู้จักกันและมีความเข้าใจที่ดีต่อกัน แม้ว่าผู้คนเหล่านี้จะเป็นผู้ที่มีวิถีการดำรงชีวิต การให้คุณค่าแก่สังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและอุดมคติแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

ยิ่งไปกว่านั้น การที่อาสาสมัครสันติภาพได้พบจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิต และหลายคนได้กลับมาทำงานเพื่อการพัฒนาในประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ นั้น การเรียนรู้ประสบการณ์ของอาสาสมัครสันติภาพในประเด็นดังกล่าว จึงอาจเป็นประโยชน์แก่คนหนุ่มคนสาวโดยทั่วไปผู้ซึ่งมีอุดมการณ์เช่นเดียวกัน เพราะประสบการณ์เหล่านี้จะได้ใช้เป็นตัวอย่างหรือแนวทางในการทำงานเพื่อช่วยเหลือบุคคลในสังคมที่แตกต่างจากตน โดยการพยายามเรียนรู้และเข้าใจกันแม้ว่าจะเป็นผู้ที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกันอย่างชัดเจน เพื่อให้ทั้งผู้ช่วยเหลือและผู้รับความช่วยเหลือได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างแท้จริง

จากอุดมคติของชาวอเมริกันในความพยายามช่วยเหลือเพื่อนมนุษยชาติ นำไปสู่การสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพ ผู้ซึ่งเป็นแนวหน้าในการสร้างสะพานเชื่อมวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงของผู้คน หน่วยอาสาสมัครสันติภาพกลายเป็นอีกมิติหนึ่งประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับประชาคมโลกรวมถึงประเทศไทย การปฏิบัติภารกิจของอาสาสมัครสันติภาพเป็นเครื่องแสดงอุดมคติของการพยายามอยู่ร่วมกันอย่างสันติของมนุษยชาติ แม้วิถีชีวิตของผู้คนของสหรัฐอเมริกาและประเทศเจ้าบ้านจะมีความแตกต่างกันมาก นอกจากนั้น การทำงานพัฒนาของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพอเมริกาเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินนโยบายแบบประนีประนอมของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาคือ การรักษาผลประโยชน์ของประเทศในขณะเดียวกันก็เอื้อประโยชน์และช่วยประเทศที่ด้อยกว่าตนให้ได้พัฒนาเจริญก้าวหน้าขึ้น

หน่วยอาสาสมัครสันติภาพได้เข้ามาปฏิบัติภารกิจในประเทศไทยเรื่อยมา จนแม้กระทั่งหลังจากที่กองทัพสหรัฐอเมริกาได้ถอนตัวจากสงครามเวียดนามใน ค.ศ. 1973 แล้ว เมื่อมาถึงเวลานี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ท่ามกลางสมัยแห่งความสับสนของสงครามเวียดนาม หน่วยอาสาสมัครสันติภาพได้รับการสถาปนา

---

[66] "1st Annual Peace Corps Report", pp. 48 - 49, **peacecorps.gov** (2 February 2010), from http://www.peacecorpsonline.org/

ขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือในทางที่สร้างสรรค์ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและรัฐบาลประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

เมื่อสหรัฐอเมริกาถอนตัวจากสงครามเวียดนามใน ค.ศ. 1973 นั้นสถานการณ์การเมืองทั้งภายในประเทศและต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาและประเทศต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป ผลของสงครามทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาหันไปสนใจผลประโยชน์ของตนในเขตอิทธิพลทวีปอเมริกามากกว่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนในประเทศไทยการเข้าสู่สมัยเสรีประชาธิปไตยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 (ค.ศ. 1973) และผลของการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัยตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำให้ประเทศไทยค่อย ๆ หลุดพ้นจากการเป็นประเทศกำลังพัฒนา ด้วยสถานการณ์เช่นนี้จึงมีผลต่อนโยบาย จำนวน และภารกิจของอาสาสมัครสันติภาพในประเทศไทยด้วย ถึงแม้หน่วยอาสาสมัครสันติภาพจะยังคงปฏิบัติในประเทศไทยจนถึงทุกวันนี้

กล่าวสรุป

การศึกษาเรื่อง “บทเรียนจากการทำงานพัฒนาของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยในสมัยสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1961-1973)” ในบทความนี้เป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึง การสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกา การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย และผลของการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย

หน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยเกิดจากนโยบายต่างประเทศแบบประนีประนอมของสหรัฐอเมริกา และนโยบายสะกัดกั้นอิทธิพลของฝ่ายสังคมนิคมของสหรัฐอเมริกา โดยการพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้คนในประเทศที่ยังไม่พัฒนาต่าง ๆ ทั่วโลกของสหรัฐอเมริกาในสมัยสงครามเวียดนามนั้น ได้ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย การปฏิบัติงานของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยจึงได้กลายเป็นต้นแบบของการพัฒนาได้เป็นอย่างดี

การปฏิบัติภารกิจของอาสาสมัครสันติภาพในประเทศไทยได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคมไทยให้ดีขึ้น แม้ว่าการทำงานดังกล่าวอาจไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพแก่สังคมไทยมากนัก หากได้สร้างผลที่สำคัญคือ การที่ประชาชนอเมริกันกับประชาชนไทยได้รู้จัก เรียนรู้ และสร้างสัมพันธ์อันดีต่อกัน แม้ว่าผู้คนทั้งสองประเทศอาจจะไม่เข้าใจวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งนั้น แต่ก็จะนำไปสู่การสร้างสะพานเชื่อมวัฒนธรรมได้ เนื่องจากผลสำเร็จของการปฏิบัติหากวัดเป็นรูปธรรมหรือตัวเลขได้ไม่มากนัก แต่สิ่งที่สำคัญคือ ประสบการณ์ในการทำงานในสังคมที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ได้นำไปสู่การเปิดโลกทัศน์และวิธีการคิดแบบใหม่ต่อบริบทต่าง ๆ รอบตัวแก่อาสาสมัครสันติภาพ และก่อให้เกิดกระบวนการนำประสบการณ์ในการทำงานของอาสาสมัครไปวิเคราะห์ถึงผลดีผลเสีย และนำบทสรุปที่ได้ไปใช้เป็นบทเรียนในการทำงานพัฒนาและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมซึ่งมีวิถีชีวิตแตกต่างกัน

อุดมการณ์และวิธีการทำงานของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพนับเป็นแบบอย่างในการทำงานอาสาพัฒนาของผู้คนทั่วโลก การเรียนรู้ประสบการณ์ของอาสาสมัครสันติภาพจึงเป็นประโยชน์แก่คนหนุ่มคนสาวที่มีอุดมการณ์เช่นเดียวกันในการพยายามทำงานเพื่อช่วยเหลือบุคคลในสังคมที่แตกต่างจากตนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เหมือนกับอดีตอาสาสมัครสันติภาพจำนวนมากซึ่งหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจในฐานะอาสาสมัครสันติภาพแล้ว ก็ยังได้ทำงานพัฒนาในหน่วยงานต่าง ๆ

ตลอดระยะเวลาในประวัติศาสตร์ ประชาชาติล้วนมีความปรารถนาร่วมกันในการที่จะสร้างโลกที่สงบสุข ประชาชนอยู่ดีกินดี ท่ามกลางการทำลายล้างและความรุนแรงในสงครามเวียดนาม ภาพการปฏิบัติภารกิจของอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาในงานเขียนฉบับนี้ อาจเป็นตัวอย่างหนึ่งซึ่งแสดงความพยายามในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน บนพื้นฐานของมนุษยชาติซึ่งมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน

การศึกษาประวัติศาสตร์ภารกิจของอาสาสมัครสันติภาพในประเทศไทยจึงทำให้พบว่า การเรียนรู้ การพยายามเข้าใจ และมิตรภาพระหว่างชาวอเมริกาและผู้คนในประเทศเจ้าบ้านได้เกิดขึ้นแล้ว ประชาชนชาวไทยที่เติบโตอยู่ในยุคทศวรรษ 1960 – 70 หลายคนอาจจะเคยได้เกี่ยวข้องเป็นลูกศิษย์ เป็นคนไข้ เคยร่วมงาน ได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยตรง หรืออาจเพียงแค่เฝ้ามอง สงสัย ชื่นชม“ครูฝรั่ง”“หมอฝรั่ง”หรือ“นายช่างฝรั่ง”ฯลฯ หากทุกคนคงเข้าใจเป็นอย่างดีว่าอาสาสมัครสันติภาพชาวอเมริกันคือผู้กอปรด้วยอุดมการณ์ในการอุทิศตนเพื่อปฏิบัติภารกิจอันยากลำบาก แม้ว่าผลงานของเขาจะไม่สามารถประเมินได้ด้วยมาตรวัดทางวัตถุ แต่พวกเขาได้เป็นผู้บุกเบิกในการสร้างสะพานเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างชาวไทยและชาวอเมริกันอย่างแท้จริงนับตั้งแต่การสถาปนาหน่วยอาสาสมัครสันติภาพอเมริกาใน ค.ศ. 1961

ผู้คน มิตรภาพ และปฏิสัมพันธ์กับอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะอยู่ในมุมใดของโลกจะยังคงอยู่ในความทรงจำตลอดไป แม้วันเวลาแห่งการเริ่มต้นจะผ่านมามากกว่ากึ่งศตวรรษแล้วก็ตาม

แนะนำเอกสารจดหมายเหตุจากต่างประเทศเกี่ยวกับประเทศไทยชุดสำคัญ ณ หอจดหมายเหตุ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พลตรี ศาสตราจารย์ ดร.ศรศักร ชูสวัสดิ์

ก่อนที่จะกล่าวแนะนำเอกสารจดหมายเหตุจากต่างประเทศเกี่ยวกับประเทศไทยชุดสำคัญในหอจดหมายเหตุ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (กปศ.ฯ) ขอแนะนำให้รู้จักที่มาของศูนย์สำเนาเอกสารจดหมายเหตุเกี่ยวกับประเทศไทยจากต่างประเทศของ กปศ.ฯ และการดำเนินการที่ผ่านมา

ความเป็นมา

ศูนย์สำเนาเอกสารจดหมายเหตุเกี่ยวกับประเทศไทยจากต่างประเทศเกิดจากพระราชดำริพระราโชบายและพระราชทรัพย์ในพลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (พ.ศ. 2530-2558) ที่ทรงมุ่งส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์ด้วยการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้รอบด้าน

การจัดหาสำเนาเอกสารจดหมายเหตุเกี่ยวกับประเทศไทยจากต่างประเทศเริ่มใน พ.ศ. 2535 เมื่อเริ่มโปรดเกล้า พระราชทานทุนแก่อาจารย์กปศ.ฯ หมุนเวียนไปค้นคว้าและถ่ายสำเนาหลักฐานฯ จากหอจดหมายเหตุในต่างประเทศ เริ่มที่ ร.ท.ศรศักร ชูสวัสดิ์ (ยศในขณะนั้น) ไปสหราชอาณาจักร (มกราคม-เมษายน) เพื่อค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดนครนายกสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่สำนักหอจดหมายเหตุสาธารณะ (Public Record Office, Kew, Surrey) (ปัจจุบันคือ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ-The National Archives-TNA) และหอสมุดแห่งสหราชอาณาจักร (The Oriental and India Office Collections of the British Library) สำหรับงานวิจัยของ กปศ.ฯ เรื่อง ประวัติศาสตร์เมืองนครนายก นอกจากค้นคว้าข้อมูลดังกล่าวแล้ว ได้ศึกษาระบบการจัดเก็บและสืบค้นเอกสารจดหมายเหตุของหน่วยงานดังกล่าวด้วย พร้อมทั้งรวบรวมบัญชีเอกสารจดหมายเหตุเกี่ยวกับไทย (ในเวลานั้นการสืบค้นยังไม่มีคอมพิวเตอร์ช่วย)

โครงการได้ดำเนินการต่อมาอีกเป็นระยะ ดังนี้ พ.ศ. 2536, 2539, 2548, 2556, 2557, 2558, 2559 และ 2560 สำหรับใน พ.ศ. 2558 โปรดเกล้าฯ ให้กองวิชาประวัติศาสตร์ฯ ร่วมมือกับภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปจัดหาเอกสารจดหมายเหตุที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เยอรมนี

ต่อมา กองทัพบกและกองทุนพัฒนาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเข้าร่วมสนับสนุนงบประมาณในการจัดหาสำเนาเอกสารจดหมายเหตุ เช่น ซื้อไมโครฟอร์มจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ สหรัฐฯ และหอสมุดรัฐสภาสหรัฐอเมริกา ถ่ายสำเนาเอกสารจดหมายเหตุจากกระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศส นอกจากนั้น เพื่อให้นักวิจัยทั่วไปสามารถเข้าถึงไมโครฟิล์มบางรายการของศูนย์ฯ กปศ.ฯ จึงได้แลกเปลี่ยนไมโครฟิล์มบางรายการกับสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงเทพฯ

ปัจจุบัน ศูนย์ฯ มีสำเนาเอกสารฯ จากหอจดหมายเหตุในประเทศ (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงเทพฯ) และต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐ ฯ สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส และเยอรมนี

สหรัฐอเมริกา : The National Archives and Records Administration (NARA)

สหราชอาณาจักร : The National Archives (TNA); The Oriental and Indian Office Collections of the British Library (OIOC), Bank of England, University of London (School of Oriental and African Studies และ London School of Hygiene and Tropical Medicine)

ฝรั่งเศส : Le ministère des Affaires étrangères

เยอรมนี : The German Federal Archives

รูปแบบของสำเนาที่เก็บและมีให้บริการ ได้แก่ (1) เอกสารถ่ายสำเนา (2) ภาพถ่ายดิจิทัล (3) ไมโครฟอร์ม (ไมโครฟิล์มและไมโครฟิช) เอกสารถ่ายสำเนาและภาพถ่ายดิจิทัลประมาณ 200,000 หน้า ไมโครฟอร์มมี 131 รายการ

ลำดับการดำเนินงานที่สำคัญ

ปี พ.ศ.	ผู้ดำเนินการ[1]	กิจกรรม ประเทศ และสถานที่	แหล่งทุน
2534	10 มกราคม พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จฯ ไป The Public Record Office, Kew, UK (ปัจจุบันคือ The National Archives, UK)		
2535	พล.ต.ศรศักร ชูสวัสดิ์	ค้นคว้า, สหราชอาณาจักร : - The National Archives - The British Library	พระราชทาน
2536	“__”	“__”	“__”
2537	กปศ.ฯ	จัดสัมมนาเรื่อง “ประวัติศาสตร์เมืองนครนายก” 6 กันยายน	
2539	พ.อ.หญิง ประไพพิศ วรวัฒนชัย	ค้นคว้า, สหรัฐฯ : - The National Archives	“__”

[1] ยศในปัจจุบัน

	พ.อ.หญิง ชมนาด เทียมพิภพ	ค้นคว้า, สหรัฐฯ : - The National Archives - The Library of Congress	“—”
	พล.ต.ศรศักร ชูสวัสดิ์	ค้นคว้า, สหรัฐฯ : - The National Archives - The Library of Congress	“—”
2540	พล.ต.ศรศักร ชูสวัสดิ์	ค้นคว้า, สหราชอาณาจักร : Bank of England	
2542	กปศ.ฯ เป็นเจ้าภาพร่วมกับ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	จัดสัมมนาเรื่อง “อันเนื่องด้วย สงคราม 3 ชื่อ : สงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามมหาเอเชียบูรพา และ สงครามเอเชียแปซิฟิก”18 สิงหาคม, 2542, รร.จปร.	
2548	พล.ต.ศรศักร ชูสวัสดิ์	ค้นคว้า, สหรัฐฯ : - The National Archives - The Library of Congress	“—”
2549-50	“—”	จัดซื้อไมโครฟิล์มจากสหรัฐฯ (34 ม้วน)	กทพ. รร.จปร.
2549	“—”	แลกเปลี่ยนไมโครฟิล์มจากสหรัฐฯ จำนวน 34 ม้วนกับสำนัก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงเทพฯ	-
2553	“—”	จัดซื้อไมโครฟิล์ม 2 ม้วน จาก Franklin D. Roosevelt Presidential Library, สหรัฐฯ	กองทุนเฉลิมรัฐสีมา คุณากร กปศ.ฯ
2554	“—” และ ร.อ.ศุภสิทธิ์ สังวรวงษ์	จัดซื้อไมโครฟิช (Microfiche) The Library of Congress	“—”
2556	พ.อ.พีรพล สงนุ้ย	ค้นคว้า, เวียดนามและกัมพูชา : The National Archives	พระราชทาน และ กทพ. รร.จปร.
	พ.อ.หญิง ชมนาด เทียมพิภพ	ค้นคว้า, สหรัฐฯ : - The National Archives	“—”

		- The Library of Congress	
	พ.อ.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ	ค้นคว้า,สหรัฐฯ : The National Archives	“—”
	พล.ต.ศรศักร ชูสวัสดิ์	ค้นคว้า, สหราชอาณาจักร : - The National Archives, - The British Library, - Archives and Special Collections, SOAS Library - London School of Hygiene & Tropical Medicine Archives, University of London	“—”
	“—”	ซื้อไมโครฟิล์มจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติกรุงเทพฯ	กทพ.รร.จปร. สนับสนุนโครงการวิจัยของ พ.อ.ศรศักร
	พ.ต.ศิวพงศ์ กุศลภุชฌงค์และ พ.ท.หญิง เอิบบุญ บุลสุข	จัดทำระบบฐานข้อมูลสำเนาเอกสารจดหมายเหตุ	
2557	พล.ต.ศรศักร ชูสวัสดิ์	ค้นคว้า, สหราชอาณาจักร : - The National Archives - The British Library - School of Oriental and African Studies, University of London	พระราชทาน และ กทพ.รร.จปร.
	ร.อ. หญิง ทิพย์พาพร อินคุ้ม	ค้นคว้า, สหราชอาณาจักร : - The National Archives	“—”
2558	พ.อ.ศรศักร ชูสวัสดิ์และ พ.ต.ศิวพงศ์ กุศลภุชฌงค์	ดำเนินการแปลงไมโครฟิชเป็นดิจิทัลที่สำนักวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	กทพ.รร.จปร.
	ดร. ตุลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ดร. ภาวรรณ เรืองศิลป์	ค้นคว้า, เยอรมนี : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ	พระราชทาน/ โครงการความร่วมมือกับภาควิชา

			ประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ
	กปศ.ฯ	จัดสัมมนาเรื่อง “70 ปี แห่งการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 : ไทยจากเอกสารจดหมายเหตุต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เยอรมนี ญี่ปุ่น ตุรกี และจีน” 31 สิงหาคม 2558, รร.จปร.	
2559	พ.อ.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ พ.ต.อภิเษก มนเทียรวิเชียรฉาย พ.ต.สมโชติ วีรภัทรเวธ	ค้นคว้า, สหรัฐฯ : - The National Archives	พระราชทาน และ กทพ. รร.จปร.
	พล.ต.ศรศักร ชูสวัสดิ์	ค้นคว้า, สหราชอาณาจักร : - The National Archives - The Royal Archives - The British Library	พระราชทาน และ กทพ.รร.จปร.
2560	กปศ.ฯ	“120 ปีแห่งความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทย-รัสเซียจากมุมมองของเอกสารรัสเซีย สหรัฐอเมริกาและนักวิชาการไทย-รัสเซียศึกษา” 25 พฤศจิกายน 2560, รร.จปร.	

เทคโนโลยีสารสนเทศกับงานสำเนาเอกสารจดหมายเหตุจากต่างประเทศ กปศ.ฯ

สาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ศูนย์ฯ มีสำเนาเอกสารจดหมายเหตุหลายรูปแบบก็เนื่องมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ซึ่งหอจดหมายเหตุในต่างประเทศนำมาใช้ประโยชน์อย่างมากโดยเฉพาะการให้บริการเพื่อค้นคว้าและทำสำเนาเอกสาร

จากประสบการณ์การไปค้นคว้าเอกสารจดหมายในต่างประเทศ 2 ช่วงใหญ่ ๆ ที่สหราชอาณาจักรและสหรัฐฯ ในทศวรรษ 2530 และทศวรรษ 2550 พบว่าความก้าวหน้าของ ICT ทำให้การสืบค้น การเก็บข้อมูล และการทำสำเนาเอกสารจดหมายเหตุสะดวกและรวดเร็วมาก อีกทั้งช่วยให้เข้าถึงแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ในต่างประเทศในหลายประเทศได้อย่างกว้างขวางและมากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งหนังสือเก่าและหนังสือหายาก

ในทศวรรษ 2530 ที่ยังเป็นยุค 2G คือ เมื่อแรกเริ่มโครงการนั้น งานจดหมายเหตุในสหราชอาณาจักรและสหรัฐฯ ยังเป็นระบบเก่า เอกสารจดหมายยังเก็บอยู่ในรูปแบบเดิมคือ เอกสารถ่ายสำเนา (กระดาษ) หรือสำเนาในรูปไมโครฟอร์ม (ไมโครฟิล์มและไมโครฟิช) ผู้ค้นคว้าส่วนใหญ่ต้องไปค้นคว้าด้วยตนเอง หรือสั่งซื้อไมโครฟอร์ม การสืบค้นยังใช้วิธีดูบัญชีเอกสารเป็นหลัก ในขณะนั้น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศยังเพิ่งเริ่มต้น กล่าวคือ มีคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือ (ทรงเตารีด) ใช้บ้างแล้ว แต่ประสิทธิภาพการทำงานยังจำกัดอยู่มาก ทำให้มีข้อจำกัดในการสืบค้นรายชื่อเอกสารจดหมายเหตุ การทำสำเนาเอกสารจดหมายต้องใช้วิธีจด ถ่ายสำเนาเป็นเอกสาร (กระดาษ) (สั่งถ่ายหรือถ่ายเอง) และซื้อเป็นไมโครฟอร์ม ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงมาก

เมื่อกลับไปค้นคว้าในอีก 15 ปีถัดมา ประมาณทศวรรษ 2550 เป็นยุค 3-4G ซึ่ง ICT ก้าวหน้าขึ้นมาก การสืบค้น การจดและการทำสำเนาจึงสะดวกและรวดเร็วขึ้นมาก โดยเฉพาะการสืบค้นรายชื่อเอกสารจดหมายเหตุในต่างประเทศจากที่ไหนก็ได้ผ่านเว็บไซต์ของหน่วยงานจดหมายเหตุนั้น ๆ ส่วนการทำสำเนา สามารถใช้วิธีเก่าคือ ไปค้นคว้าด้วยตนเอง จด ถ่ายสำเนาเป็นเอกสาร หรือสั่งซื้อไมโครฟอร์ม และวิธีใหม่ คือ สั่งซื้อสำเนาเอกสารผ่านเว็บไซต์ (บางแห่งมีเอกชนรับจ้างดำเนินการ) หรือไปค้นคว้าด้วยตนเองและถ่ายภาพดิจิทัล (ด้วยกล้องหรือเครื่องสแกน หอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐฯ และสหราชอาณาจักร สามารถใช้กล้องและสแกนได้เองและฟรี) ดาวน์โหลดเอกสารจากเว็บไซต์ ซึ่งหอจดหมายเหตุในหลายประเทศถ่ายสำเนาเป็นดิจิทัลให้ดาวน์โหลดได้ฟรีหรือจำหน่าย โดยเฉพาะสหรัฐฯ นั้นมีการบริการให้ฟรีในลักษณะนี้มาก

ICT มีประโยชน์กับงานจดหมายเหตุของ กปศ.ฯ เช่นนั้น เมื่อแรกนั้น การจัดเก็บสำเนาเอกสารฯ ของศูนย์ฯ จัดเก็บสำเนาเอกสารจดหมายเหตุตามหมวดหมู่เดิมที่ได้มา แล้วใส่กล่องและทำบัญชีเอกสาร

สำหรับสืบค้น ไมโครฟอร์มเก็บในตู้และทำบัญชีเอกสารเช่นกัน ส่วนในยุคหลัง สำเนาเอกสารจดหมายเหตุส่วนใหญ่ที่ได้มาเป็นภาพถ่ายดิจิทัล ดังนั้น เพื่อให้ง่ายแก่การจัดเก็บ สืบค้นและให้บริการผ่านอินเทอร์เน็ต ศูนย์ฯ จึงจัดทำฐานข้อมูลสำเนาเอกสารจดหมายเหตุให้มีศักยภาพที่จะสามารถสืบค้นรายชื่อสำเนาเอกสารจดหมายเหตุและสามารถเปิดอ่านสำเนาเอกสารฯ ได้ทันที อย่างไรก็ดี ด้วยข้อจำกัดเรื่องลิขสิทธิ์ทำให้ไม่สามารถเผยแพร่สำเนาเอกสารออนไลน์ได้ผู้ค้นคว้าต้องใช้บริการที่ห้องสมุด กปศ.ฯ เท่านั้น

แนะนำเอกสารจดหมายเหตุจากต่างประเทศชุดสำคัญ

นับตั้งแต่ศูนย์ฯ ได้เอกสารชุดแรก ๆ มา ได้จัดทำเอกสารแนะนำเอกสารจดหมายเหตุสำหรับสืบค้นและบันทึกข้อมูลการทำงานเกี่ยวกับเอกสารชุดนั้น ๆ มาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2542 และนำเผยแพร่ทางเว็บไซต์ของ กปศ.ฯ นอกจากนั้นมีการจัดสัมมนาในประเด็นที่เกี่ยวกับสำเนาเอกสารฯ หลายครั้ง ได้แก่*

1. “อันเนื่องด้วยสงคราม 3 ชื่อ : สงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามมหาเอเชียบูรพา และสงครามเอเชียแปซิฟิก” วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2542 (เป็นเจ้าภาพร่วมกับสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

2. “70 ปี แห่งการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 : ไทยจากเอกสารจดหมายเหตุต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เยอรมนี ญี่ปุ่น ตุรกี และจีน” วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2558

3. “120 ปีแห่งความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทย-รัสเซียจากมุมมองของเอกสารรัสเซีย สหรัฐอเมริกาและนักวิชาการไทย-รัสเซียศึกษา” วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

กล่าวเฉพาะเอกสารจดหมายเหตุจากสหรัฐฯ ที่ศูนย์ฯ มีให้บริการและให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสัมมนาในครั้งนี้ ได้แก่

1. สำเนาเอกสารจดหมายเหตุ หอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐฯ

1.1 ไมโครฟิล์ม (เหตุการณ์ระหว่าง พ.ศ. 2344-2501 : ค.ศ. 1801-1958) ได้แก่ หมวด RG 59 General Records of the Department of State และ RG 84 Records of the Foreign Service Posts of the Department of State

1.2 เอกสารถ่ายสำเนา หมวด RG 59 General Records of the Department of State

นอกจากเอกสารจดหมายเหตุในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีอยู่จำนวนมากแล้ว และเคยแนะนำไปในการสัมมนาเมื่อ พ.ศ. 2558 และ 2560 แล้ว สำหรับเอกสารจดหมายเหตุชุดสำคัญบางชุดที่เกี่ยวกับการสัมมนาในครั้งนี้ที่ควรแนะนำ คือ

---

* ก่อน พ.ศ. 2561 กองวิชาประวัติศาสตร์.สกศ.รร.จปร. จัดสัมมนามาแล้ว 6 ครั้ง 3 ครั้งแรกได้แก่ เรื่อง “ภาษากับประวัติศาสตร์ และความเคลื่อนไหวในวิชาประวัติศาสตร์ไทย” วันที่ 16-18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2533 ครั้งที่ 2” หนึ่งศตวรรษสยามใหม่กับเส้นทางสู่อนาคต” วันที่ 14 - 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 (ครั้งที่ 1 และ 2 เป็นเจ้าภาพร่วมกับสมาคมประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย) และครั้งที่ 3 เรื่อง “ประวัติศาสตร์เมืองนครนายก” วันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2537

- รายงานการเมืองรายเดือน (Monthly Political Report) (พ.ศ. 2474-2484 : ค.ศ. 1931-1941) จัดเก็บรวมและแบ่งเป็นรายปีได้ 12 กล่อง

1.3 เอกสารสารถ่ายสำเนา RG 151 Records of the Bureau of Foreign and Domestic Commerce; Records Relating to Commercial Attaché's Report, Siam (Bangkok)
ชุดสำคัญคือ Economic and Trade Notes, Special Report, Weekly Report (พ.ศ. 2473-2476 : ค.ศ. 1930-1933)

1.4 ไมโครฟิล์ม RG 226 Records of the Office of Strategic Services : Washington Director's Office (หมายเลขไมโครฟิล์ม M1642)

2. หนังสือเล่ม

- **Foreign Relations of the United States : Diplomatic Papers**. (FRUS)

- บันทึกความทรงจำ (Memoire) ของบุคคลสำคัญ เช่น **Navigating the Rapids, 1918–1971 : From the Papers of Adolf A. Berle** เป็นบันทึกของ Adolf A. Berle ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ (Assistant Secretary of State, 1938-1944), **Years of renewal** เป็นบันทึกของ Henry Kissinger รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ (Secretary of State, 1973-1977) และ **Brief Authority : Excursions of a Common Man in a Uncommon World** เป็นบันทึกของ Edward F. Stanton เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ค.ศ. 1946-1947

- **Bangkok Calendar** by Dan Beach Bradley (ฉบับ ค.ศ. 1962-1971) ไมโครฟิล์มและสำเนาจากไมโครฟิล์ม

ตัวอย่างเอกสารจดหมายเหตุชุดสำคัญบางรายการ

เอกสารกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ
ไมโครฟิล์ม

หมวดเอกสาร
RG 59 General Records of the Department of State
RG 84 Records of the Foreign Service Posts of the Department of State

ห้วงเวลาของเอกสาร พ.ศ. 2344-2501 : ค.ศ. 1801-1958

รูปแบบการจัดเก็บที่ กปศ.ฯ และสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (แลกเปลี่ยน) ไมโครฟิล์ม

การสืบค้น บัญชีไมโครฟิล์ม

แหล่งเอกสารอื่นที่อาจมีความเชื่อมโยง หนังสือชุด Foreign Relations of the United States : Diplomatic Papers. (FRUS) URL : http://uwdc.library.wisc.edu/collections/FRUS

สาระสำคัญ

สำเนาเอกสารจดหมายเหตุของสหรัฐฯ ระหว่างพ.ศ. 2344-2501 มีเรื่องความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างสหรัฐฯ กับไทย (พ.ศ. 2377-2501 ค.ศ. 1834-1958) กิจการภายในของไทย พ.ศ. 2453-2472 : ค.ศ. 1910-1929 (รัชกาลที่ 6- ต้นรัชกาลที่ 7)

ส่วนใหญ่ เป็นเอกสารราชการติดต่อไปมาระหว่างสถานทูตสหรัฐฯ ที่กรุงเทพฯ กับกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ เอกสารราชการติดต่อไปมาระหว่างสถานทูตไทยที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. กับกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ทั้งนี้แยกตามประเภทเอกสาร ได้แก่

1. หนังสือราชการถึงสถานทูตต่างชาติในสหรัฐฯ ถึงกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ พ.ศ. 2377-2449 : ค.ศ. 1834-1906 (รัชกาลที่ 3-5)

2. หนังสือราชการจากสถานทูตไทยในสหรัฐฯ ถึงกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ พ.ศ. 2419-2449 : ค.ศ. 1876-1906 (รัชกาลที่ 5)

3. หนังสือราชการจากทูตสหรัฐฯ ถึงรัฐบาลไทย พ.ศ. 2425-2449 : ค.ศ. 1882-1906 (รัชกาลที่ 5)

4. หนังสือราชการจากกงสุลสหรัฐฯ ที่กรุงเทพฯ พ.ศ. 2399-2499 : ค.ศ. 1856-1906 (รัชกาลที่ 4-5)

5. เอกสารจดหมายเหตุกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ เกี่ยวกับกิจการภายในของไทย พ.ศ. 2453-2472 : ค.ศ. 1910-1929 (รัชกาลที่ 6- ต้นรัชกาลที่ 7)

6. ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับไทย พ.ศ. 2453-2472 : ค.ศ. 1910-1929 (รัชกาลที่ 6-ต้นรัชกาลที่ 7)

7. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศอื่น พ.ศ. 2453-2472 : ค.ศ. 1910-1929 (รัชกาลที่ 6-ต้นรัชกาลที่ 7)

8. เอกสารจดหมายเหตุบางส่วนของสถานกงสุลสหรัฐฯ ในไทย พ.ศ. 2399-2455 : ค.ศ. 1856-1912 (รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 6)

9. เอกสารจดหมายเหตุกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ.ศ. 2487-2501 : ค.ศ. 1944-1958 (สงครามโลกครั้งที่ 2-รัชกาลที่ 9)

ความสำคัญของเอกสาร ใช้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับไทยตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2344-2501 (ค.ศ. 1801-1958) คือ ก่อนมีความสัมพันธ์เป็นทางการใน พ.ศ. 2376 (รัชกาลที่ 3) จนถึง พ.ศ. 2501 (รัชกาลที่ 9) หรือตั้งแต่ยุคล่าอาณานิคมจนถึงต้นยุคสงครามเย็น

รายชื่อไมโครฟิล์มเกี่ยวกับไทย ระหว่าง พ.ศ. 2344-2501 (ค.ศ. 1801-1958)

หมายเลขไมโครฟิล์ม (Publica-tion Number)	ชื่อเรื่องไมโครฟิล์ม (Publication Title)	หมวดเอกสาร (RG No.)	ชื่อหมวดเอกสาร (RG Title)	จำนวนม้วนที่มี/จำนวนทั้งหมด	หน่วยงานจัดซื้อ / (หน่วยงานบริการร่วม)
C 14	Lot Files of the U.S. Department of State Relating to Southeast Asia, 1944-1958.	59	General Records of the Department of State	8 / 39	กปศ. รร.จปร. / (สจช.) หมายเหตุ : มีม้วนที่ 1, 6, 10-11, 17-19, 38
M77	Diplomatic Instructions of the Department of State, 1801-1906.		General Records of the Department of State	1 / 175	กปศ. รร.จปร./ (สจช.) หมายเหตุ : Siam มีม้วนเดียว (ม้วนที่ 141)
M 99	Notes to Foreign Legations in the United States from the Department of State, 1834-1906.		General Records of the Department of State	1 / 99	กปศ. รร.จปร./ (สจช.) หมายเหตุ : Siam มีม้วนเดียว (ม้วนที่ 68)
M 172	Dispatches from U.S. Ministers to Siam, 1882-1906.	59	General Records of the Department of State	9	กปศ. รร.จปร./ (สจช.)
M 448	Dispatches from U.S. Consuls in Bangkok, Siam, 1856-1906.	59	General Records of the Department of State	6	กปศ. รร.จปร./ (สจช.)

M 512	Notes from the Siamese Legation in the United States to the Department of State, 1876-1906.	59	General Records of the Department of State	1	กปศ. รร.จปร./ (สจช.)
M 729	Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Siam, 1910-1929	59	General Records of the Department of State	18	กปศ. รร.จปร./ (สจช.)
M 730	Records of the Department of State Relating to Political Relations Between the United States and Siam, 1910-1929.	59	General Records of the Department of State	1	กปศ. รร.จปร./ (สจช.)
M 731	Records of the Department of State Relating to Political Relations Between Siam and Other States, 1910-1929.	59	General Records of the Department of State	1	กปศ.รร.จปร. (สจช.)
T 403	Selected Records of the U.S. Consulate in Bangkok, Siam, 1856-1912.	84	Records of the Foreign Service Posts of the Department of State	14	กปศ. รร.จปร./ (สจช.)
	รวม			60	

เอกสารกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ
รายงานการเมืองรายเดือน (Monthly Political Report) (พ.ศ. 2474-2484 : ค.ศ. 1931-1941)

หมวดเอกสาร RG 59 General Records of the Department of State (Decimal File) ค.ศ. 1930-1939* และ ค.ศ. 1940-1944

ต้นฉบับของรายงานชุดนี้จัดเก็บและให้บริการอยู่ที่สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ ณ คอลเลจปาร์ค (The National Archives, College Park - NACP) มลรัฐแมริแลนด์

ห้วงเวลาของเอกสาร พฤษภาคม พ.ศ. 2474 (ค.ศ. 1931) ถึงกันยายน พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941)

รูปแบบการจัดเก็บที่ กปศ.ฯ เอกสารถ่ายสำเนา (รวมแยกจัดเก็บเป็นกล่องต่างหาก)

การสืบค้น 1. สืบค้นหัวข้อรายได้จากเว็บไซต์ กปศ.สกศ.รร.จปร. (ใส่หัวข้อรายงานในแต่ละเดือนทั้งหมดลงฐานข้อมูลทั้งหมด)

2. สืบค้นจากสิ่งพิมพ์ของ กปศ.สกศ.รร.จปร.

แหล่งเอกสารอื่นที่อาจมีความเชื่อมโยงกัน หนังสือชุด Foreign Relations of the United States : Diplomatic Papers. (FRUS) URL : http://uwdc.library.wisc.edu/collections/FRUS

สาระสำคัญ

รายงานการเมืองรายเดือน (Monthly Political Report - P.R.) เป็นรายงานสรุปเหตุการณ์เกี่ยวกับประเทศไทยในเกือบทุกแง่มุม ซึ่งสถานทูต (Legation) สหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยรายงานไปยังกระทรวงต่างประเทศ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. อาทิ การเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สภาพเศรษฐกิจ การค้า และสังคมในแต่ละรอบเดือน

รายงานชุดนี้เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2474 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2484 เหตุที่รายงานชุดนี้สิ้นสุดลงแค่เดือนกันยายน พ.ศ. 2484 เข้าใจว่าเป็นเพราะเหตุการณ์ญี่ปุ่นบุกไทยในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 จึงไม่มีรายงานในลักษณะเดียวกันอีก

---

* เอกสารของกระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ RG 59 General Records of the Department of State (Decimal File) ถึง ค.ศ. 1944 (พ.ศ. 2487) ที่มีตัวเลขกำกับคล้ายระบบเลขหมู่ของห้องสมุดนั้น หมวด 892.00 (8**.00 หมายถึง Internal Affairs of States, 92 เป็นรหัสประจำประเทศไทย 892.00 จึงหมายถึงเรื่องการเมืองภายในของไทย) เมื่อรายงานแต่ละเดือนไปถึงกระทรวงการต่างประเทศ ได้มีการทำสำเนารายงานแยกตามเรื่อง และจัดเก็บตามหัวเรื่องแยกย่อยลงไปอีกด้วย เช่น เรื่องเกี่ยวกับการคลัง จะมีสำเนาเก็บไว้ที่ 892.51 ส่วนเรื่องที่ดิน จะมีสำเนาเก็บไว้ที่ 892.52 เป็นต้น (8**.50 หมายถึงเรื่องทางเศรษฐกิจทั่วไป, .51 เป็นเรื่องการคลัง, .52 เป็นเรื่องที่ดิน 892.51 และ 892.52 จึงเป็นเรื่องการคลังของไทย และเรื่องที่ดินของไทยตามลำดับ) กล่าวอีกทางหนึ่งก็คือ รายงานการเมืองรายเดือนชุดนี้เป็นที่มาของสำเนารายงานแยกย่อยตามหัวข้อย่อยต่าง ๆ นั่นเอง

ก่อนหน้าเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2474 มีรายงานในลักษณะคล้ายกัน แต่การเขียนรายงานไม่ได้แยกหัวข้อและมีสารบัญชัดเจนเหมือนรายงานเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2474 เป็นต้นมา จึงไม่ได้รวมเข้าไว้ด้วย

แม้รายงานแต่ละเดือนเรียกชื่อรวมว่า รายงานการเมืองรายเดือน (Monthly Political Report) แต่เนื้อหาภายในครอบคลุมความเป็นไปในไทยอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศระหว่างไทยกับประเทศมหาอำนาจ อาทิ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สภาพการณ์ทางการเมือง เช่น การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ภาวะทางเศรษฐกิจ จนถึงเรื่องราวทางสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในไทย ทั้งที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาโดยตรงและโดยอ้อม

รายงานชุดนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนเหตุการณ์ความเป็นไปในไทยด้านต่าง ๆ เท่านั้น แต่แสดงให้เห็นถึงความสนใจของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อประเทศไทยก่อนเกิดสงครามแปซิฟิก (ธันวาคม พ.ศ. 2484) ซึ่งถือว่าเป็นช่วงที่สหรัฐอเมริกายังมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับไทยน้อยมาก เมื่อเทียบกับมหาอำนาจอื่นอย่างสหราชอาณาจักร หรือฝรั่งเศส

อย่างไรก็ดี ต้องเข้าใจว่า รายงานชุดนี้เป็นสรุปรายงานประจำเดือน ยังมีหนังสือติดต่อราชการอื่น ๆ ซึ่งรายงานเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ในรายละเอียด และเสนอความเห็นของทูตไปยังกรุงวอชิงตัน ดี.ซ. สำเนาเอกสารส่วนหลังนี้ บางส่วนมีให้บริการที่ห้องสมุด กปศ.ฯ เช่นกัน

ความสำคัญของเอกสาร ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในเกือบทุกเรื่องก่อนเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาหรือสงครามแปซิฟิกในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 อาทิ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเมืองภายในและการทหาร

เอกสารจดหมายเหตุของกระทรวงพาณิชย์ สหรัฐฯ พ.ศ. 2473-2488 (ค.ศ. 1930-1945)

หมวดเอกสาร RG 151 Records of the Bureau of Foreign and Domestic Commerce; Records Relating to Commercial Attaché’s Report, Siam (Bangkok)

ห้วงเวลาของเอกสาร พ.ศ. 2473-2488 : ค.ศ. 1930-1945

รูปแบบการจัดเก็บที่ กปศ.ฯ เอกสารถ่ายสำเนา

การสืบค้น

1. สืบค้นหัวข้อรายได้จากเว็บไซต์ กปศ.สกศ.รร.จปร. (ใส่หัวข้อรายงานในแต่ละเดือนทั้งหมดลงฐานข้อมูลทั้งหมด)

2. สืบค้นจากสิ่งพิมพ์ของ กปศ.สกศ.รร.จปร.

แหล่งเอกสารอื่นที่อาจมีความเชื่อมโยง Foreign Relations of the United States : Diplomatic Papers. (FRUS) URL : http://uwdc.library.wisc.edu/collections/FRUS

สาระสำคัญ

ชุดนี้มีเอกสาร 5 ประเภท ได้แก่

1. Economic and Trade Notes เป็นรายงานตั้งแต่วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) ถึง 23 มิถุนายน พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933)

2. Special Reports เป็นรายงานตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) ถึง 27 มิถุนายน พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933)

3. Weekly Report เป็นรายงานตั้งแต่วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2473 (ค.ศ. 1930) ถึง 26 มิถุนายน พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933) มีไม่ครบทุกสัปดาห์

4. รายงานย่อยจากสำนักงานผู้ช่วยทูตพาณิชย์ กรุงเทพฯ ถึง Bureau of Foreign and Domestic Commerce และ Division of Regional Information,พ.ศ. 2474-2475 (ค.ศ. 1931-1932)

5. เบ็ดเตล็ดหนังสือราชการในกระทรวงพาณิชย์ สหรัฐฯ เกี่ยวกับประเทศไทย พ.ศ. 2474-2488 (ค.ศ. 1931-1945)

รายงาน Economic and Trade Notes และ Special Report ในแฟ้มกระทรวงพาณิชย์ของสหรัฐฯ (Department of Commerce) แสดงว่า หลังเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก (The Great Depression) ที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2472 (ค.ศ. 1929) สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจไทยมาก จนกระทั่งตั้งสำนักงานทูตพาณิชย์ขึ้นในไทยในราวปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2473 (ค.ศ. 1930) มีนาย Frank S. William ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยทูตพาณิชย์ (Commercial Attaché) คนแรก (เดินทางถึงกรุงเทพฯ วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2473 : ค.ศ. 1930) มีนาย Joe D. Walstrom เป็นผู้ช่วยทูตพาณิชย์ (Assistant Trade Commissioner) (เดินทางถึงกรุงเทพฯ วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2473) แต่เพียง 3 ปี สำนักงานก็ถูกยุบ นาย Charles E. Brookhart ผู้ช่วยทูตพาณิชย์คนต่อมา และนาย Joe D. Walstrom เดินทางออกจากกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933) จากนั้น กงสุลใหญ่ทำหน้าที่รับผิดชอบแทน

ส่วนหนังสือติดต่อราชการเบ็ดเตล็ดของกระทรวงพาณิชย์ที่เกี่ยวกับประเทศไทย นอกเหนือจากเรื่องเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น การสำรวจเศรษฐกิจของไทย C. C. Zimmerman ใน พ.ศ. 2474 (ค.ศ. 1931) ยังมีข้อมูลเกี่ยวกับไทยในเรื่องอื่น เช่น การเสด็จฯ เยือนสหรัฐฯ ของรัชกาลที่ 7 ใน พ.ศ. 2474 (ค.ศ. 1931) งานฉลองกรุงเทพฯ 150 ปี และการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932)

ความสำคัญของเอกสาร รายงานเหล่านี้มีคุณค่ายิ่งในทางประวัติศาสตร์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทยกับสหรัฐฯ ในช่วงเวลาที่โลกเผชิญกับวิกฤติทางเศรษฐกิจช่วงหนึ่ง และให้ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพที่แสดงการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจของไทยอีกทั้งเหตุการณ์สำคัญบางเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไทย

เอกสารจดหมายเหตุของสำนักงานยุทธศาสตร์ สหรัฐฯ (Office of Strategic Services : OSS)
The Director's Office of Strategic Services (ค.ศ. 1941-1946)

หมวดเอกสาร RG 226 Records of the Office of Strategic Services : Washington Director's Office

ห้วงเวลาของเอกสาร พ.ศ. 2484-2489 : ค.ศ. 1941-1946

รูปแบบการจัดเก็บที่ กปศ.ฯ ไมโครฟิล์ม (กปศ.ฯ มี 9 ม้วนจาก 136 ม้วน ได้แก่ ม้วนที่ 5, 14, 31, 44, 79, 90, 91, 115 และ 128) และมีเอกสารบางส่วนที่ถ่ายสำเนาจากไมโครฟิล์มม้วนอื่น

การสืบค้น บัญชีไมโครฟิล์ม

แหล่งเอกสารอื่นที่อาจมีความเชื่อมโยง Foreign Relations of the United States : Diplomatic Papers. (FRUS) URL : http://uwdc.library.wisc.edu/collections/FRUS

สาระสำคัญ

เอกสารหมวดย่อยนี้เป็นเอกสารของสำนักงานผู้อำนวยการ (Director's Office) กรุงวอชิงตัน ดีซี สังกัด Office of Strategic Services อนึ่ง OSS เป็นหน่วยงานสืบราชการลับที่ปฏิบัติการในต่างประเทศในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อนถูกยุบหลังจากสงครามยุติ แล้วมีการจัดตั้ง Strategic Services Unit (SSU) ต่อมาใน ค.ศ. 1946 SSU ถูกยุบรวมกับ Central Intelligence Group (CIG) และ CIG เปลี่ยนเป็น Central Intelligence Agency (CIA) ใน ค.ศ. 1947

ความสำคัญของเอกสาร ใช้สำหรับศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้อง OSS ซึ่งมีบทบาทสนับสนุนขบวนการเสรีไทย รวมทั้งความสัมพันธ์ 3 เส้าที่เกี่ยวข้องระหว่างไทย สหราชอาณาจักร และสหรัฐฯ

หนังสือชุด Foreign Relations of the United States (FRUS)

Foreign Relations of the United States (FRUS) เป็นหนังสือรวมเอกสารจดหมายเหตุของสหรัฐฯ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กปศ.ฯ มี 21 เล่ม ส่วนใหญ่เกี่ยวกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การสืบค้น เว็บไซต์ห้องสมุด กปศ.ฯ

แหล่งเอกสารออนไลน์ Foreign Relations of the United States : Diplomatic Papers. (FRUS) http://uwdc.library.wisc.edu/collections/FRUS และ http: //history.state.gov/ historicaldocuments

รายการหนังสือที่ห้องสมุดมี

ค.ศ. 1952-1954

Foreign Relations of the United States, 1952-1954, Vol. XII, East Asia and the Pacific. Part 2. Washington D.C. : USGPO, 1987.

ค.ศ. 1955-1957

Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Vol. I, Vietnam. Washington D.C. **:** USGPO, 1985.

Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Vol. IX, Foreign Economic Policy; Foreign Information Program. Washington D.C. : USGPO, 1987.

Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Vol. X, Foreign Aid and Economic Defense Policy. Washington D.C. : USGPO, 1989.

Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Vol. XIX, National Security Policy. Washington D.C. : USGPO, 1990.

Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Vol. XXI, East Asian Security; Cambodia; Laos. Washington D.C. : USGPO, 1990.

Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Vol. XXII, Southeast Asia. Washington D.C. : USGPO, 1989.

ค.ศ. 1958-1960

Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Vol. I, Vietnam. Washington D.C. : USGPO, 1986.

Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Vol. IV, Foreign Economic Policy. Washington D.C. : USGPO, 1992.

Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Vol. XV, South and Southeast Asia. Washington D.C. : USGPO, 1992.

Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Vol. XVI, East Asia - Pacific Region; Cambodia; Laos. Washington D.C. : USGPO, 1992.

Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Vol. XVII, Indonesia. Washington D.C. : USGPO, 1994.

ค.ศ. 1961-1963

Foreign Relations of the United States, 1961-1963, Vol. I, Vietnam 1961. Washington D.C. : USGPO, 1988.

Foreign Relations of the United States, 1961-1963, Vol. II, Vietnam 1962. Washington D.C. : USGPO, 1990.

Foreign Relations of the United States, 1961-1963, Vol. III, Vietnam January-August 1963. Washington D.C. : USGPO, 1991.

Foreign Relations of the United States, 1961-1963, Vol. IV, Vietnam August-December 1963. Washington D.C. : USGPO, 1991.

Foreign Relations of the United States, 1961-1963, Vol. VII, Arms Control and Disarmament. Washington D.C. : USGPO, 1995.

Foreign Relations of the United States, 1961-1963, Vol. IX, Foreign Economic Policy. Washington D.C. : USGPO, 1995.

Foreign Relations of the United States, 1961-1963, Vol. XXIII, Southeast Asia. Washington D.C. : USGPO, 1994.

Foreign Relations of the United States, 1961-1963, Vol. XXIV, Laos Crisis. Washington D.C. : USGPO, 1994.

ค.ศ. 1964-1968

Foreign Relations of the United States, 1964-1968, Vol. I, Vietnam 1964. Washington D.C. : USGPO, 1992.

Bangkok Calendar

Compiled by Dr. Dan Beach Bradley

ห้วงเวลาของเอกสาร พ.ศ. 2405-2415 : ค.ศ. 1862-1871 (รัชกาลที่ 4-ต้นรัชกาลที่ 5)

รูปแบบการจัดเก็บที่ กปศ.ฯ เอกสารสำเนาจากไมโครฟิล์ม และไมโครฟิล์ม (หอสมุดแห่งชาติไม่มี)

การสืบค้น เว็บไซต์ห้องสมุด กปศ.ฯ และสอบถามเจ้าหน้าที่ห้องสมุด กปศ.ฯ

แหล่งเอกสารอื่นที่อาจมีความเชื่อมโยง http://www.hathitrust.org/home (มีฉบับ ค.ศ. 1861-1862, 1864-1868

สาระสำคัญ

ประมวลเหตุการณ์สำคัญในต่างประเทศและในไทย และบันทึกเหตุการณ์สำคัญรายปี เช่น นโปเลียนประกาศเป็นพระจักรพรรดิ พ.ศ. 2347 (ค.ศ. 1804) สรุปเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับสงครามกลางเมืองในสหรัฐฯ การระบาดของโรค เช่น อหิวาหตกโรค พ.ศ. 2404 (ค.ศ. 1861) ข้อมูลดาราศาสตร์ (การขึ้นลงของดาวเคราะห์ ดวงจันทร์) การนับวันเวลา เวลาแบบไทย มาตราชั่งตวงวัดแบบไทย ตารางเปรียบเทียบวันจันทรคติกับวันสุริยคติ วันขึ้นปีใหม่ไทย รายพระนามพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รายพระนามพระราชโอรสและพระราชธิดาในรัชกาลที่ 4 และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว รายชื่อเรือกำปั่นค้าขายของไทย รายชื่อคนต่าง ๆ เช่น พ่อค้าจีน มุสลิม บาทหลวง หมอสอนศาสนา สถานกงสุลและรายชื่อกงสุลและเจ้าหน้าที่ ประวัติการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนท์ในไทย พงศาวดารไทยฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ รายชื่อผักผลไม้เนื้อสัตว์ชนิดสำคัญในกรุงเทพฯ รายการสินค้าและอัตราภาษีที่เก็บ ตลอดจนฤดูกาลที่มีมาก รายชื่อขุนนางสำคัญ

ความสำคัญของเอกสาร เป็นบันทึกเหตุการณ์ร่วมสมัยจึงใช้ตรวจสอบข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ได้ เอกสารชุดนี้เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญสำหรับใช้เขียนพงศาวดารและประชุมพงศาวดารของไทย

.

เอกสารสิ่งพิมพ์ของศูนย์ฯ

(สามารถเข้าดูได้ที่ http://www.crma.ac.th > ส่วนการศึกษา > กองวิชาประวัติศาสตร์

ชมนาด เทียมพิภพ, พ.ต.หญิง รวบรวม. **บัญชีหลักฐานประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประเทศไทย ณ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา.** 2 เล่ม. นครนายก : กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา รร.จปร., 2539. (อัดสำเนา-เย็บเล่ม).

นิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, พ.อ.หญิง และคณะ. **(ร่าง) สาระสังเขป สำเนาเอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา.** นครนายก : กองวิชาประวัติศาสตร์ สกศ.รร.จปร., 2543. (อัดสำเนา-เย็บเล่ม).

ศรศักร ชูสวัสดิ์, ร.ท. **รายงานเบื้องต้นการสืบค้นเอกสารทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประเทศไทย ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ.** นครนายก : กองวิชาประวัติศาสตร์ สกศ.รร.จปร., 2535. (อัดสำเนา-เย็บเล่ม).

..... รวบรวม. **บัญชีสำเนาเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยจากอังกฤษถ่ายสำเนาจาก The Public Record Office อังกฤษ พ.ศ. 2535 และ 2536**. นครนายก : กองวิชาประวัติศาสตร์ สกศ.รร.จปร., 2536. (อัดสำเนา-เย็บเล่ม).

..... รวบรวม. **บัญชีประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประเทศไทย The India Office Library and Records กรุงลอนดอน อังกฤษ** นครนายก : กองวิชาประวัติศาสตร์ สกศ.รร.จปร., 2537. (อัดสำเนา-เย็บเล่ม).

..... และ พ.อ.วรานนท์ โกมุท. รวบรวม. **บัญชีรายชื่อเอกสารประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประเทศไทย ณ The Public Record Office อังกฤษ.** นครนายก : กองวิชาประวัติศาสตร์ สกศ.รร.จปร., 2537. (อัดสำเนา-เย็บเล่ม).

..... และ วรานนท์ โกมุท, พ.อ.รวบรวม. **รวบรวมหัวเรื่องรายงานการเมืองประจำเดือน ระหว่าง พฤษภาคม 1931 (พ.ศ. 2474) ถึงกันยายน ค.ศ. 1941 (พ.ศ. 2484) จากสถานอัครทูตสหรัฐอเมริกาประจำกรุงเทพฯ ไปยังกระทรวง การต่างประเทศ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี.** นครนายก : กองวิชาประวัติศาสตร์ สกศ.รร.จปร., 2542. (อัดสำเนา-เย็บเล่ม).

..... รวบรวม. **บัญชีและหัวเรื่องบันทึก รายงานพิเศษ และรายงานประจำสัปดาห์เกี่ยวกับเศรษฐกิจการค้าของไทย ค.ศ.1930-1933 ของสำนักงานผู้ช่วยทูตพาณิชย์สหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทย และเบ็ดเตล็ดหนังสือติดต่อราชการเกี่ยวกับประเทศไทย ของกระทรวงพาณิชย์ สหรัฐฯ ค.ศ. 1931-1945.”** นครนายก : กองวิชาประวัติศาสตร์ สกศ.รร.จปร., 2543. (อัดสำเนา-เย็บเล่ม).

ศรศักร ชูสวัสดิ์, ร.อ. รวบรวม. **รวมข่าวและบทความเกี่ยวกับประเทศไทย บางส่วน จากหนังสือพิมพ์และนิตยสารข่าว ตีพิมพ์ในสหรัฐอเมริกา ระหว่าง ค.ศ. 1942–1949**. นครนายก : กองวิชาประวัติศาสตร์ สกศ.รร.จปร., 2542. (อัดสำเนา-เย็บเล่ม).

ศรศักร ชูสวัสดิ์, พ.ต. รวบรวม. **บัญชีสำเนาเอกสารประวัติศาสตร์จากสำนักจดหมายเหตุแห่งชาติอังกฤษ (The Public Record Office - PRO) ในประเทศไทย**.

ศรศักร ชูสวัสดิ์, พ.ท. รวบรวม. **บัญชีดัชนีเอกสารเกี่ยวกับประเทศไทยสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา RG 226 M 1642 Records of the Office of Strategic Services : Washington Director's Office**.

..... รวบรวม. **บัญชีดัชนีเอกสารเกี่ยวกับประเทศไทยจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐอเมริกา RG 226, Entry 153, M 1656 A, Records of the Office of Strategic Services : Washington Director's Office.**

..... รวบรวม. **บัญชีดัชนีเอกสารเกี่ยวกับประเทศไทยจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (NARA) RG 331, Records of Headquarters Southeast Asia Command (SEAC), 1943-45; War Dairies**.

..... รวบรวม. **บัญชีไมโครฟิล์มเอกสารราชการของสหรัฐอเมริกา สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (The U.S. National Archives and Records Administration)** (มีบริการที่กองวิชาประวัติศาสตร์ สกศ.รร.จปร. และสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

..... รวบรวม. **บัญชีเอกสารเกี่ยวกับประเทศไทยจาก Foreign Relations of the United States (FRUS) ค.ศ. 1941 – 1946.**

แหล่งข้อมูลออนไลน์
สำหรับค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย

พลตรี ศาสตราจารย์ ดร.ศรศักร ชูสวัสดิ์ รวบรวม

1. ผลงานวิจัย และบทความทางวิชาการ

- โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย http://tdc.thailis.or.th/tdc/ (สถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศไทย ยกเว้นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

- **จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** วิทยานิพนธ์และเอกสารอื่น ๆ http://cuir.car.chula.ac.th/

- **มหาวิทยาลัยในประเทศออสเตรเลีย** วิทยานิพนธ์และเอกสารอื่นๆ Council of Australian University Librarians : http://www.caul.edu.au/caul-programs/australasian-digital-theses/finding-theses/trove-widgets (และอื่น ๆ)

- JSTOR http://www.jstor.org มหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิกสามารถเข้าใช้ได้ (บางบทความผู้ใช้ทั่วไปเปิดอ่านฟรีได้ - read-online แต่ดาวน์โหลดอาจต้องซื้อ) ปัจจุบันมี Open Content Access

2. เอกสารราชการชั้นต้น

2.1 สหราชอาณาจักร

-The National Archives, Kew

http://discovery.nationalarchives.gov.uk

หมายเหตุ

1. แยกเป็นกระทรวง, หน่วยงาน

2. ของไทยส่วนใหญ่อยู่ใน FO > FCO, CO, WO (เอกสารบางรายการอาจดาวน์โหลดได้ฟรี)

FO : Foreign Office :

FO 69 Foreign Office : Political and Other Departments : General Correspondence before 1906, Siam

FO 371 Foreign Office : Political Departments : General Correspondence from 1906-1966

FCO 1 Foreign and Commonwealth Office : 1968-

FCO 21 Foreign Office and Foreign and Commonwealth Office : Far Eastern Department : Registered Files 1967-1985

WO : War Office

WO 106 War Office : Directorate of Military Operations and Military Intelligence, and predecessors : Correspondence and P, 1837-1962

WO 203 War Office : South East Asia Command : Military Headquarters Papers, Second World War

- Parliamentary Papers :Hansard

- http://www.parliament.uk/business/publications/hansard/

-London Gazette

- http://www.london-gazette.co.uk (ตั้งแต่ ค.ศ.1665)

-The British Library

- http://www.bl.uk (มีเอกสารชุดด้วย เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์)

> Discover> Online Gallery (ฟรี) มีหนังสือโบราณของไทย เช่น พระราชพงศาวดาร พระมาลัย พระอภัยมณี

> Collection> Digital collections > Digitised British newspapers (เสียเงิน)

> Collection > Digital collections > DigitisedManuscripts

2.2 **สหรัฐฯ :**

- The National Archives and Records Administration

https ://www.archives.gov/research

- Foreign Relations of the United States. (FRUS) (เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ)

- เอกสาร ค.ศ. 1861-1960 http://uwdc.library.wisc.edu/collections/FRUS

หมายเหตุ

1. มี PDF, Page Text (ใช้ค้นคำได้)
2. Download ได้

- เอกสาร ค.ศ. 1945-1988 http://history.state.gov/historicaldocuments

หมายเหตุ แบ่งตามสมัยประธานาธิบดี สมัยประธานาธิบดีทรูแมนถึงประธานาธิบดีเรแกน (ค.ศ. 1945-1988)

- **The National Security Archive**, https://nsarchive.gwu.edu/

- **The Wilson Center Digital Archive**, https://digitalarchive.wilsoncenter.org (เอกสารจดหมายเหตุสมัยสงครามเย็น)

- Congressional Record, http://memory.loc.gov/ammem/amlaw/lwcr.html (ตั้งแต่ ค.ศ. 1873)

- **Oberlin College Archives** (Ohio) มีเอกสารจดหมายเหตุส่วนตัวของหมอบรัดเลย์ http://oberlinarchives.libraryhost.com/index.php?p=collections/controlcard&id=594 (ไม่มีเอกสารออนไลน์)

นิทรรศการเกี่ยวกับหมอบรัดเลย์

http://www.oberlinlibstaff.com/omeka_anthro/exhibits/show/contextualizingobjectsinocec/a-missionary-in-siam/home

- Wheaton College (Massachusetts) มีเอกสารจดหมายเหตุส่วนตัวของ Kenneth Landon (อดีตมิชชันนารีในไทยและเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2)

https://archon.wheaton.edu/?p=collections/findingaid&id=24&q=akashi%2B&rootcontentid=60036#id60036 (ไม่มีเอกสารออนไลน์)

2.3 ญี่ปุ่น : Japan Center for Asian Historical Records

http://www.jacar.go.jp/english/index.html

หมายเหตุ

1. เป็นเว็บไซต์รวมจดหมายเหตุจากหลายหน่วยงาน
2. เกี่ยวกับความสัมพันธ์ญี่ปุ่นกับประเทศในเอเชีย
3. อายุเอกสารอยู่ระหว่างสมัยเมจิถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 (สมัยโชวะ)
4. มีหลายภาษา เช่น ญี่ปุ่น, อังกฤษ ไทย

2.4 สิงคโปร์ : The National Archives http://www.nas.gov.sg/archivesonline/

หมายเหตุ

1. มีหลายประเภท อาทิ ภาพ แผนที่ เอกสาร (ต้องขออนุญาต)
2. มาจากหลายแหล่ง เช่น อินเดีย อังกฤษ

2.5 ไทย :

2.5.1 ราชกิจจานุเบกษา : (รัชกาลที่ 5 - ปัจจุบัน)

http://www.mratchakitcha.soc.go.th/ หรือ www.ratchakitcha.soc.go.th

หมายเหตุ

1. การหาสารบัญ ใส่คำทั้ง สารบัญ และ สารบาญ
2. ผลการค้น คลิกหน้าถัดไป อาจสลับปี (เป็นปีเก่ากว่าหรือใหม่กว่า แล้วแต่กรณี)

2.5.2 รัฐสภาไทย : รายงานการประชุม กฎหมาย จดหมายเหตุรัฐสภา

http://library2.parliament.go.th/library/home.html

http://library2.parliament.go.th/museum/annal.html\

2.5.3 กรมประชาสัมพันธ์

http://www.prd.go.th/ewt_news.php?nid=48240

http://av.prd.go.th/

2.5.4 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ http://www.nat.go.th/

มีบัญชีเอกสารของบางหน่วยงาน เช่น กระทรวงการต่างประเทศในรัชกาลที่ 5

2.6 สำเนาจดหมายเหตุจากต่างประเทศในไทย

2.6.1 กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า http://www.crma.ac.th > ส่วนการศึกษา > กองวิชาประวัติศาสตร์ > ห้องสมุด

- สำเนา : กระดาษถ่ายสำเนา ไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช รูปดิจิทัล (image)
- ประเทศ : อังกฤษ สหรัฐฯ ฝรั่งเศส เวียดนาม กัมพูชา
- เนื้อหา : รัชกาลที่ 4-ปัจจุบัน รัชกาลที่ 5 สงครามโลกครั้งที่ 2

2.6.2 หอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ไม่ออนไลน์) สำเนาเอกสารจดหมายเหตุหอจดหมายแห่งสหราชอาณาจักร

2.6.3 สถาบันพระปกเกล้า (ไม่ออนไลน์) สำเนาเอกสารจดหมายเหตุในรัชกาลที่ 7 จากต่างประเทศ, รวมหนังสืออนุสรณ์งานศพนักการเมือง

3. หนังสือ, บทความ, หนังสือพิมพ์โสตทัศนวัสดุ (ฟิล์ม และอื่น)

- https://archive.org/ หนังสือเก่า ภาษาอังกฤษและมีภาษาไทยด้วย โดยเฉพาะหนังสือสะสมของ Prof. DavidK. Wyatt และเป็นแหล่งรวมหนังสือเก่าจากมหาวิทยาลัยในสหรัฐฯ เช่น Cornell University, Michigan University

หมายเหตุ

1. คำค้นเป็นภาษาอังกฤษ

2. มีหลักฐานทุกประเภท เช่น Prelinger Archives (film : ค้นคำว่า Siam มีสารคดีเก่า)

- **หอสมุดแห่งชาติฝรั่งเศส** http://gallica.bnf.fr/ ภาษาฝรั่งเศส รวมหนังสือพิมพ์ รายงานการประชุมรัฐสภา

- **http://www.hathitrust.org/home** หนังสือเก่า สหรัฐฯ ดาวน์โหลดฟรีได้บางเล่ม

หมายเหตุ

1. เปิดอ่านได้

1. ผู้ดาวน์โหลด ต้องมีสังกัดใน partner institution

2. ใช้วิธี save picture as แล้ว printout

Journal of the Siam Society, JSS 1904-2010-Vol. 1-98

http://www.siam-society.org/pub_JSS/jss_index.html (บทความทั้งหมด)

- หอสมุดรัฐสภาสหรัฐฯ http://www.loc.gov

หนังสือ หนังสือพิมพ์ และอื่น ๆ

- สถาบันวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : หนังสือ, นิตยสาร http://www.car.chula.ac.th> collections เช่น King Chulalongkorn Digital Archives , Rare Books

- ฐานข้อมูลของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร https://www.sac.or.th/main/th/database/index

- ฐานข้อมูลหนังสืออนุสรณ์งานศพ วัดบวรนิเวศวิหาร https://library.tu.ac.th/th/tu-digital-collections/wat-bowonniwet-vihara-cremation-collection

- หอสมุดแห่งชาติ http://www.digital.nlt.go.th

- **ห้องสมุดดิจิทัลวชิรญาณ** http://vajirayana.org/

- มหาวิทยาลัยเกียวโต ดรรชนีค้นคำกฎหมายตราสามดวง http://app.cias.kyoto-u.ac.jp/gissv/01three_seals/01outline_t.html

4. เฉพาะหนังสือพิมพ์

- สหรัฐฯ

- The New York Times (1851-1922) ต้องเป็นสมาชิก

http://www.nytimes.com/search/

- USA, Library of Congress

http://chroniclingamerica.loc.gov/newspapers/

http://cambridge.dlconsulting.com (Cambridge Public Library) หนังสือพิมพ์เก่า สหรัฐฯ (ที่ตั้งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ซึ่งที่ปรึกษาราชแผ่นดินของไทยหลายคนมาจากที่นั่น สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก เคยทรงศึกษา)

- The California Digital Newspaper Collection

http://cdnc.ucr.edu/site/about_us.html (1846-ปัจจุบัน) ฟรี

- Singapore (1830-2009)

http://newspapers.nl.sg/

- Australia (1803-1995),

http://trove.nla.gov.au/newspaper?q=

- New Zealand (1869-1920),

http://paperspast.natlib.govt.nz/cgi-bin/paperspast

- ญี่ปุ่น : หนังสือพิมพ์ไทย : วารศัพท์ (พ.ศ. 2475-2489), สยามราษฎร์ (พ.ศ. 2477-2481), หลักเมือง (พ.ศ. 2483-2484) จาก Rare Materials Exhibition, Kyoto University, http://edb.kulib.kyoto-u.ac.jp/exhibit/index.html แต่ละชื่อเรื่องและแต่ละปีมีไม่ครบทุกฉบับ ต้นฉบับอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี

- ไทย : หอสมุดแห่งชาติ

- กรุงเทพเดลิเมล์ (พ.ศ. 2456) ประชาชาติ (พ.ศ. 2476-2480)

http://164.115.27.97/digital/items/browse

- Netherlands :

http://www.kb.nl

http://www.delpher.nl

5. รูปภาพ

- ชุดภาพโปสต์การ์ดของหอสมุดดำรงราชานุภาพ (DamrongRajanubhab Collection)

www.digital.nlt.go.th/digital/items/browse?collection=1

- Royal Collection Trust (The UK)

www.royalcollection.org.uk> quick links > picture library

6. เว็บไซต์หนังสือชุดประวัติศาสตร์สหรัฐฯ กับสงครามโลกครั้งที่ 2 (A Hypertext War of the Second World War) http://www.ibiblio.org/hyperwar/

7. วารสารหรือนิตยสารของหน่วยทหารไทยเช่น

- วารสารของ ทอ. http://www.rtaf.mi.th/th/Pages/Journal.aspx

- หนังสือข่าวทหารอากาศ เริ่มออนไลน์ฉบับ พ.ศ. 2554

- **วารสารชาวฟ้า** เริ่มออนไลน์ฉบับ พ.ศ. 2554

- **ข่าวประจำวัน ทอ.** เริ่มออนไลน์ฉบับ พ.ศ. 2558

- นิตยสารเสนาศึกษา (รร.จปร.) http://www2.crma.ac.th/wp_sena/?page_id=12 (เริ่มออนไลน์ฉบับ พ.ศ. 2547)

- วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (รร.จปร.) http://kmlo.crma.ac.th/JOURNAL_HUSO/_Misc/Home.aspx

- นาวิกศาสตร์ (ทร.) http://www.rtni.org/library/book_authors/นาวิกศาสตร์-2/ (มี พ.ศ. 2468 ด้วย)

- เสนาธิปัตย์ (รร.เสธ.ทบ.) http://www.cdsd-rta.net/index.php?option=com_abook&view=category&id=2&Itemid=148&limitstart=0 (เริ่มออนไลน์ฉบับ พ.ศ. 2547)

วิธีสืบค้น ควรลองใส่คำต่างๆ เช่น Siam, Thailand, Bangkok หรือชื่อเมืองสำคัญ เช่น Korat, Chiang Mai, Pattani เป็นต้น

การทำสำเนาเอกสารจากออนไลน์

1. ดาวน์โหลดอาจเสียค่าใช้จ่าย บางเว็บไซต์ ห้ามดาวน์โหลด และห้ามส่งต่อ
2. ถ่ายจาก PC (alt-print)
3. ถ่ายจาก Smart Phone เป็น screenshots (กดปุ่มเปิด-ปิดเครื่อง พร้อมปุ่มใต้จอ)

การอ้างอิง

แล้วแต่หน่วยงานกำหนด

ลิขสิทธิ์

- ส่วนใหญ่อนุญาตให้ใช้เพื่อ Private research
- หากนำไปใช้เพื่อการค้า ต้องขออนุญาต จึงไม่ควรพิมพ์รูปหรือสำเนาเอกสาร หรืออ้างข้อความตามต้นฉบับ (Quote) ให้เขียนสรุปความแทน

เอกสารจดหมายเหตุเกี่ยวกับสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ในหอจดหมายเหตุศิริราช

วิกัลย์ พงศ์พนิตานนท์ *

หอจดหมายเหตุศิริราช: ความเป็นมา

ใน พ.ศ. 2531 และ พ.ศ. 2533 คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล จัดงานฉลอง 100 ปีโรงพยาบาลศิริราช และ 100 ปีโรงเรียนแพทย์ ตามลำดับ ภายหลังจากนั้น นายแพทย์ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี คณบดีคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มีความเห็นว่า ศิริราชยังขาดการรวบรวมจัดเก็บเอกสารข้อมูลภาพถ่ายที่เป็นหลักฐานทางประวัติการแพทย์ ประวัติความเป็นมาของสถาบัน อย่างเป็นระบบ เมื่อถึงคราวต้องค้นคว้าเพื่อใช้ประโยชน์จึงกระทำได้ยาก ใน พ.ศ. 2534 คณบดีคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลจึงตั้งคณะกรรมการโครงการรวบรวมข้อมูลสำคัญของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ทำหน้าที่รวบรวมจัดเก็บเอกสารภาพถ่ายจดหมายเหตุเพื่อเตรียมการจัดตั้งหอจดหมายเหตุต่อไป

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลจัดตั้งหอจดหมายเหตุเมื่อ พ.ศ. 2541 ในงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ สถานเทคโนโลยีการศึกษาแพทยศาสตร์ ตั้งอยู่ที่ตึกสยามินทร์ ชั้น 2 ให้บริการค้นคว้าเอกสารและวัสดุจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องกับประวัติการแพทย์ไทย มีห้องพิพิธภัณฑ์ “ห้องสมเด็จพระบรมราชชนก” จัดแสดงนิทรรศการถาวร พระราชประวัติสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และจัดแสดงเอกสารจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจ

งานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ ยังทำหน้าที่ค้นคว้าวิจัยในหัวข้อต่าง ๆ ด้านประวัติการแพทย์ สืบค้นเอกสารหลักฐาน โดยไม่คำนึงว่า หอจดหมายเหตุจำเป็นต้องจัดเก็บเฉพาะเอกสารลายลักษณ์ที่เป็นต้นฉบับเท่านั้น จึงเน้นให้มี “สาร” จากข้อมูลหลักฐานอย่างครบถ้วน สนับสนุนการศึกษาค้นคว้าทั้งของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล และผู้รับบริการ หอจดหมายเหตุศิริราชจึงจัดเก็บเอกสารประเภท “สำเนา” ไว้ด้วย

เอกสารจดหมายเหตุเกี่ยวกับสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก

นอกเหนือจากการรวบรวมและจัดเก็บเอกสารประเภทประวัติการแพทย์แล้ว หอจดหมายเหตุศิริราชยังจัดเก็บเอกสารเกี่ยวกับสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก พระบิดา

* หัวหน้างานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

แห่งการแพทย์แผนปัจจุบันและการสาธารณสุขของไทย เนื่องจากพระกรณียกิจด้านการแพทย์ การสาธารณสุข และการอุดมศึกษา เป็นพื้นฐานการพัฒนาที่ต่อเนื่องมา

เอกสารเกี่ยวกับสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ที่หอจดหมายเหตุศิริราชจัดเก็บและให้บริการ ได้แก่

1. สำเนาสมุดบันทึกและรายงาน เช่น สมุดปูมเดินเรือวิคตอเรียหลุยส์, A Sanitary survey of the City of Gloucester, Massachusetts, โครงสร้างกองเรือรบ, สมุดบันทึกรายวิชาต่าง ๆ เมื่อทรงศึกษาที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด
2. เอกสารจดหมายเหตุชุดทุนวิทยาศาสตร์แห่งแพทย์ เมื่อสมเด็จพระบรมราชชนกมีพระชนมายุ 28 พรรษา ทรงจัดสรรเงินจำนวน 200,000 บาท ให้แก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรียกว่า ทุนวิทยาศาสตร์แห่งแพทย์ เพื่อเป็นทุนการศึกษาสำหรับนิสิต อาจารย์ ไปศึกษาต่อด้านวิทยาศาสตร์
3. สำเนาเอกสารจดหมายเหตุจากหอจดหมายเหตุร็อกกิเฟลเลอร์ (Rockefeller)
4. สำเนาเอกสารจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
5. ชุดเอกสารบทความการบรรยายเนื่องในวันมหิดล และบทความพิเศษ
6. สำเนาเอกสารจดหมายเหตุจากแหล่งต่าง ๆ

เอกสารเกี่ยวกับสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ที่เกี่ยวข้องกับอเมริกา มีอยู่ในชุดเอกสารต่าง ๆ เช่น

หมวดเอกสาร: เอกสารไทยในต่างประเทศ (สหรัฐอเมริกา)

เอกสารเกี่ยวกับสมเด็จพระบรมราชชนก ในหมวดเอกสารไทยในต่างประเทศ ได้แก่ ชุดเอกสาร ROCKEFELLER ARCHIVE CENTER สำเนาเอกสารจากหอจดหมายเหตุร็อกกิเฟลเลอร์มีที่มา ดังนี้

ใน พ.ศ. 2534 เมื่อสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จไปประทับรักษาอาการข้อพระบาทแพลง ณ โรงพยาบาลศิริราช ระหว่างที่ประทับมีรับสั่งถึงการค้นคว้าพระราชประวัติสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ในส่วนที่ทรงศึกษาวิชาแพทย์ชั้นคลินิก (ชั้นปีที่ 3) ต่อจากที่ทรงจบชั้นปรีคลินิก (ชั้นปีที่ 2) ใน พ.ศ. 2462 เมื่อสมเด็จพระบรมราชชนกมีพระประสงค์จะเสด็จฯ ไปทรงศึกษาวิชาแพทย์ที่คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ใน พ.ศ. 2468 ดร. เพียร์ส ประธานฝ่ายแพทยศาสตรศึกษาของมูลนิธิร็อกกิเฟลเลอร์ จึงมีหนังสือติดต่อกับคณบดีคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เกี่ยวกับเรื่องนี้ เมื่อทางคณบดีคณะแพทยศาสตร์ตอบรับแล้ว ดร. เพียร์ส มีหนังสือกราบทูลว่า เมื่อทรงศึกษาที่ฮาร์วาร์ด คณบดีจำได้ดีว่าทรงพระปรีชา รู้สึกยินดีที่จะกลับไปทรงศึกษาต่อ และยืนยันว่าจะทรงศึกษาในปีที่ 3 ได้แน่นอน

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ มีพระประสงค์ทอดพระเนตรหนังสือฉบับดังกล่าวที่คณบดีคณะแพทยศาสตร์ตอบ ดร. เพียร์ส มีพระปรารภว่า ที่หอจดหมายเหตุ

ร็อกกิเฟลเลอร์น่าจะจัดเก็บเอกสารไว้ เพื่อประโยชน์ด้านการค้นคว้าพระราชประวัติอย่างครบถ้วน คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลจึงมอบหมายให้ศาสตราจารย์พิเศษ นายแพทย์สรรใจ แสงวิเชียร เดินทางไปค้นเอกสาร ณ หอจดหมายเหตุร็อกกิเฟลเลอร์ (The Rockefeller Archive Center) สหรัฐอเมริกา[1]

หอจดหมายเหตุร็อกกิเฟลเลอร์อยู่ห่างจากนครนิวยอร์คขึ้นไปทางเหนือประมาณ 32 กิโลเมตร บนพื้นที่กว้างใหญ่ของตระกูลร็อกกิเฟลเลอร์ ศาสตราจารย์พิเศษ นายแพทย์สรรใจ แสงวิเชียร เข้าค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และเอกสารความร่วมมือปรับปรุงการอุดมศึกษา และการแพทย์ไทย ระหว่างรัฐบาลไทยกับมูลนิธิร็อกกิเฟลเลอร์เป็นระยะเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ เนื่องจากเอกสารมีจำนวนมากจึงเลือกไว้และขอทำสำเนาเอกสารจำนวนหนึ่ง

เอกสารที่ศาสตราจารย์พิเศษ นายแพทย์สรรใจ แสงวิเชียร ขอทำสำเนามีเนื้อหาเกี่ยวกับการสำรวจ การวางแผน การจัดการ การศึกษาวิชาแพทย์ และพยาบาล อีกทั้งมีเอกสารโต้ตอบระหว่างเจ้าหน้าที่มูลนิธิร็อกกิเฟลเลอร์กับฝ่ายไทย เมื่อกลับถึงเมืองไทยแล้ว ระยะเวลาการจัดส่งเอกสารที่เนิ่นนานเกินไป จึงสอบถามไปยังหอจดหมายเหตุร็อกกิเฟลเลอร์ จึงได้รับทราบว่าทางนั้นจัดส่งแล้ว แต่เนื่องจากความเข้าใจผิดของฝ่ายหอจดหมายเหตุร็อกกิเฟลเลอร์จึงส่งสำเนาเอกสารไปที่สำนักหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งทางสำนักหอสมุดแห่งชาติได้ประทับตราและจัดทำทะเบียนเอกสาร จนเมื่อศาสตราจารย์พิเศษ นายแพทย์สรรใจ แสงวิเชียรติดตามสอบถามหาเอกสารจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จึงได้รับสำเนาเอกสารที่สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติถ่ายเอกสารจากหอจดหมายเหตุร็อกกิเฟลเลอร์แทน

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลนำสำเนาเอกสารชุดหนึ่งทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และทำสำเนาจัดเก็บไว้ที่หอจดหมายเหตุศิริราชด้วยชุดหนึ่ง สำเนาในส่วนที่จัดเก็บไว้ได้จัดทำเป็นข้อมูลดิจิทัลเพื่อการอนุรักษ์แล้ว

[1] ศาสตราจารย์พิเศษ นายแพทย์สรรใจ แสงวิเชียร สัมภาษณ์ วันที่ 12 ตุลาคม 2561

เอกสารจดหมายเหตุ หอจดหมายเหตุศิริราช

หมวด			
เอกสาร	เอกสารไทยในต่างประเทศ		
ชุดเอกสาร	ROCKEFELLER ARCHIVE CENTER		
แฟ้มที่	**เรื่อง**	**วันเดือนปี**	**แผ่น**
RAC/1	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES **หมายเหตุ** มีเอกสาร 3 ปึก (1) ปึกที่1 แผ่นที่ 1-51 (2) ปึกที่ 2 แผ่นที่ 52-100 (3) ปึกที่ 3 แผ่นที่ 101-157	1913-1927	157
RAC/2	COURSE OF INSTRUCTION FOR PRIMARY AND SECONDARY SCHOOLS IN SIAM MINISTRY OF PUBLIC INSTRUCTION	1914	28
RAC/3	REPORT ON REQUEST BY THE GOVERNMENT OF SIAM FOR THE ASSISTANCE OF THE INTERNATIONAL HEALTH COMMISSION IN SECURING AMERICAN PHYSICIANS FOR GOVERNMENT SERVICE BY VICTOR G.HEISER (17 APRIL 1915)	1915	19
RAC/4	REPORT ON THE WORK OF EDUCATION DEPARTMENT OF THE MINISTRY OF PUBLIC INSTRUCTION OF THE SIAMESE GOVERNMENT, 2461 (1 APRIL 1918 – 31 MARCH 1919) **หมายเหตุ** มีเอกสาร 2 ปึก (1) ปึกที่1 แผ่นที่ 1-49 (2) ปึกที่ 2 แผ่นที่ 50-94	1918-1919	94
RAC/5	REPORT OF THE SUPERINTENDENT OF SIAMESE GOVERNMENT STUDENTS FOR THE PERIOD APRIL 1919 TO MARCH 1920 - A. CECIL CARTER	1919-1920	51
RAC/6	REPORT ON THE GOVERNMENT STUDENTS AND HIS MAJESTY THE KING'S OWN STUDENTS IN THE U.S.A.	1920	15
RAC/7	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES, 1921	1921	50

แฟ้มที่	เรื่อง	วันเดือนปี	แผ่น
RAC/8	REPORT ON MEDICAL EDUCATION IN SIAM, NOVEMBER 1921 BY RICHARD M. PEARCE **หมายเหตุ** มีเอกสาร 2 ปึก	1921	120
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-60		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 61-120		
RAC/9	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES **หมายเหตุ** มีเอกสาร 4 ปึก	1921-1922	191
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-50		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 51-104		
(3)	ปึกที่ 3 แผ่นที่ 105-139		
(4)	ปึกที่ 4 แผ่นที่ 140-191		
RAC/10	MINUTES OF THE ROCKEFELLER FOUNDATION **หมายเหตุ** มีเอกสาร 2 ปึก	1921-1933	83
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-52		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 53-83		
RAC/11	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES **หมายเหตุ** มีเอกสาร 4 ปึก	1922-1923	190
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-51		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 52-100		
(3)	ปึกที่ 3 แผ่นที่ 101-150		
(4)	ปึกที่ 4 แผ่นที่ 151-191		
RAC /12	REPORT ON THE MEDICAL SCHOOL IN BANGKOK, BASED UPON VISIT, MAY 1-14, 1923 - DR. W.S. CARTER **หมายเหตุ** มีเอกสาร 2 ปึก	1923	98
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-50		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 51-98		

แฟ้มที่	เรื่อง	วันเดือนปี	แผ่น
RAC/13	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES	1923	151
	<u>หมายเหตุ</u> มีเอกสาร 3 ปึก		
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-51		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 52-100		
(3)	ปึกที่ 3 แผ่นที่ 101-152		
RAC/14	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES	1923-1924	180
	<u>หมายเหตุ</u> มีเอกสาร 4 ปึก		
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-50		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 51-102		
(3)	ปึกที่ 3 แผ่นที่ 103-148		
(4)	ปึกที่ 4 แผ่นที่ 149-180		
RAC/15	CHULALONGKORN UNIVERSITY, ELLIS, ALLER G., - (Pathology)	1923-1924	9
RAC/16	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES	1925-1926	183
	<u>หมายเหตุ</u> มีเอกสาร 4 ปึก		
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-50		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 51-102		
(3)	ปึกที่ 3 แผ่นที่ 103-154		
(4)	ปึกที่ 4 แผ่นที่ 155-183		
RAC/17	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES	1925-1926	105
	<u>หมายเหตุ</u> มีเอกสาร 2 ปึก		
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-52		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 53-105		

แฟ้มที่	เรื่อง	วันเดือนปี	แผ่น
RAC/18	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES	1926	244
	หมายเหตุ มีเอกสาร 5 ปึก		
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-53		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 54-99		
(3)	ปึกที่ 3 แผ่นที่ 100-152		
(4)	ปึกที่ 4 แผ่นที่ 153-202		
(5)	ปึกที่ 5 แผ่นที่ 203-244		
RAC/19	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES	1926-1927	177
	หมายเหตุ มีเอกสาร 3 ปึก		
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-51		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 52-109		
(3)	ปึกที่ 3 แผ่นที่ 110-177		
RAC /20	SIRIRAJ HOSPITAL, NURSING EDUCATION	1927	15
RAC/21	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES	1927-1928	165
	หมายเหตุ มีเอกสาร 3 ปึก		
(1)	ปึกที่ 1 แผ่นที่ 1-50		
(2)	ปึกที่ 2 แผ่นที่ 51-105		
(3)	ปึกที่ 3 แผ่นที่ 106-165		
RAC/22	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES	1928-1929	73
RAC/23	SIRIRAJ HOSPITAL, NURSING EDUCATION	1929	9
RAC/24	CHULALONGKORN UNIVERSITY, CORRESPONDENCES	1929-1930	14

แฟ้มที่	เรื่อง	วันเดือนปี	แผ่น
RAC/25	CHULALONGKORN UNIVERSITY, CORRESPONDENCES	1930-1931	20
RAC/26	SIAM-MEDICAL EDUCATION A REVIEW OF THE COOPERATION BETWEEN THE RF AND THE SIAMESE GOVERNMENT BY A.G. ELLIS (25 JUNE 1931)	1931	59
RAC/27	A REPORT FROM MILDRED PORTER – NURSING EDUCATION IN SIRIRAJ HOSPITAL	1931-1934	15
RAC/28	CHULALONGKORN UNIVERSITY, CORRESPONDENCES	1932-1933	23
RAC/29	CHULALONGKORN UNIVERSITY, ELLIS, ALLER G., - (Pathology)	1932	4
RAC/30 (1)	CHULALONGKORN UNIVERSITY, CORRESPONDENCES CHULALONGKORN UNIVERSITY, ELLIS, ALLER G., - (Pathology)	1934-1937	14
RAC/31	CHULALONGKORN UNIVERSITY, MEDICAL SCIENCES	1934-1937	40
RAC/32	SIAM-MEDICAL EDUCATION A REVIEW OF THE COOPERATION BETWEEN THE ROCKEFELLER FOUNDATION AND THE SIAMESE GOVERNMENT FINAL SUMMARY 1935 A.G. ELLIS	1935	51
RAC/33	THE MEMORANDUM ON MEDICAL EDUCAITON IN SIAM, Dr. M.E. BARNES, Dr. CARTHEW	N.D.	12
RAC/34	REPORT ON MEDICAL EDUCATION IN SIAM BY VICTOR G. HEISER, DIRECTOR FOR THE EAST.	N.D.	9
S.RAC/1	MEMORANDUM ON THE HISTORY OF THE NEGOTIATIONS OF THE ROCKEFELLER FOUNDATION CONCERNING THE REORGANIZATION OF MEDICAL EDUCATION IN SIAM Prepared by Dr. M.E Barnes Director [July 15, 1922]	1922	12

ชุดเอกสารบทความการบรรยายเนื่องในวันมหิดล และบทความพิเศษ

นักเรียนไทยในอเมริกาหลายคนที่เป็นนักเรียนทุนส่วนพระองค์สมเด็จพระบรมราชชนก บางคนรับทุนจากต้นสังกัด และบางคนเดินทางไปศึกษาต่อด้วยทุนส่วนตัว รับเชิญบรรยายและเขียนบทความพิเศษเนื่องในวันมหิดล ในช่วงระยะเวลาที่สมเด็จพระบรมราชชนกทรงศึกษาชั้นเตรียมแพทย์และวิชาการสาธารณสุข ประทับอยู่ที่เมืองบอสตัน แมสซาจูเซตต์ (พ.ศ. 2459-2464) ทรงใส่พระทัยในการดำรงชีวิตและการเรียนของนักเรียนไทยประหนึ่งทรงเป็นผู้ดูแลนักเรียนไทย และเมื่อทรงศึกษาวิชาแพทย์ชั้นคลินิกประทับอยู่ที่เมืองเคมบริดจ์ แมสซาจูเซตต์ (พ.ศ. 2469-2471) ที่ประทับเลขที่ 63 ถนนลองวูด นั้นนักเรียนไทยเรียกขานกันว่า “ตำหนักลองวูด”

ในบทความนี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างจากความทรงจำของนักเรียนไทยในอเมริกา พอสังเขป ดังนี้

ศาสตราจารย์ หลวงวาจวิทยาวัฒฑน์ (วาด แย้มประยูร) ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาที่สหรัฐอเมริการะหว่าง พ.ศ. 2460-2471 ไปพร้อมกับหลวงพิณพากย์พิทยาเพท ทั้งสองเดินทางไปถึงนครบอสตัน เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2460 สมเด็จพระบรมราชชนกเสด็จไปรอรับนักเรียนไทยที่ชานชาลาสถานีรถไฟ หลวงวาจวิทยาวัฒฑน์เลือกเรียนวิชาทันตแพทยศาสตร์ ใน พ.ศ. 2469 ระหว่างการเดินทางไปรับหน้าที่แพทย์ประจำบ้านในโรงพยาบาลหนึ่ง หลวงวาจวิทยาวัฒฑน์แวะนครบอสตัน แล้วเดินทางไปเฝ้าสมเด็จพระบรมราชชนก “แจ้งความจำนงว่าเป็นคนไทยขอเข้าเฝ้า” เมื่อ

> *เข้าไปในห้องเล็ก ๆ เห็นพระองค์ท่านประทับบนเก้าอี้ธรรมดา ข้างโต๊ะทรงพระอักษรเล็กๆ ตัวหนึ่งและทรงรอคอยอยู่แล้ว ... สมเด็จพระราชบิดา ฯ ทรงสนพระทัยไม่น้อยที่ทรงทราบว่าข้าพเจ้าผ่านการศึกษาทันตแพทยศาสตร์ด้วย รับสั่งว่าบ้านเรามีโรคฟันมาก เรายังไม่ได้จัดการอะไรเป็นล่ำเป็นสัน ถ้าข้าพเจ้ากลับไปทำแล้วจะประทานเงินส่วนพระองค์ 1,000,000 บาทให้เริ่มต้นได้ ... ข้าพเจ้าไม่ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าหลังจากที่พระองค์นิวัตพระนครเมื่อ 13 ธันวาคม 2471...*
>
> *...ในเทศกาลปีใหม่ก็ยังได้รับบัตรอวยพรมีลายพระหัตถ์เป็นภาษาอังกฤษแปลว่า “วาดที่รัก นี่เป็นสิ่งพิสูจน์ว่ายังมีใครคนหนึ่งที่คิดถึงอยู่” และลงพระนาม มหิดล*[2]

หลวงถวิลเศรษฐพาณิชยการ (ถวิล คุปตารักษ์) สอบชิงทุนรถไฟไปศึกษาที่สหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2461 เดินทางถึงนครบอสตันทางรถไฟในคืนวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2461 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงอยู่ในกลุ่มนักเรียนไทยเดินทางพร้อมกันด้วย สมเด็จพระบรมราชชนกเสด็จไปรับนักเรียนไทย หลวงถวิลฯ ได้ไปพักที่ห้องชุดที่ประทับ เลขที่ 329 ถนนลองวูด ในบอสตัน สมเด็จพระบรมราชชนกทรงเลือกโรงเรียนให้เรียนแห่งเดียวกับหลวงสุขุมนัยประดิษฐ์ (ประดิษฐ์ สุขุม) จากบันทึกการบรรยาย หลวงถวิลฯ เล่าไว้ว่า

> *ระหว่างฤดูร้อน ข้าพเจ้าได้พบเพื่อนใหม่หลายคน โดยมากเป็นผู้ที่ไปศึกษาในอเมริกาก่อนข้าพเจ้า เพื่อนเหล่านี้ชอบเล่าถึงพระจริยาวัตรของสมเด็จพระราชบิดาฯ คนหนึ่งเล่าว่าแปลกใจมากที่ได้เห็นพระองค์ทรงกรรเชียงได้อย่างดียิ่ง ข้าพเจ้าไม่แปลกใจเพราะเคยทราบว่าพระองค์เคยศึกษาวิชาทหารเรือในประเทศเยอรมันมาแล้ว มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดมีเรือกรรเชียงสำหรับให้นักศึกษาใช้ฝึกหัดและออกกำลัง พระองค์โปรดกีฬาประเภทนี้มาก*

[2] หอจดหมายเหตุศิริราช เอกสาร DU-MD/Speech.ศาสตราจารย์หลวงวาจวิทยาวัฒฑน์, 2506.

มีหลายคนที่เล่าว่า พระองค์เคยพาไปชมละครบ้าง ฟังดนตรีบ้าง ชมอุปรากรบ้าง โดยมีพระประสงค์ที่จะให้แต่ละคนได้เห็นว่าการแสดงต่าง ๆ เหล่านี้เป็นอย่างไร ดีที่ตรงไหน เหตุใดจึงมีผู้คนนิยมมากมาย พระองค์ทรงทำทุกสิ่งทุกอย่างโดยมีจุดประสงค์ที่จะให้เกิดประโยชน์

เพื่อนคนหนึ่งเล่าว่าในโรงเรียนแพทย์ที่พระองค์ทรงศึกษาอยู่มีชาวอเมริกันใต้คนหนึ่งขอประทานความช่วยเหลือ เพราะไม่มีเงินพอที่จะศึกษาต่อไป เขากราบทูลพระองค์ว่าเมื่อศึกษาสำเร็จแล้ว เขาจะมาประเทศไทยเพื่อใช้วิชาความรู้ให้เกิดประโยชน์แก่คนไทย พระองค์ประทานความช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไขผูกพัน รับสั่งว่าอยากให้เขาสำเร็จเป็นหมอ เมื่อสำเร็จแล้วถ้าจะมาอยู่เมืองไทยก็ดี แต่ถ้ามาไม่ได้จะทำงานที่ใดก็เป็นประโยชน์แก่มนุษยชาติทั้งนั้น[3]

พระพิศาลสุขุมวิท (ประสพ สุขุม) นักเรียนไทยที่ใกล้ชิดสมเด็จพระบรมราชชนก บอกเล่าเรื่องราวระหว่างทรงศึกษาวิชาแพทย์ชั้นปรีคลินิกไว้ว่า

วันหนึ่ง สมเด็จพระราชบิดา ฯ เสด็จออกจากห้องเรียนที่โรงเรียนแพทย์ฮาร์วาร์ด เพื่อเสด็จกลับที่ประทับ ก็ปรากฏว่ารถบิวอิคของพระองค์หายไปจากโรงรถที่พระองค์เคยจอดไว้เป็นประจำ พระองค์รับสั่งเล่าให้ข้าพเจ้าฟังภายหลังว่าทีแรกนึกว่าข้าพเจ้าเอาไป เพราะข้าพเจ้าเคยกระทำเช่นนั้นโดยรู้ชั่วโมงเรียนของพระองค์ว่าจะไม่ทรงใช้ในชั่วโมงนั้นชั่วโมงนี้ และอาจจะจำชั่วโมงผิดไป พระองค์จึงได้ทรงสอบถามให้แน่นอนเสียก่อนว่าข้าพเจ้ามิได้เอาไป แล้วจึงแจ้งตำรวจ เป็นอันว่าต่อจากวันนั้นทรงใช้รถราง รถใต้ดิน และรถเมล์ ในการเสด็จไปไหนมาไหน รวมทั้งเสด็จไปโรงเรียนแพทย์ฮาร์วาร์ดที่บรุคลายน์ด้วย ข้าพเจ้าได้สังเกตว่าพระองค์เหน็ดเหนื่อยและซีดเซียวไปมาก เนื่องจากต้องทรงใช้รถสาธารณะเป็นพาหนะเดินทาง โดยเฉพาะจากที่ประทับที่ 11 สตอรี่ย์ สตรีท เคมบริดจ์ ไปโรงเรียนแพทย์ที่บรุคลายน์ในบอสตันทุกวัน ซึ่งต้องใช้เวลาเที่ยวหนึ่งถึงประมาณ 45 นาทีโดยรถใต้ดิน และในตอนเช้ารถใต้ดินก็แน่นเสมอ ต้องทรงยืนห้อยโหนห่วงกลางรถ ในฤดูหนาวฝรั่งมักจะเป็นหวัดกัน และถ้าผู้โดยสารที่ยืนอยู่ใกล้เคียงเกิดจามหรือไอขึ้นมา พระองค์ก็เอาหวัดนั้นกลับมาด้วยเสมอ ข้าพเจ้าเห็นเป็นเช่นนั้นจึงกราบทูลขอให้ทรงซื้อรถยนต์เพื่อทรงใช้สักคันหนึ่งแทนรถบิวอิคที่ถูกลักขโมย พระองค์รับสั่งว่าไม่ประสงค์จะเอาเงิน "ตามีตามา" ไปใช้อย่างฟุ่มเฟือยเพื่อบำรุงความสุข

ข้าพเจ้ากราบทูลว่ามิใช่บำรุงความสุข แต่จำเป็นสำหรับเป็นพาหนะของพระองค์ ถ้าเกิดประชวรขึ้นก็จะทำให้พระอนามัยเสื่อมโทรมและเสียเวลาเรียน ซึ่งพระองค์ก็ไม่มีพระประสงค์จะให้เป็นเช่นนั้น นอกจากนั้นก็เป็นการประหยัดเวลาในการเดินทางไปโรงเรียนแพทย์ตั้งครึ่งชั่วโมง จะบรรทมสายหน่อยก็ได้เป็นการออมพระกำลังไว้ พระองค์ก็ยังไม่ทรงยอมเชื่อฟังข้าพเจ้า และคงเสด็จไปไหนมาไหนด้วยรถสาธารณะ ข้าพเจ้าก็กราบทูลอ้อนวอนแทบทุกวันโดยหาเหตุผลต่าง ๆ มาประกอบว่ามิใช่หาความสุขความสำราญแต่เป็นความจำเป็นที่จะให้พระองค์ศึกษาสำเร็จตามโครงการ

บางครั้งก็ชักจะกริ้วข้าพเจ้า หาว่าข้าพเจ้าเป็นคนที่หาความสุขสบายมากเกินไป และจะชักจูงให้พระองค์เอาอย่างโดยความจงรักภักดี ข้าพเจ้าก็ยังคงกราบทูลวิงวอนเพราะเกรงจริง ๆ

[3] หอจดหมายเหตุศิริราช เอกสาร DU-MD/Speech. หลวงถวิลเศรษฐพาณิชการ, 2509.

ว่าจะประชวร นานเข้าพระองค์ก็ชักจะทรงเหน็ดเหนื่อยมากขึ้นและไม่ทรงสบาย จึงวันหนึ่งในระหว่างที่ข้าพเจ้ากราบทูลเรื่องนี้อีก พระองค์ก็รับสั่งว่า "ฉันเห็นจะต้องเชื่อแก แกไปเลือกซื้อให้ฉันสักคันหนึ่ง" ... ข้าพเจ้าจึงได้เลือกรถยี่ห้อ แพคคาร์ด 6 สูบ ซึ่งเมื่อเสด็จกลับเมืองไทยแล้ว ข้าพเจ้าเป็นผู้จัดส่งตามมา และก็ได้ทรงใช้อยู่ในเมืองไทย[4]

ศาสตราจารย์ ทันตแพทย์สี สิริสิงห เล่าเรื่องสมเด็จพระบรมราชชนกกับนักเรียนไทยในอเมริกา เมื่อครั้งบรรยายวันมหิดล 24 กันยายน 2513 ไว้ว่า บางครั้งนักเรียนไปเฝ้าที่ห้องชุดที่ประทับ เนื่องจากคับแคบจึงทรงพาเดินไปรับประทานอาหารที่ร้าน

... ทรงพาพวกเราเดินไปด้วยกันทั้งหมด ทรงชวนคุยให้เพลิน ระหว่างนั้นพอผ่านถนนสำคัญสายหนึ่ง จึงรับสั่งถามเพื่อนข้าพเจ้าว่าที่มาเมื่อกี้นี้ชื่อถนนอะไร มรว.จิตติน ผู้ถูกถามทูลตอบว่าไม่ทราบ ดังนั้นจึงรับสั่งให้วิ่งกลับไปดูเสียจะได้รู้ ... จึงรับสั่งควรหูไวตาไวไว้บ้าง แต่ก็ไม่ได้กริ้ว...

ตอนหนึ่งทรงพานักเรียนไปเลี้ยงอาหารจีนอีก แต่ก็ไม่ค่อยมีเงินมาก จึงรับสั่งล่วงหน้าก่อนสั่งอาหารว่า "ไอ้ฉาล่งฮะ น่ะ วันนี้อย่าสั่งนะ เพราะฉันกำลังกระเป๋าแห้งอยู่" จึงสั่งแต่อาหารธรรมดาช่วยให้สบายพระทัยขึ้น

อีกครั้งหนึ่งเมื่อตอนเสด็จไปอเมริกาใหม่ ๆ ทรงชวนนักเรียนไทยในบอสตันไปซื้อรองพระบาทที่ร้านฟีลีน ซึ่งเป็นห้างจำหน่ายสินค้าที่ใหญ่โตมาก เมื่อทรงแจ้งความประสงค์แล้วคนขายของมองเห็นพระวรกายและพระบาทเล็กก็หัวเราะ แล้วชี้มือให้ขึ้นไปซื้อบนแผนกสินค้าเด็ก ทรงขันแล้วบอกกับคุณพิสิษว่าดีเหมือนกันจะได้ไม่ต้องเปลืองเงินมาก แล้วก็ทรงซื้อจริง ๆ

ทูลกระหม่อมแดงไม่ทรงใช้อำนาจบังคับให้นักเรียนทุนของพระองค์ท่านต้องเรียนวิชาที่พอพระทัยจะให้เรียน แต่ยอมให้เจ้าตัวได้เลือกเรียนตามใจชอบ ข้าพเจ้าเคยไปเฝ้าอีกครั้งหนึ่งภายหลังที่ผ่านเตรียมแพทย์ปี 2 แล้ว เมื่อกราบทูลความประสงค์ว่าต้องการเรียนแพทย์ แต่ทรงทราบจากรายงานของผู้ดูแลนักเรียน รับสั่งว่า "ฉันเห็นคะแนนของเธอแล้ว รู้สึกว่าจะเรียนแพทย์ไม่ไหว ถึงไหวก็คงเป็นแพทย์ที่ดีไม่ได้ ควรเลือกเรียนอย่างอื่นดีกว่า" ข้าพเจ้าจึงกราบทูลว่าถ้าเช่นนั้นข้าพระพุทธเจ้าขอเรียนทันตแพทย์ จึงทรงรับสั่งต่อไปว่า "จะเรียนอะไรก็เรียนเถิด จะเป็นโจรเปิดตู้นิรภัยก็ได้ แต่ต้องเป็นโจรชั้นหนึ่งนะ และอย่าลืมว่าเวลากลับเมืองไทยแล้วต้องช่วยตัวเอง ฉันไม่หาตำแหน่งให้"[5]

ชุดเอกสารบทความการบรรยายเนื่องในวันมหิดล และบทความพิเศษ รวบรวมบทความพิเศษและบทความการบรรยายในส่วนที่มีการตีพิมพ์แล้ว ขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดทำเป็นไฟล์ดิจิทัล

[4] หอจดหมายเหตุศิริราช เอกสาร DU-MD/Speech. พระพิศาลสุขุมวิท, 2510.

[5] หอจดหมายเหตุศิริราช เอกสาร DU-MD/Speech. ศาสตราจารย์สี สิริสิงห, 2513.

หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ

ผู้ปกครองชยันต์ หิรัญพันธุ์

คำนำ

หอจดหมายเหตุ อาจแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่คือ หอจดหมายเหตุรัฐบาล (government archives) และหอจดหมายเหตุเอกชน (private archives) หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพถูกจัดเป็นหอจดหมายเหตุเอกชน เอกสารจดหมายเหตุที่จัดเก็บไว้ในหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพทั้งหมดเป็นเอกสารจดหมายเหตุของเอกชน (เป็นเอกสารที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของหน่วยงานเอกชน กล่าวคือ สภาคริสตจักรในประเทศไทย และหน่วยงานคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย) ที่ไม่ถูกใช้ในการปฏิบัติงานประจำวัน มีการประเมินแล้วว่ามีคุณค่าต่อเนื่อง และถูกส่งมาเก็บรักษาที่หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพเพื่อใช้ในการอ้างอิงของหน่วยงานเจ้าของเอกสาร การศึกษาวิจัย หรือการศึกษาตามอัธยาศัยในอนาคต

หลายท่านในที่นี้อาจจะไม่ทราบว่า “หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ” คืออะไร อยู่ที่ไหน ในวันนี้ผมขออนุญาตแนะนำ “หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ” ขุมทรัพย์ทางปัญญาอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย “หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ” เป็นหอจดหมายเหตุเอกชน ไม่อยู่ใต้ พ.ร.บ. จดหมายเหตุแห่งชาติฯ[1] ไม่อยู่ใต้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ[2] แต่รับรองได้ว่าท่านสามารถใช้บริการได้ (จะยุ่งยาก ซับซ้อน หรือไม่ก็คงแล้วแต่บุคคล)

หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ เป็นหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย (University Archives) มีความรับผิดชอบรวบรวม เก็บรักษาเอกสารจดหมายเหตุของมหาวิทยาลัยพายัพ และบริการเอกสารดังกล่าวเพื่อการอ้างอิงของมหาวิทยาลัยพายัพ และการศึกษาวิจัยทั่วไปในอนาคต ตามนโยบาย และระเบียบของมหาวิทยาลัยพายัพ เอกสารจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัย เป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลประวัติ ความเป็นมา การก่อตั้งมหาวิทยาลัยพายัพตั้งแต่เริ่มดำเนินการจัดตั้ง การพัฒนาการในช่วงต่อมาในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการสนับสนุนทางการเงินและบุคลากรจากสหรัฐอเมริกา

หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ เป็นหอจดหมายเหตุทางศาสนา (Religious Archives) เป็นหอจดหมายเหตุ ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการเก็บรวบรวม รักษา และให้บริการเอกสารคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกสารของสภาคริสตจักรในประเทศไทย (เอกสารจดหมายเหตุของคริสตจักรท้องถิ่น คริสตจักรภาค หน่วยงาน โรงเรียน และโรงพยาบาลในสังกัดสภาคริสตจักรในประเทศไทย)

คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์

---

[1] พระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ พ.ศ. 2556.

[2] พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540.

คริสต์ศาสนาแบ่งออกเป็น 3 นิกายใหญ่ ๆ ตามหลักความเชื่อและการปฏิบัติ ได้แก่

1. **โรมันคาทอลิก** คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกเป็นนิกายดั้งเดิมของคริสต์ศาสนา มีผู้นำคือพระสันตะปาปา (Pope) อยู่ที่นครรัฐวาติกัน ลักษณะของคริสต์ศาสนานิกายนี้ก็คือการมีบรรพชิตผู้ชายที่เรียกว่า “บาทหลวง” หรือ “คุณพ่อ” (Father) มีบรรพชิตผู้หญิงที่เรียกว่า “แม่ชี” หรือ “คุณแม่” (Sister) บาทหลวง และแม่ชีจะถือพรหมจรรย์ (ไม่แต่งงาน) นอกจากจะมีความเชื่อข้างต้นแล้ว โรมันคาทอลิกยังเชื่อว่านักบุญเปโตรเป็นผู้ที่รับมอบสิทธิอำนาจจากพระเยซูตามที่ปรากฏในพระธรรมมัทธิว บทที่ 16 ข้อ 18-19[3] ชาวโรมันคาทอลิกถือว่าเปโตรเป็นพระสันตะปาปาองค์แรกและมอบสิทธิอำนาจนี้ต่อพระสันตะปาปาองค์ต่อ ๆ มา ดังนั้น พระสันตะปาปาจึงกลายเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดของโรมันคาทอลิกที่คริสตจักรโรมันคาทอลิกต้องเชื่อฟังมาโดยตลอด นอกจากนั้น คริสตจักรโรมันคาทอลิกยังมีความเชื่อในเรื่องนักบุญ เช่น นักบุญยอห์น นักบุญยอเซฟ นักบุญเปาโล หรือนักบุญออกัสติน เป็นต้น มีการทำรูปนักบุญต่าง ๆ ประดับใช้ในโบสถ์ในส่วนของไทย มีการส่งบาทหลวงจากคณะดอมินิกันเข้ามาดูแลครอบครัวชาวโปตุเกสที่อาศัยอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา ผู้ที่เชื่อในคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทยจะถูกเรียกว่า “คริสตัง” ซึ่งเป็นการออกเสียงคำว่า Christian ในภาษาโปรตุเกส ซึ่งทำให้ชาวคาทอลิกในประเทศไทยถูกเรียกว่า “คริสตัง” มาจนถึงยุคปัจจุบัน

2. **ออร์โธด็อกซ์**[4] คริสต์ศาสนานิกายออร์โธด็อกซ์ เป็นคริสตจักรที่แยกตัวออกมาจากคริสตจักรโรมันคาทอลิก ในปี ค.ศ. 1054[5] โดยมีความเชื่อหลักไม่แตกต่างไปจากคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก ที่สำคัญคือการไม่ยอมรับสิทธิอำนาจของพระสันตะปาปา มีจุดเริ่มต้นจากคริสตจักรแห่งกรุงคอนสแตนติโนเปิลก่อตั้งโดยนักบุญแอนดรูว์ คริสตจักรแห่งอเล็กซานเดรียก่อตั้งโดยนักบุญมาระโก คริสตจักรแห่งอันติออกก่อตั้งโดยนักบุญเปาโล คริสตจักรแห่งกรุงเยรูซาเล็มก่อตั้งโดยนักบุญเปโตรและนักบุญยากอบ คริสตจักรเหล่านี้มีสิทธิ์ในการปกครองตนเอง มีผู้นำของตนเองในแต่ละประเทศ เป็นอิสระต่อกัน สำหรับในประเทศไทยนั้นเริ่มต้นจากการที่ คริสเตียนออร์โธด็อกซ์ ชาวรัสเซีย (รัสเซียออร์โธด็อกซ์) ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยได้เรียกร้องให้มีการตั้ง ศาสนจักรขึ้นที่กรุงเทพฯ สภาสงฆ์แห่งสังฆมณฑลคริสเตียนออร์โธด็อกซ์รัสเซียจึงได้พิจารณาและอนุมัติให้มีการตั้งศาสนจักรที่กรุงเทพฯ และในปี ค.ศ. 2008 ศาสนจักรออร์โธด็อกซ์ ก็ได้รับการอนุมัติให้จัดตั้งเป็นองค์กรเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางสังคมและศาสนา

3. **โปรเตสแตนต์** คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์เป็นคริสต์ศาสนาที่แยกตัวออกมาจากคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกอันเนื่องมาจากหลักคำสอนเรื่องการเป็นผู้ชอบธรรมโดยความเชื่อ ความล้มเหลวของบรรพชิต การฟื้นฟูศิลปะวิทยาการ การเติบโตของลัทธิปัจเจกชนนิยม การเติบโตของนครรัฐและกระแสชาตินิยม และความมั่งคั่งของคริสตจักร โดยการนำของมาร์ตินลูเธอร์ ในปี ค.ศ. 1517[6] ความเชื่อหลักไม่ได้แตกต่างไปจากนิกายโรมันคาทอลิก หรือออร์โธด็อกซ์ แต่นิกายโปรเตสแตนต์นั้นไม่ยอมรับเรื่องนักบุญ ไม่ยอมรับ

---

[3] มีเนื้อความว่า “18 ฝ่ายเราบอกท่านว่าท่านคือเปโตร และบนศิลานี้ เราจะสร้างคริสตจักรของเราไว้ และพลังแห่งความตายจะมีชัยต่อคริสตจักรนั้นหามิได้ 19 เราจะมอบลูกกุญแจแผ่นดินสวรรค์ให้ไว้แก่ท่าน ท่านจะกล่าวห้ามสิ่งใดในโลกสิ่งนั้นก็จะถูกกล่าวห้ามในสวรรค์ เมื่อท่านจะกล่าวอนุญาตสิ่งใดในโลกสิ่งนั้นจะกล่าวอนุญาตในสวรรค์ด้วย”

[4] จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี https://th.wikipedia.org เรื่อง “ศาสนาคริสต์ในประเทศไทย”

[5] เอ็ม.อี. กิบส์. *จากเยรูซาเล็มสู่นิวเดลี* (พระนคร:สุริยบรรณ,2514), 130.

[6] เอ็ม.อี. กิบส์. *จากเยรูซาเล็มสู่นิวเดลี* (พระนคร:สุริยบรรณ, 2514), 270.

รูปปั้นต่าง ๆ คริสเตียนมีสิทธิในการอ่านและตีความพระคัมภีร์ ไม่ยอมรับสิทธิอำนาจของพระสันตะปาปาที่กรุงโรม ไม่ยอมรับสิทธิอำนาจของพระสงฆ์ บรรพชิตในคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์สามารถแต่งงานได้ แบ่งเป็นหลายกลุ่มหลายคณะที่ไม่ขึ้นต่อกัน มีระบบระเบียบการบริหารจัดการภายในคณะของตนเองเช่นเพรสไบทีเรียน เซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีส และแบ๊บติสต์ เป็นต้น ภาษาทางด้านศาสนาที่ใช้จะมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากโรมันคาทอลิก หรือออร์โธด็อกซ์ เช่น การเรียกศาสนสถานว่า “คริสตจักร” เรียกบรรพชิตว่า “ศาสนาจารย์ (Reverend)” หรือ “ศิษยาภิบาล (Pastor)” เป็นต้น

องค์การคริสต์ศาสนาที่กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมไทยให้การรับรองคือ

1. โรมันคาทอลิก
2. โปรเตสแตนต์ นิกายนี้แบ่งเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่
   - 2.1 สภาคริสตจักรในประเทศไทย
   - 2.2 สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย
   - 2.3 สหคริสตจักรแบ๊บติสต์แห่งประเทศไทย
   - 2.4 คริสตจักรเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีส

คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์เข้ามาประกาศเผยแพร่พระกิตติคุณในประเทศไทยเมื่อ ค.ศ. 1828 โดยคณะลอนดอนมิชชันนารีโซไซเอตตี้[7] มิชชันนารีสองคนแรกคือ Rev. Dr. Carl Augustus Friederich Gutzlaff M.D.[8] (คนไทยเรียกว่า “หมอกิศลับ”) และ Rev. Jacob Tomlin คณะมิชชั่นคณะที่สองคือ อเมริกันแบ๊บติสต์มิชชั่น[9] (มิชชั่นคณะนี้เป็นคนละคณะกับ “สหคริสตจักรแบ๊บติสต์แห่งประเทศไทย” ที่กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมให้การรับรอง) ที่เข้ามาทำงานประกาศเผยแพร่ในประเทศไทยในช่วงปี ค.ศ. 1832 ถึง ค.ศ. 1893 จากหนังสือ Historical Sketch of Protestant Missions in Siam[10] กล่าวถึงการเข้ามาทำงานในประเทศไทยของมิชชันนารีคณะนี้ว่า เกิดจากการขอร้องจาก Rev. Dr. Carl Gutzlaff M.D. และ Rev. Jacob Tomlin คณะมิชชั่นคณะที่สามคือ อเมริกัน บอร์ด ออฟ คอมมิชชั่นเนอร์ส ฟอร์ ฟอร์เรน มิชชั่น ที่เข้ามาทำงานประกาศเผยแพร่ในประเทศไทยในช่วง ค.ศ. 1831 ถึง ค.ศ. 1849 เพื่อตอบสนองการร้องขอของ Rev. Dr. Carl Gutzlaff M.D. และ Rev. Jacob Tomlin มิชชันนารีของคณะมิชชั่นนี้ที่โดดเด่น ที่เป็นที่รู้จักของสังคมไทยคือ ศาสนาจารย์ นายแพทย์ แดน บีช บรัดเลย์ คณะมิชชั่นอีกคณะหนึ่งที่ส่งมิชชันนารีเข้ามาประกาศเผยแพร่พระกิตติคุณในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 นี้ก็คือ คณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชั่น ซึ่งมิชชั่นคณะนี้ได้มีการประกาศสถาปนาคริสตจักร ก่อตั้งโรงเรียน

---

[7] ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. *ประวัติศาสตร์สภาคริสตจักรในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ:สภาคริสตจักรในประเทศไทย,2527), 1.

[8] Rev. Dr. Carl Augustus Friederich Gutzlaff M.D. เป็นมิชชันนารีชาวเยอรมัน เรียนจบจากวิทยาลัยพระคริสตธรรมของ Dutch Missionary Society (NZG) เมื่อ พ.ศ. 2369 เป็นมิชชันนารีอยู่ที่สุมาตรา และชวา เขาได้เรียนภาษาจีนและสามารถใช้ภาษาจีนในการสื่อสาร ภายหลัง เขาได้เป็นมิชชันนารีอิสระที่จะทำงานประกาศเผยแพร่เอง เมื่อเขาเดินทางออกจากประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2375 เขาได้มุ่งไปทำการประกาศเผยแพร่ที่ประเทศจีน

[9] Kenneth E. Wells. *History of Protestant Work in Thailand* (Bangkok:The Church of Christ in Thailand, 1958), 16-17.

[10] George Bradley McFarland, ed. *Historical Sketch of Protestant Missions in Siam, 1828-1928* (Bangkok:The Bangkok Times Press, Ltd., 1928), 27.

ก่อตั้งโรงพยาบาล เป็นคณะมิชชั่นหนึ่งซึ่งได้สนับสนุนส่งเสริมให้มีการก่อตั้งสภาคริสตจักรในประเทศไทยในปี ค.ศ. 1934 ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีคณะมิชชั่นโปรเตสแตนต์อีกหลายคณะที่ได้ส่งมิชชันนารีเข้ามาทำพันธกิจเผยแพร่พระกิตติคุณในประเทศไทย เช่น เซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีส หรือคริสตจักรวันเสาร์ (The Seven Days Adventist) ที่ส่งมิชชันนารีเข้ามาทำพันธกิจในประเทศไทยในปี ค.ศ. 1918 คณะเดอะเชิร์ช ออฟ ไครสต อินเกรตบริเตน (The Church of Christ in Great Britain) ได้ส่งมิชชันนารีเข้ามาทำพันธกิจในประเทศไทยในปี ค.ศ. 1903 (มกราคม ค.ศ. 1903)[11] โดยเริ่มต้นที่จังหวัดนครปฐม มีการประกาศพระกิตติคุณ มีผู้รับเชื่อรับบัพติสมา มีการสถาปนาคริสตจักร มีการก่อตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กชาย และเด็กหญิง ก่อตั้งโรงพยาบาล การก่อตั้งสภาคริสตจักรในประเทศไทยในปี ค.ศ. 1934 คริสตจักรซึ่งเกิดจากการประกาศเผยแพร่พระกิตติคุณของมิชชั่นคณะนี้ก็ได้เข้าร่วมกับคริสตจักรที่เกิดจากการประกาศเผยแพร่ของอเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชั่นก่อตั้งสภาคริสตจักรในประเทศไทย คณะคริสเตียนแอนด์มิชชันนารีอไลแอนส์ (Christian and Missionary Alliance) ได้ส่งมิชชันนารีเข้ามาทำพันธกิจในประเทศไทยในช่วง ปี ค.ศ. 1929[12]

ในปี ค.ศ. 1947 คณะเวิร์ลดไวด์ อีแวนเจไลเซชั่นครูเซดได้ส่งมิชชันนารีเข้ามาทำพันธกิจในประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1948 คณะฟินนิชฟรีฟอเรนมิชชั่นได้ส่งมิชชันนารีเข้ามาทำพันธกิจในประเทศไทย คณะโอเวอร์ซีมิชชันนารี เฟลโลชิฟ (Oversea Missionary Fellowship, O.M.F.) ได้ส่งมิชชันนารีเข้ามาทำพันธกิจในประเทศไทยในปี ค.ศ. 1951 (กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1951)[13] ในปีเดียวกันนี้คณะนิวไทรบ์มิชชั่นก็ได้ส่งมิชชันนารีเข้ามาทำพันธกิจในประเทศไทย นอกจากคณะมิชชั่นที่กล่าวมาข้างต้นแล้วก็ยังมีคณะมิชชั่นอื่น ๆ อีกหลายคณะที่ได้ส่งมิชชันนารีเข้ามาทำพันธกิจในประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1956 ผู้นำองค์การมิชชันนารี และผู้นำคริสตจักรไทยได้มีการประชุมกันเพื่อดำเนินการจัดตั้ง “The Evangelical Fellowship of Thailand” หรือที่เรียกในภาษาไทยในปัจจุบันนี้ว่า “สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย” และได้รับการรับรองจากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการตามหนังสืออนุญาตเลขที่ 5/2512 ลงวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2512 (ค.ศ. 1969) มีการก่อตั้ง “มูลนิธิสหกิจคริสเตียน” ในปี ค.ศ. 1976 ส่วนคณะเซ้าท์เทิร์นแบ๊บติสต์ที่ส่งมิชชันนารีเข้ามาทำพันธกิจในปี ค.ศ. 1949 ภายหลังได้มีการจัดตั้งสหคริสตจักรแบ๊บติสต์ในประเทศไทยขึ้นในปี ค.ศ. 1971 ต่อมาในปี ค.ศ. 1977 มูลนิธิคริสตจักรแบ๊บติสต์ได้รับรองจากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ สำหรับคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีสนั้นได้มีการจัดตั้งเป็นมูลนิธิเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีสในปี ค.ศ. 1962

---

[11] George Bradley McFarland, ed. *Historical Sketch of Protestant Missions in Siam 1828-1928* (Bangkok: The Bangkok Times Press, Ltd., 1928), 261.

[12] Kenneth E. Wells. *History of Protestant Work in Thailand* (Bangkok:The Church of Christ in Thailand,1958), 252.

[13] สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย. *30 ปี สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย , 1999), 21-22.

หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ

ในปัจจุบันเมื่อกล่าวถึงคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในประเทศไทยก็จะกล่าวถึง สภาคริสตจักรในประเทศไทย สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย สหคริสตจักรแบ๊บติสต์และคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีส

ในปี ค.ศ. 1978 สภาคริสตจักรในประเทศไทย สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย สหคริสตจักรแบ๊บติสต์และคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีสได้มีการรวมตัวกันจัดงานฉลองครบรอบ 150 ปี คริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย มีการศึกษาค้นคว้าจัดทำหนังสือเรื่องราวความเป็นมาของแต่ละองค์กร ผลของการจัดงานครั้งนี้ทำให้สภาคริสตจักรในประเทศไทยพบว่า ในโกดังเก็บของของสภาคริสตจักรฯ ที่บ้านเลขที่ 14 ถนนประมวล เขตบางรัก (ตรงข้ามกับโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน วิทยาลัย) นั้นมีเอกสารเก่า ๆ ของคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนอยู่จำนวนมากเก็บอยู่ในโกดังนั้น คณะผู้บริหารสภาคริสตจักรฯ ในเวลานั้นต่างตระหนักถึงคุณค่าของเอกสารดังกล่าว แต่ก็ไม่มีใครรู้ว่าขบวนการจัดเก็บ รักษา และให้บริการเอกสารเก่า ๆ อย่างนี้ควรจะทำอย่างไร

ถึงแม้หอจดหมายเหตุแห่งชาติจะได้ถูกตั้งและเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี ค.ศ 1952 แล้วก็ตามแต่ความรู้จักคุ้นเคย หรือความเข้าใจในงานจดหมายเหตุนั้นมีค่อนข้างน้อยมาก สภาคริสตจักรฯ ได้ติดต่อ ประสานงานกับ ดร. อำนวย ทะพิงค์แก อธิการบดีวิทยาลัยพายัพ (ในเวลานั้น) และได้รับคำตอบว่าวิทยาลัยพายัพยินดีที่จะบริหารจัดการดูแลเอกสารดังกล่าว ดังนั้น จึงมีการจัดตั้งแผนกจดหมายเหตุ วิทยาลัยพายัพขึ้นโดยมี ศาสนาจารย์เฮอร์เบิท อาร์ สวอนสัน[14] เป็นหัวหน้าแผนก มีสายงานขึ้นตรงกับอธิการบดี เอกสารจดหมายเหตุชุดแรกที่ถูกส่งมาเก็บที่หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพคือ เอกสารของคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียน ภายหลังหน่วยงานโรงเรียน และโรงพยาบาลต่าง ๆ ของสภาคริสตจักรฯ ก็ได้ส่งเอกสารเก่า ๆ ไปเก็บรักษาที่หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ รวมทั้งมิชชันนารีที่เคยทำงานในเมืองไทยด้วย อาทิ เอกสารของสำนักเลขาธิการ สภาคริสตจักรฯ เอกสารของฝ่ายทรัพย์สิน สภาคริสตจักรฯ เอกสารของศาสนาจารย์เอกิ้น เอกสารของ นายแพทย์อี ซี คอร์ท

เอกสารจดหมายเหตุ ในหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ

เอกสารของคณะมิชชั่นที่เข้ามาประกาศเผยแพร่คริสต์ศาสนาในประเทศไทยก็คงจะเป็นบันทึกเรื่องราวการประกาศเผยแพร่คริสต์ศาสนา หรือพระคัมภีร์ หรือบทสวด หรือเพลงที่ใช้ร้องในโบสถ์ หรือคำสอนทางศาสนาแน่นอนที่เอกสารของคณะมิชชั่นย่อมมีสิ่งต่าง ๆ ตามที่กล่าวข้างต้น แต่ที่มีมากกว่านั้นคืออะไร?

ในที่นี้ผมขอนำเสนอบางสิ่งบางอย่างที่ หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ เก็บรักษา ดูแล และให้บริการดังต่อไปนี้

1. ลายพระหัตถ์ของรัชกาลที่ 4 ในขณะที่ทรงผนวชอยู่ เป็นหนังสือที่เขียนไปถึง ศาสนาจารย์นายแพทย์ ซามูเอล เรโนลด์ เฮาส์ (Rev. Dr. Samuel Reynolds House M.D.) เชิญชวนไป

[14] อาจารย์เฮอร์เบิท อาร์ สวอนสัน เป็นคนอเมริกัน จบการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ และศาสนศาสตร์ สมรสกับบุตรสาวของผู้บริหารโรงเรียนของสภาคริสตจักรฯ ที่ไปศึกษาต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อติดตามภรรยากลับมาเมืองไทย ท่านได้เป็นอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์อเมริกา ให้กับภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ วิทยาลัยพายัพ เคยมีประสบการณ์ในการทำงานที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา

ร่วมงานพระราชทานเพลิงศพพระมารดาของกรมพระปรมานุชิตชิโนรส ที่วัดทอง (มีคนเข้าใจว่าเป็นวัดสุวรรณาราม ริมคลองบางกอกน้อยใกล้สี่แยกบางขุนนนท์) หนังสือฉบับนี้แสดงถึงพระอัจฉริยภาพของเจ้าฟ้ามงกุฎในด้านภาษาอังกฤษ (ภาษาอังกฤษที่เรียนจากมิชชันนารีอเมริกัน) ความมีน้ำพระทัยที่กว้างขวางในเรื่องศาสนา

2. จากหนังสือ “ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 – 2400” ในหน้าที่ 148 – 149 มีข้อความต่อไปนี้ “...ข้อ 5 ว่าคนอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกัน ที่เข้ามาจะอาศัยอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร ต้องไปบอกกับกงสุลตามที่ให้จดชื่อไว้ ถ้าคนเหล่านี้จะออกไปทะเล หรือจะไปเที่ยวเกินกำหนดทาง 24 ชั่วโมง ตามสัญญาไว้ที่จะให้คนบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกันอยู่นั้น กงสุลตามที่จะไปขอหนังสือ ”เบิกล่อง” เจ้าหน้าที่พนักงานฝ่ายไทยให้ไป...” นี่คือ “ใบเบิกล่อง” ของศาสนาจารย์ นายแพทย์ซามูเอล เรโนลด์ เฮาส์ ซึ่งออกให้โดยเจ้าพระยานิกรบดิน -ทรมหากัลยาณมิตร สมุหนายก เข้าใจว่าหนังสือฉบับนี้ออกให้ในปี พ.ศ. 2396 (ค.ศ. 1853) เป็นหนังสืออนุญาตให้ศาสนาจารย์ นายแพทย์เฮาส์เดินทางออกนอกกรุงเทพฯ ไปยังเมืองนครราชสีมา หนังสือฉบับนี้เขียนบนกระดาษสาไทย (กระดาษไร้กรด) ด้วยดินสอ ประทับตราราชสีห์ แสดงถึงความไว้วางใจของรัฐบาลไทยที่มีต่อมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนว่าจะไม่เป็นภัยต่อประเทศ ให้ความสะดวกในการทำพันธกิจของคณะมิชชั่น

3. ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2425 (ค.ศ. 1882) พระยาราชวรานุกูลวิบุลภักดีพิรียภาหะราชปลัดทูลฉลองกรมมหาดไทย ได้ออกหนังสือเบิกล่องให้กับ Miss Sarah Catherine Wirt (ภายหลังสมรสกับนายแพทย์พีเพิลส์) ที่จะเดินทางขึ้นไปเชียงใหม่ หนังสือใบเบิกล่องของแหม่มพีเพิลส์ออกหลังใบเบิกล่องของศาสนาจารย์ นายแพทย์เฮาส์ ประมาณ 30 ปี ความเหมือนกันของหนังสือสองฉบับนี้ก็คือ การให้ความสะดวกแก่บุคคลในการเดินทางออกนอกกรุงเทพฯ แตกต่างระหว่างหนังสือสองฉบับนี้ก็คือ

หมอเฮาส์	ภรรยาหมอพีเพิล
เขียนบนกระดาษสาของไทย	เขียนบนกระดาษสมัยใหม่(ของต่างประเทศ)
เขียนด้วยดินสอ (?)	เขียนด้วยหมึกจีน
บรรจุในซองกระดาษสา ไม่มีการประทับตราครั่ง	บรรจุในซองจดหมายสมัยใหม่ ประทับตราครั่ง

หนังสือทั้งสองฉบับเป็นสิ่งที่จะให้และสนับสนุนความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องภาษา หรือความเติบโตทางด้านเทคโนโลยี สินค้าต่างประเทศที่ถูกนำมาใช้ในการดำเนินการด้านต่าง ๆ ที่สำคัญเป็นหลักฐานยืนยันความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสยามกับสหรัฐฯ

4. หนังสือแบบเรียนภาษาคำเมืองของศาสนาจารย์ นายแพทย์บริกส์ พิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1904 ที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงพิมพ์ของคณะมิชชั่น โรงพิมพ์นี้ในตอนเริ่มต้นพิมพ์เอกสารต่าง ๆ ในภาษาอังกฤษและภาษาเมือง ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทย ซึ่งทำให้ภาษาไทยแพร่หลายมากขึ้นในภาคเหนือ ช่วยสนับสนุนนโยบายสร้างความหนึ่งเดียวของสยามไม่

มีประเทศราชย์ (โรงเรียนของคณะมิชชั่นที่เคยสอนด้วยคำเมืองก็เปลี่ยนมาสอนเป็นภาษาไทย) และที่ยกหนังสือแบบเรียนของหมอบริกส์มาเป็นตัวอย่างนี้อยากจะชี้ให้เห็นว่า ศาสนาจารย์นายแพทย์บริกส์เขียนภาษาเมืองโดยได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยเรียบร้อยแล้ว

5. บทบาทที่สำคัญของศาสนาจารย์ นายแพทย์บริกส์ มิชชันนารีสังกัดอเมริกันเพรสไบทีเรียนก็คือการช่วยเมืองเชียงรายให้รอดพ้นจากการโจมตีของโจรเงี้ยวในปี ค.ศ. 1902 เป็นการช่วยชีวิตคนสยามทั้งหมดในเมืองเชียงรายในเวลานั้น

บทสรุป

1. หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ เป็นที่เก็บรักษาเอกสารจดหมายเหตุคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย เอกสารเกือบทั้งหมดเป็นเอกสารจดหมายเหตุที่มาจากคริสตจักรท้องถิ่น คริสตจักรภาค หน่วยงาน โรงเรียนและโรงพยาบาลของสภาคริสตจักรในประเทศไทย
2. ทั้งหมดนี้เกิดจากการทำพันธกิจของอเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชั่น อเมริกันแบ๊บติสต์มิชชั่น และดิสไซเปิล ออฟ ไครสต์ แห่งสหราชอาณาจักร
3. เอกสารจดหมายเหตุในหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ เป็นหลักฐานการทำพันธกิจของคณะมิชชั่นตามความเชื่อของคณะมิชชั่นผ่านมิชชันนารี หน่วยงานโรงเรียน และโรงพยาบาล
4. เอกสารจดหมายเหตุ ในหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ เป็นหลักฐานที่ชัดเจนในส่วนของเอกชนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลสยามกับรัฐบาลสหรัฐฯ ที่เกื้อหนุนกันมาโดยตลอด

ภาคผนวก

ร่างกำหนดการ

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานการสัมมนาทางวิชาการวิชาการเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสครบรอบ ๒๐๐ ปี แห่งความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและราชอาณาจักรไทย

เรื่อง

“ของขวัญแห่งมิตรภาพ : สองศตวรรษแห่งความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและราชอาณาจักรไทย และแนะนำโครงการหอจดหมายเหตุกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

เวลา ๐๘.๓๐ นาฬิกา	- พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ โดยรถยนต์พระที่นั่ง ถึง กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า - เสด็จฯ ไปยังห้องทรงงาน ชั้น ๒ - เสด็จฯ เข้าห้องบรรยายรวม ๒๐๖ (ดนตรีบรรเลงเพลงมหาชัย) - ประทับพระเก้าอี้ - พันเอก หญิง ชมนาด เทียมพิภพ ทูลเกล้าฯ ถวายเอกสารประกอบการสัมมนา - ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า กราบบังคมทูลรายงานวัตถุประสงค์การจัดการสัมมนาฯ - ผู้แทนเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย (DCM) กราบบังคมทูลถวายรายงานและกราบบังคมทูลเชิญพลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแสดงปาฐกถาพิเศษ
เวลา ๐๙.๐๐ – ๐๙.๔๐ นาฬิกา	- ทรงแสดงปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “Siam : The Queen and the White City สมเด็จฯ พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ากับการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมสยาม ณ งาน World’s Columbia Exposition นครชิคาโก ค.ศ.๑๘๙๓ (พ.ศ.๒๔๓๖)”
เวลา ๐๙.๔๐ นาฬิกา	- เสด็จฯ ออกจากห้องบรรยายรวม ๒๐๖ ไปยังห้องทรงงาน ชั้น ๒
เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา	- ผู้เข้าร่วมสัมมนาพร้อมในห้องบรรยายรวม ๒๐๖
เวลา ๑๐.๐๐ – ๑๐.๔๐ นาฬิกา	- เสด็จฯ ออกจากห้องทรงงานไปประทับรับฟังการแสดงปาฐกถาของ นายราล์ฟ แอล.บอยซ์ (Ralph L. Boyce) อดีตเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย
เวลา ๑๐.๔๐ – ๑๐.๕๐ นาฬิกา	- เสด็จฯ ออกจากห้องบรรยายรวม ๒๐๖ ไปยังห้องทรงงาน ชั้น ๒

เวลา ๑๐.๕๐ นาฬิกา	- เสด็จฯ ออกจากห้องทรงงานไปประทับฟังการสัมมนาเรื่อง “ประสบการณ์ ๒๐๐ ปี แห่งความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสหรัฐอเมริกา : Hard policy VS Soft policy” ผู้นำเสนอ พลเอก สายหยุด เกิดผล เรื่อง “ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างสหรัฐอเมริกาและราชอาณาจักรไทยในยุคสงครามเย็น” พันเอกหญิง ชมนาด เทียมพิภพ เรื่อง “บทเรียนจากการทำงานของหน่วยอาสาสมัครสันติภาพสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยในยุคสงครามเวียดนาม”นายจีน นิกสัน (Gene Nixon) ผู้อำนวยการหน่วยสันติภาพสหรัฐอเมริกา ประเทศไทย พันตรี อภิเษก มนเทียรวิเชียรฉาย ผู้ดำเนินการสัมมนา
เวลา ๑๒.๐๐ นาฬิกา	- เสด็จฯ ออกจากห้องบรรยายรวม ๒๐๖ ไปประทับพักพระอิริยาบถ ณ ห้องทรงงาน ชั้น ๒ - เสด็จฯ ออกจากห้องทรงงานไปยัง ชั้น ๓ - เสวยพระกระยาหารกลางวัน
เวลา ๑๓.๑๐ นาฬิกา	- เสด็จฯ ออกจากห้องเสวยฯ ไปประทับพักพระอิริยาบถ ณ ห้องทรงงาน ชั้น ๒ - ทรงฉายพระฉายาลักษณ์ร่วมกับคณะกรรมการจัดการสัมมนา ณ ห้องโถง กองวิชาประวัติศาสตร์ - เสด็จฯ ออกจากกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

<u>การแต่งกาย</u>

ทหารชาย	เครื่องแบบปกติขาว คาดกระบี่ ถุงมือ หมวกทรงหม้อตาล
ทหารหญิง	เครื่องแบบปกติขาว หมวกแก๊ปทรงอ่อนพับปีก
ข้าราชการพลเรือน	เครื่องแบบปกติขาว หมวกทรงหม้อตาล
นักเรียนนายร้อย	เครื่องแบบปกติขาว
ผู้เข้าร่วมสัมมนาฯ ชาย	ชุดสากล, ชุดสุภาพ, เครื่องแบบสถาบัน
ผู้เข้าร่วมสัมมนาฯ หญิง	ชุดสุภาพ (กระโปรง), เครื่องแบบสถาบัน
นิสิต, นักศึกษา	เครื่องแบบนิสิต นักศึกษา